

เอกลักษณ์ไทยในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน

ว่าที่ร้อยตรีหญิงอักษรชาติ เสียงคัง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)

are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THAI IDENTITY IN VIJITNATTAKUM TERDPRAKERT MAHAJANAKA

ACTING 2 LT AKSRAWADEE SAINGDANG

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai Dance

Department of Dance

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

เอกลักษณ์ไทยในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติ

พระมหาชุนก

โดย

ว่าที่ร้อยตรีหญิงอักษรารดี เสียงดั่ง

สาขาวิชา

นาฏศิลป์ไทย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร.วิชชุดา วุฑฒิตย์

---

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วน  
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์  
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ  
(ศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก  
(อาจารย์ ดร. วิชชุดา วุฑฒิตย์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย  
(นางสถาพร สันทอง)

อักษรารดี เสียงดัง : เอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระ  
 มหาชนก. (THAI IDENTITY IN VIJITNATTAKUM TERDPRAKERT  
 MAHAJANAKA) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ดร.วิษชุดา วุชาทิตย์, อ. ที่ปรึกษา  
 วิทยานิพนธ์ร่วม : นางสถาพร สนทอง, 134 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษา วิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อ  
 สังคมไทย ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่ง  
 ประเทศไทย เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างสรรค์การแสดง  
 นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย และให้แก่งคิดที่ดีต่อสังคมไทย โดยพิจารณาข้อมูล  
 จากเอกสารและการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่เชิดชู  
 เอกลักษณ์ไทย และให้แก่งคิดที่ดีต่อสังคมไทย ควรประกอบด้วย 1)บทละครภาษาไทย ประพันธ์  
 โดยคนไทย เนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อต่างๆ ของคนไทย  
 ในอดีตถึงปัจจุบัน 2)ลีลาท่าทางที่มีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพ  
 จิตรกรรมไทย สื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์แบบนาฏศิลป์ไทย 3)เครื่องแต่งกายแบบไทย นุ่ง  
 ห่มด้วยวิธีแบบไทยเดิม หรือใช้ผ้าไทยในการตัดเย็บ และใช้เครื่องประดับแบบไทยเดิม 4)  
 ทำนองเพลงและบทร้องแบบไทยเดิม ประพันธ์บทร้องด้วยฉันทลักษณ์ไทย และ 5)ฉากและ  
 อุปกรณ์ประกอบฉาก สร้างสรรค์แบบศิลปะไทย

ภาควิชา.....ลายมือชื่อนิสิต.....  
 สาขาวิชา.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....  
 ปีการศึกษา.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

# # 5386616535 : MAJOR IN THAI DANCE

KEYWORDS : THAI IDENTITY / VIJITNATTAKUM / MAHAJANAKA

AKSRAWADEE SAINGDANG : THAI IDENTITY IN VIJITNATTAKUM  
 TERDPRAKERT MAHAJANAKA. ADVISOR : Dr. VIJJUTA VUDHADITYA,  
 CO-ADVISOR : Mrs. SATHAPORN SONTHONG, 134 pp.

This research has the objective to analyse the Thai identity and its role in Thai society in Vijitnattakum terdprakert MAHAJANAKA at the Thai Cultural Center on 11 November 2007 to seek approaches to create contemporary Thai dance that exalt the Thai identity and provide good thoughts towards Thai society. The research data were gathered from documents and interviews and then considered.

The research results found that recommended approaches should consist of 1) a play in the Thai language, composed by Thai people, with a story about Thai people’s way of life, customs and traditions, and beliefs in the past up to the present time; 2) dance styles and gestures that reflect classical Thai dance basis and that are inspired by Thai mural paintings conveying symbolic meaning the way classical Thai dance does; 3) traditional Thai costumes or use of Thai fabric in the making and use of traditional Thai accessories; 4) classical Thai tunes and lyrics, composed according to Thai prosody; and 5) sets and props created according to Thai art.

Department :.....Student’s Signature.....  
 Field of Study :.....Advisor’s Signature.....  
 Academic Year :.....Co-advisor’s Signature.....

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง เอกถัษณ์ไทยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจจากการชมผลงานการสร้างสรรค์การแสดงของ ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี กอปรกับความสนใจในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหากษัตริย์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราช ซึ่งผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อข้อมูลและคำชี้แนะจาก ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์สถาพร สนทอง ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย อาจารย์จุลชาติ อรัณยะนาค ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ ดร.วิชชุดา วุฑฒิตย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

หากวิทยานิพนธ์นี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขออภัยและน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว แต่หากวิทยานิพนธ์นี้เป็นประโยชน์แก่บุคคลหรือสังคม ขอความคินั้นจงตกแก่ผู้ให้ความอนุเคราะห์ที่กล่าวมาข้างต้นสืบไป

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
<b>บทที่ 1 บทนำ.....</b>	<b>1</b>
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	2
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	2
1.6 นิยามศัพท์.....	3
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
<b>บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....</b>	<b>4</b>
2.1 งานพระราชนิพนธ์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ.....	4
2.2 ประวัติความเป็นมาของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก.....	5
2.3 ประวัติการแสดงทางนาฏศิลป์ เรื่องพระมหาชนก.....	11
2.4 การแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก.....	16
<b>บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....</b>	<b>35</b>
3.1 แผนการดำเนินการวิจัย.....	35
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	36
3.3 การตรวจสอบข้อมูล.....	46
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	46
3.5 สรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัย.....	46

หน้า	
บทที่ 4 การวิเคราะห์การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก.....	49
4.1 การวิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรม	
เทิดพระเกียรติพระมหาชนก.....	49
4.2 การวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อสังคมไทย ของการแสดงวิจิตรนาฏกรรม	
เทิดพระเกียรติพระมหาชนก.....	96
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	112
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	112
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	126
รายการอ้างอิง.....	127
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	134



## สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	ภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก กับภาพการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก .....	27
ตารางที่ 2	แผนการดำเนินการวิจัย.....	36

## สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1	Mani Mekhala 20 April	9
ภาพที่ 2	Mani Mekhala 24 April	9
ภาพที่ 3	Mani Mekhala 2 May	10
ภาพที่ 4	Mani Mekhala 9 May	10
ภาพที่ 5	แผนผังหอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ชั้นที่ 1 .....	31
ภาพที่ 6	แผนผังหอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ชั้นที่ 2 .....	32
ภาพที่ 7	แผนผังหอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ชั้นที่ 3 .....	32
ภาพที่ 8	หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย .....	33
ภาพที่ 9	ทำนองของพระมหาชนก .....	54
ภาพที่ 10	ท่าทางการเดินของนางฟ้า .....	55
ภาพที่ 11	ท่าเชื่อมในเพลงแก้ววิหิ ก้าวหน้า .....	56
ภาพที่ 12	ท่าทหารเดิน .....	57
ภาพที่ 13	ท่าทางเดินในเพลงน้ำลายสอ .....	58
ภาพที่ 14	ทำนองเข้าเฝ้าของชาวบ้าน .....	58
ภาพที่ 15	ท่าเพาะเมล็ด .....	60
ภาพที่ 16	ท่าถอนอมราก .....	61
ภาพที่ 17	ท่าปักชำกิ่ง .....	62
ภาพที่ 18	ท่าเสียบยอด .....	63
ภาพที่ 19	ท่าต่อตา .....	64
ภาพที่ 20	ท่าทาบกิ่ง .....	65
ภาพที่ 21	ท่าตอนกิ่งให้ออกราก .....	66
ภาพที่ 22	ท่ารมควันต้นไม้ที่ไม่มีลูก .....	67
ภาพที่ 23	ท่าคลี่นสูง .....	68
ภาพที่ 24	ท่าคลี่นต่ำ .....	69
ภาพที่ 25	ท่าเกลียวคลี่น .....	69
ภาพที่ 26	ท่าคลี่นกระทบฝั่ง .....	70
ภาพที่ 27	ท่าคลี่นต่างระดับ .....	70

ภาพที่ 28	ท่าทางการถวายเป็นบังคม.....	72
ภาพที่ 29	ท่าเทพนม.....	72
ภาพที่ 30	ท่าเข้าเฝ้าของทหาร.....	73
ภาพที่ 31	ท่านั่งพับเพียบตัวพระ.....	73
ภาพที่ 32	ท่าเข้าเฝ้าของนางใน.....	74
ภาพที่ 33	ท่านั่งพับเพียบตัวนาง.....	74
ภาพที่ 34	ท่าระบำพัดของนางใน.....	75
ภาพที่ 35	ท่าเงี้ยวคู่สู้อั้วพระ.....	75
ภาพที่ 36	ท่าทางของพระมหาชนกและเหล่าวานิช.....	76
ภาพที่ 37	พระลอลงสวน.....	76
ภาพที่ 38	ท่าเงินทอง.....	77
ภาพที่ 39	ท่าโกยมือ.....	77
ภาพที่ 40	ท่าระบำของนางฟ้า.....	78
ภาพที่ 41	ท่าระบำลพบุรี.....	78
ภาพที่ 42	ท่าระบำโคมชาย.....	79
ภาพที่ 43	ท่านั่งคุกเข่าตัวพระ.....	79
ภาพที่ 44	ท่าระบำโคมชาย (2) .....	79
ภาพที่ 45	ท่าสอดสร้อยมาลาตัวพระ .....	79
ภาพที่ 46	ท่าระบำโคมหญิง.....	80
ภาพที่ 47	ท่าระบำดอกบัว.....	80
ภาพที่ 48	ท่าระบำนางใน.....	81
ภาพที่ 49	ท่ากระดกเท้าตัวนาง.....	81
ภาพที่ 50	ท่าระบำนางฟ้า.....	82
ภาพที่ 51	ท่าสอดสร้อยมาลา กระดกเลี้ยวตัวนาง.....	82
ภาพที่ 52	ท่าเดินของนางฟ้า.....	83
ภาพที่ 53	ท่าเดินตัวนาง.....	83
ภาพที่ 54	เครื่องแต่งกายกษัตริย์ของพระมหาชนก .....	87

ภาพที่ 55	เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลา.....	88
ภาพที่ 56	เครื่องแต่งกายของเหล่าวาณิช.....	89
ภาพที่ 57	เครื่องแต่งกายของชาวบ้านชาย.....	90
ภาพที่ 58	เครื่องแต่งกายของชาวบ้านหญิง.....	90
ภาพที่ 59	เครื่องแต่งกายของข้าราชการ.....	91
ภาพที่ 60	เครื่องแต่งกายของภริยาข้าราชการ.....	91
ภาพที่ 61	การฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี.....	101
ภาพที่ 62	เครื่องคชาภรณ์.....	107
ภาพที่ 63	การสวมสำอองและพานหลัง.....	107
ภาพที่ 64	ต้นแบบเครื่องคชาภรณ์จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น.....	108
ภาพที่ 65	เครื่องคชาภรณ์ในการแสดงวีดิทัศน์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก.....	109

## สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 1 หมวดหมู่ของพระไตรปิฎก.....	7
---	---

# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เอกลักษณ์ไทย คือสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นไทยอย่างเด่นชัด เช่น ภาษาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ไทย ความเชื่อของคนไทย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นิยมถ่ายทอด ออกมา ในรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ เพื่ออนุรักษ์ และถ่ายทอดถึงความเป็นไทย และเป็นการ เพิ่มคุณค่า ให้กับการแสดง ด้วย แต่ ปัจจุบันกระแสวัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อการแสดง นาฏศิลป์ในประเทศไทยเป็นอย่างมาก และมักได้รับการตอบรับที่ดีจากผู้ชม การสร้างสรรค์การแสดง จึงควรคำนึงถึง การผสมผสานวัฒนธรรม ไทยและวัฒนธรรมอื่นให้เหมาะสมลงตัว และเชิดชู เอกลักษณ์ไทยเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ผู้ชมตระหนักถึงคุณค่า ของนาฏศิลป์ไทย ภูมิใจในความเป็นไทย ขณะเดียวกันยัง แสดงถึงการยอมรับวัฒนธรรมจากต่างชาติด้วย จึงมิใช่เรื่องง่ายที่จะสร้างสรรค์การ แสดงนาฏศิลป์ที่ผสมผสานวัฒนธรรมอันหลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน และเชิดชูเอกลักษณ์ไทยให้ โดดเด่น

วรรณคดีไทย เป็นเอกลักษณ์ไทยอย่างหนึ่ง และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสืบสานความ เป็นไทย ถ่ายทอด ขนบธรรมเนียมประเพณี ไทย และความเชื่อของคนไทย ในอดีตผู้คนไทยใน ปัจจุบันผ่านตัวอักษร ดังนั้นผู้สร้างสรรค์การแสดงจึงนิยมนำวรรณคดีไทยมาสร้างสรรค์เป็นการ แสดงนาฏศิลป์ เช่น เรื่องพระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน อิเหนา เงาะป่า เป็นต้น ซึ่งวรรณคดีไทยที่ นิยมนำมาแสดงหลายเรื่องเป็นบทพระราชนิพนธ์ เช่นเดียวกับ การแสดงวิถีรัตนโกสินทร์ เทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ที่ได้อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราชมาจัดแสดง ซึ่งถือว่าการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย ที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ไทย ความเชื่อของคนไทย และผสมผสานวัฒนธรรมที่ หลากหลายเข้าไว้ด้วยกันอย่างเหมาะสม จึงได้รับความชื่นชมและเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์การ แสดงนาฏศิลป์ เรื่องพระมหากษัตริย์และเรื่องอื่นๆ ที่มีลักษณะเป็นการแสดงแบบร่วมสมัยในยุค ต่อมา

ผู้วิจัยมีความสนใจในบทพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เนื่องจากเป็นบทพระราชนิพนธ์ที่มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของ คนไทยในปัจจุบัน เช่น สอนเรื่องความเพียร ซื่อสัตย์ให้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง จนมีการก่อตั้งสถาบัน พระมหากษัตริย์ในประเทศไทย เพื่อสนับสนุนการ สร้างจิตสำนึกความเป็นชาติ และความเข้าใจใน หลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยยึดหลักเศรษฐกิจ

พอเพียง กอปรกับผู้วิจัยได้ชมวีดิทัศน์การแสดง วิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน จาก ความอนุเคราะห์ของ ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ซึ่งเป็นผู้อำนวยการ ฝ่ายศิลป์และ นาฏลีลา ในการแสดง วิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและ ต้องการศึกษ วิเคราะห์เกี่ยวกับการแสดง วิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน เพื่อค้นหา เอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในการแสดง และทราบถึงบทบาทที่มีผลต่อสังคมไทย อันจะนำไปสู่แนวทางการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย และให้แก่งคิดที่ดีต่อ สังคมไทยต่อไป

## 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษา วิเคราะห์เอกลักษณ์ไทย และบทบาทที่มีต่อสังคมไทยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน

## 1.3 ขอบเขตของการวิจัย

เอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550

## 1.4 สมมติฐานของการวิจัย

1.4.1 เอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน เช่น ภาษาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ความเชื่อของคนไทย และนาฏศิลป์ไทย

1.4.2 การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน เป็นการแสดงที่มีบทบาททางความคิดและปรับเปลี่ยนอุดมคติในการดำเนินชีวิตของคนไทย

## 1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

1.5.1 แผนการดำเนินการวิจัย

1.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การศึกษาเอกสาร

2) การสัมภาษณ์

1.5.3 การตรวจสอบข้อมูล

1.5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

#### 1.5.5 สรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัย

### 1.6 นิยามศัพท์

- 1.6.1 ผู้ชม หมายถึง บุคคลที่ได้ชมการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์
- 1.6.2 ผู้สร้างสรรค์การแสดง หมายถึง ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์และนาฏลีลา และผู้ช่วยออกแบบนาฏลีลา ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์
- 1.6.3 ผู้แสดง หมายถึง บุคคลที่ร่วมแสดง ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์
- 1.6.4 พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ หมายถึง บทพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ
- 1.6.5 วิจิตรนาฏกรรม หมายถึง การแสดงนาฏศิลป์ที่มีความงามประณีต โดยใช้ผู้แสดงจำนวน 100 คนขึ้นไป แสดงท่าทางในลักษณะเดียวกัน ” (นราพงษ์ จรัสศรี, **สัมภาษณ์**, 16 กันยายน 2554)
- 1.6.6 เอกลักษณะ หมายถึง ลักษณะที่เหมือนกันหรือมีร่วมกัน (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542)

### 1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.7.1 ทราบถึงเอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์
- 1.7.2 ทราบถึงบทบาท ที่การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ มีต่อสังคมไทย
- 1.7.3 ทราบถึงแนวทางการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ ไทยร่วมสมัยที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย และให้แง่คิดที่ดีต่อสังคมไทย



## บทที่ 2

### วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา วิเคราะห์ เรื่องเอกลักษณะไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดง วิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจาก ตำรา หนังสือ เอกสาร และจากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถจำแนกข้อมูลได้ตามหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 งานพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ
- 2.2 ประวัติความเป็นมาของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์
- 2.3 ประวัติการแสดงนาฏศิลป์ เรื่องพระมหากษัตริย์
- 2.4 การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์

#### 2.1 งานพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

พระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้กล่าวถึง *งานพระราชนิพนธ์* ไว้ในหนังสือ *พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์* หน้า 150 ความว่า

“ในด้านงานพระราชนิพนธ์ทางวรรณกรรมนั้น ประชาชนทั่วทั้งประเทศ ได้ประจักษ์ในพระปรีชาสามารถของพระองค์มานานแล้ว หนังสือพระราชนิพนธ์ แปลเรื่อง *นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ* พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2536 จากหนังสือเรื่อง *A Man Called Intrepid* ของ William Stevenson และหนังสือพระราชนิพนธ์แปล เรื่อง *ดิโต* พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2537 จาก *Tito* ของ Phyllis Auty เป็นหนังสือแปลจาก ภาษาต่างประเทศ ที่ได้รับความนิยมนแพร่หลายที่สุดในปีนั้นๆ เฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพระราชนิพนธ์แปลเรื่องแรกที่มีสถิติจำหน่ายสูงสุด คือเกินหนึ่งแสนเล่ม รายได้จากการจำหน่ายหนังสือทั้งสองเล่ม ได้พระราชทานสมทบทุนมูลนิธิชัยพัฒนา” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 150)

นอกจากนี้ พระราชปรารภ ในหนังสือ *พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์* ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ หน้า (8) กล่าววว่า

“...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลมหากษัตริย์ชาดกเสร็จสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2531 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์ในโอกาส เฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล ให้เป็นเครื่องพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการ

ดำเนินชีวิตของสาธุชนทั้งหลาย” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: [8])

จากการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระราชนิพนธ์ทางวรรณกรรมไว้ 3 เรื่อง ดังนี้

- 2.1.1 **นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ** พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2536 แปลจากหนังสือเรื่อง A Man Called Intrepid ของผู้แต่งชื่อ William Stevenson
- 2.1.2 **ติโต** พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2537 แปลจากหนังสือเรื่อง Tito ของผู้แต่งชื่อ Phyllis Auty
- 2.1.3 **พระมหาชนก** พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2539 แปลจาก พระไตรปิฎก (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก)

จะเห็นได้ว่าพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก เป็นพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงแปลจากมหาชนกชาดกเสร็จสิ้นเมื่อ พ.ศ. 2531 และพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2539 ใน โอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล เพื่อให้แง่คิดในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน

## 2.2 ประวัติความเป็นมาของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก

จากพระราชปรารภในหนังสือ **พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก** ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้กล่าวถึง **ที่มาของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก** ไว้หน้า (6) - (8) ความว่า

“เมื่อ พ.ศ. 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วิน ฐมฺมสาโร มหาเถร) วัดราชผาติการาม เรื่องพระมหาชนกเสด็จทอดพระเนตรพระราชอุทยาน ในกรุงมิลิตา. เรื่องมีใจความว่า ที่ทางเข้าสวนหลวงมีต้นมะม่วงสองต้น ต้นหนึ่งมีผล อีกต้นหนึ่งไม่มีผล ทรงลิ้มรสมะม่วงอัน โอชา แล้วเสด็จเยี่ยมอุทยาน. เมื่อเสด็จกลับออกจากสวนหลวงทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วงที่มีผลรสดีถูกข้าราชการดึงทิ้งจน โคนลง ส่วนต้นที่ไม่มีลูกก็ยังคงตั้งอยู่ตระหง่าน แสดงว่าสิ่งใดดี มีคุณภาพ จะเป็นเป้าหมายของการข้อย่ง และจะเป็นอันตรายนในท่ามกลางผู้ที่ขาดปัญญา.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัย จึงทรงค้นเรื่องพระมหากษัตริย์ในพระไตรปิฎก (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 2) และทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษ ตรงจากมหากษัตริย์ชาดก ตั้งแต่ต้นเรื่อง โดยทรงคัดแปลงเล็กๆ น้อยๆ เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น.

พระมหากษัตริย์บำเพ็ญวิริยบารมีที่ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ จนกระทั่งได้ทรงครองราชสมบัติ และนำความเจริญมั่งคั่งแก่กรุงมิถิลาด้วยพระปรีชาสามารถ.

มาถึงตอนเรื่องต้นมะม่วง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า การที่พระมหากษัตริย์จะเสด็จออกทรงแสงโสมกษัตริย์ ยังไม่ถึงวาระเวลาอันสมควร เพราะว่าได้ทรงสร้างความเจริญแก่มิถิลายังไม่ครบถ้วน กล่าวคือข้าราชการบริพาร นับแต่อุปราชจนถึงคนรักษาช้าง คนรักษาม้า และนับแต่คนรักษาม้าจนถึงอุปราช และโดยเฉพาะเหล่าอมาตย์ ล้วนจาริกในโมหภูมิทั้งนั้น. ไม่มีความรู้ทั้งทางวิทยาการทั้งทางปัญญา ยังไม่เห็นความสำคัญของผลประโยชน์แท้แท้ของตนเอง จึงต้องตั้งสถานอบรมสั่งสอนให้เบ็ดเสร็จ. อนึ่ง พระมหากษัตริย์ยังต้องทรงปรารภเรื่องการอนุบาลต้นมะม่วงตามวิธีสมัยใหม่ แก่วิธีอีกด้วย.

ด้วยประการเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงดัดแปลงเนื้อเรื่องในมหากษัตริย์ชาดก ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน โดยที่พระราชดำริว่า พระมหากษัตริย์จะบรรลุโสมกษัตริย์ได้ง่ายกว่า หากได้ประกอบพระราชกรณียกิจในโลกให้ครบถ้วนก่อน.

รูปที่ประกอบเรื่องเป็นฝีมือของศิลปินไทย ซึ่งได้ทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังความคิดอย่างเต็มที่ เพื่อถ่ายทอดความงามของเรื่องนี้ให้ครบถ้วนสมบูรณ์.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลมหากษัตริย์ชาดกเสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ.2531 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล ให้เป็นเครื่องพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของสาธุชนทั้งหลาย.

ของจึงมีความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม กำลังกายที่สมบูรณ์.

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

9 มิถุนายน 2539”

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: [6] - [8])

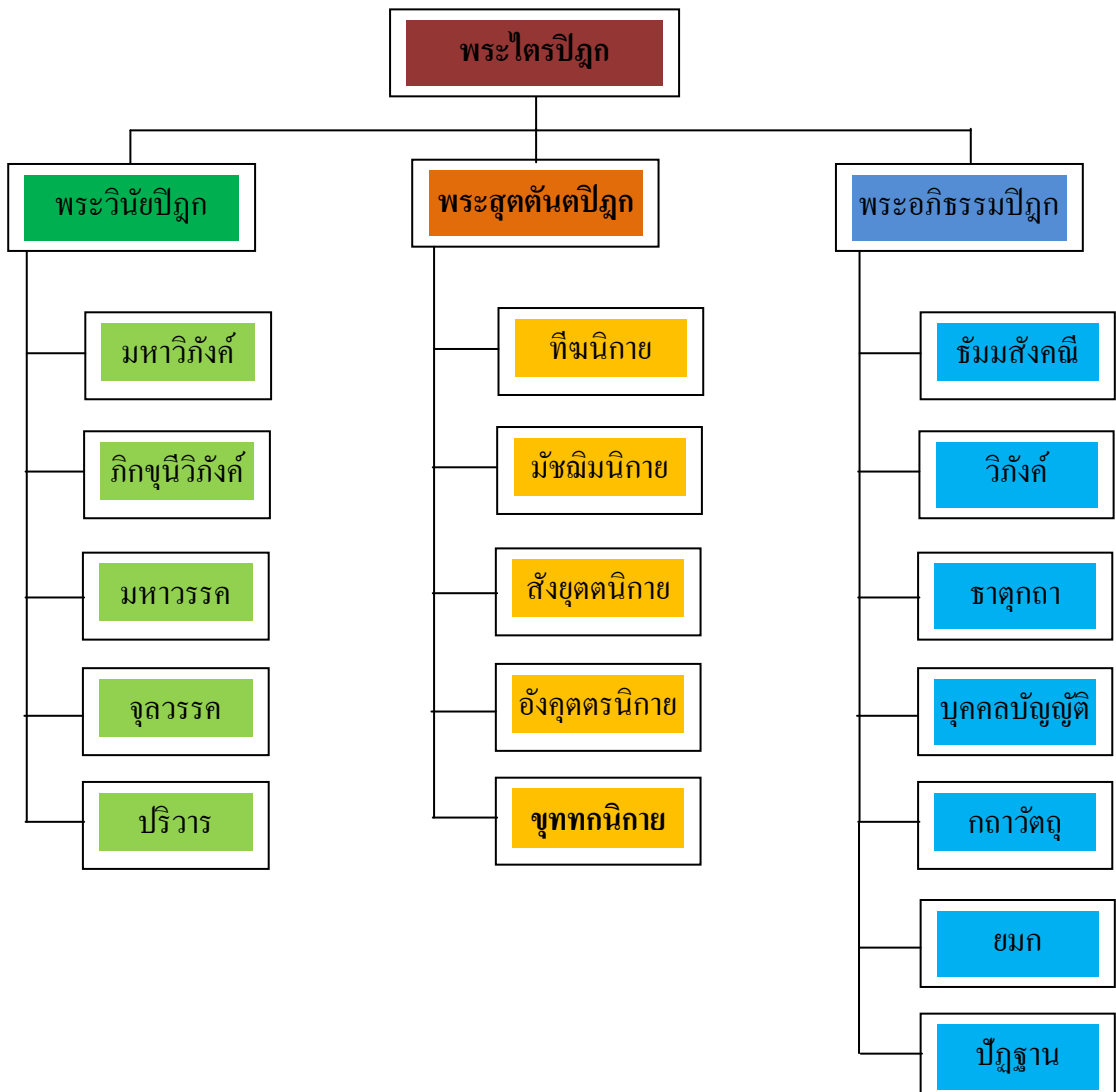
จากพระราชปรารภดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงแปลมหากษัตริย์ชาดกจากพระไตรปิฎก (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก

เล่มที่ 4 ภาคที่ 2) และทรงคัดแปลงเล็กๆ น้อยๆ เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น และตีพิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล

ผู้วิจัยพบว่า มหาชนกชาดก เป็นชาดกเรื่องที่ 2 ในทศชาติ ที่มี 100 คาถาขึ้นไป จึงเรียกว่า มหานิบาตชาดก โดยชาดก หมายถึง เรื่องราวของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติต่างๆ เมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ ที่ต้องบำเพ็ญบารมีให้ครบ 10 ประการ ซึ่งชาดกปรากฏอยู่ในขุททกนิกายลำดับที่ 10 ที่มีทั้งหมด 15 ประเภท โดยขุททกนิกายบรรจุอยู่ในพระสุตตันตปิฎก หนึ่งในคัมภีร์ทางศาสนาพุทธ ที่มีทั้งหมด 3 คัมภีร์ ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

### แผนภูมิที่ 1 หมวดหมู่ของพระไตรปิฎก

ที่มา: ผู้วิจัย

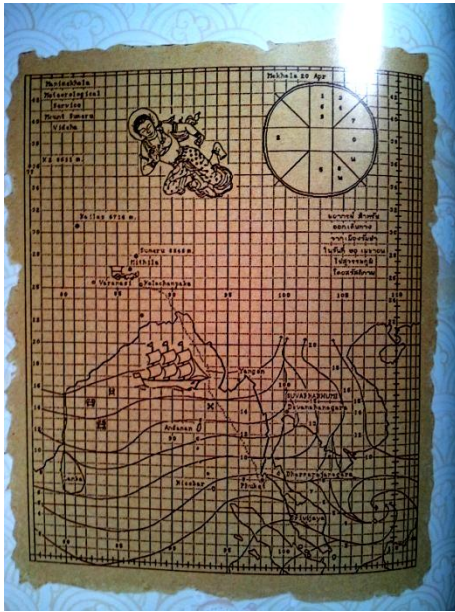


จากแผนภูมิที่ 1 หมวดหมู่ของพระไตรปิฎก จะเห็นได้ว่าขุททกนิกายเป็นหมวดหมู่หนึ่งในพระสุตตันตปิฎก โดยขุททกนิกาย แปลว่า หมวดเล็กน้อย ซึ่งรวบรวมข้อธรรมที่ไม่สามารถจัดเข้าในหมวดอื่นได้ สามารถแบ่งหัวข้อย่อยออกไปได้อีก 15 ข้อ ดังนี้

- 1) ขุททกปาฐะ
- 2) ธรรมบท
- 3) อุทาน
- 4) อิติวุตตกะ
- 5) สุตตนิบาต
- 6) วิมานวัตถุ
- 7) เปตวัตถุ
- 8) เถรคาถา
- 9) เถรีคาถา
- 10) ชาดก
- 11) นิทเทส
- 12) ปฏิสัมภิตามัคค์
- 13) อปทาน
- 14) พุทธวงศ์
- 15) จริยาปิฎก

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงสดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (วิน ทุมมสาโร มหาเถร) ทรงสนพระ ราชเหตุทัย จึงทรงแปลมหาชนกชาดก จากภาษาบาลีเป็นภาษาอังกฤษ และภาษาไทยตามลำดับ โดยทรง ดัดแปลงเนื้อเรื่องบางส่วน เช่น เพิ่มการก่อตั้งสถาบันปุทะเลียมหาวิชาลัย แทนที่การออกผนวชของพระมหาชนก และยังทรง สอดแทรกความรู้ทางการเกษตร คือ การฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี

หลังจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหาชนกเสร็จสิ้นแล้ว ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้บรรจุแผ่นที่ฝัพระหัตถ์ไว้ในหนังสือ พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ซึ่งเป็นแผ่นที่แสดงสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของเมืองโบราณที่ กล่าวถึงในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก และแสดงข้อมูลทางอนุนิยมวิทยาเกี่ยวกับ ทิศทางลม พร้อมทั้งกำหนดวันเดือนทะเลของพระมหาชนก ตลอดจนจุดเรืออับปางโดยคาดคะเนจาก ข้อมูลทางโหราศาสตร์ที่สอดคล้องกับความเป็นจริง แผ่นที่ฝัพระหัตถ์ดังกล่าว มี 4 แผ่น ดังนี้



ภาพที่ 1 Mani Mekhala 20 April

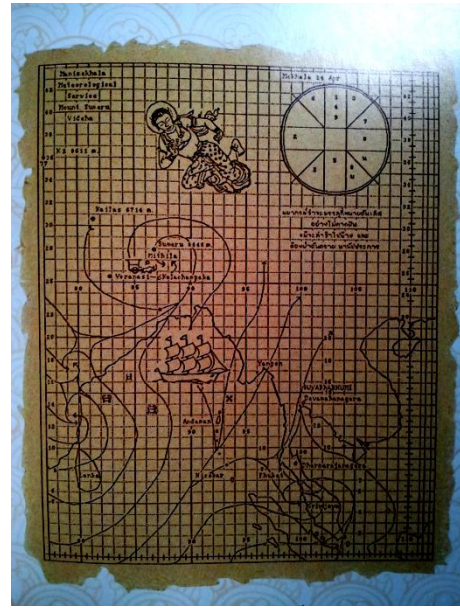
พยากรณ์ สำหรับออกเดินทาง จากเมืองจัมปา

ในวันที่ 20 เมษายน ไปสุวรรณภูมิโดย

สวัสดิภาพ

ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์

เรื่องพระมหานก หน้า 54



ภาพที่ 2 Mani Mekhala 24 April

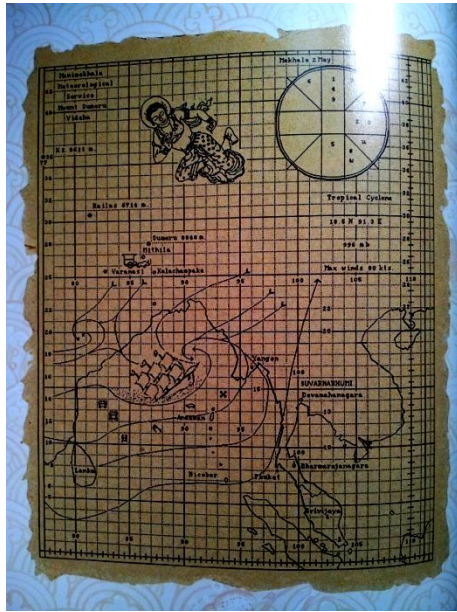
พยากรณ์ว่าจะบรรลุที่หมายอันเลิศอย่างไม่คาด

ฝัน แม้จะล่าช้าไปบ้าง และต้องฝ่าฟันอันตราย

นานัปการ

ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์

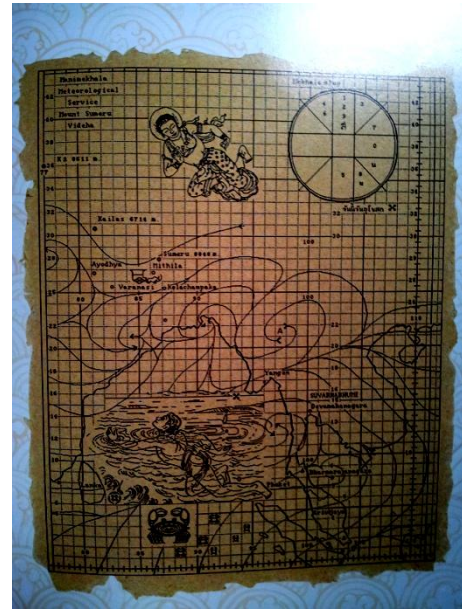
เรื่องพระมหานก หน้า 55



ภาพที่ 3 Mani Mekhala 2 May

*Tropical Cyclone*

ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์  
เรื่องพระมหาชนก หน้า 56



ภาพที่ 4 Mani Mekhala 9 May

วันนี้วันอุโบสถ

ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์  
เรื่องพระมหาชนก หน้า 57

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จิตรกรไทยร่วมสมัยในประเทศไทย ได้สร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัย เพื่อใช้เป็นภาพประกอบหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก โดยทรงพระราชทานแนวพระราชดำริ และมีพระราชวินิจฉัยอย่างใกล้ชิด ราชนามจิตรกรไทยร่วมสมัย มี 8 ท่าน ดังนี้

- 1) ปัญญา วิจินธนสาร
- 2) เนติกร ชินโย
- 3) จินตนา เปี่ยมศิริ
- 4) เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์
- 5) ประหยัด พงษ์ดำ
- 6) พิชัย นิรันดร์
- 7) วีระวัฒน์ คະนะมะ
- 8) ปรีชา เกาทอง

## 2.3 ประวัติการแสดงนาฏศิลป์ เรื่องพระมหาชนก

ผู้วิจัยได้เริ่มต้นศึกษาประวัติการแสดงนาฏศิลป์ เรื่องพระมหาชนก ตั้งแต่ มีพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ออกตีพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2539 จนถึงมีการแสดงวีดิทัศน์นาฏกรรม เทิดพระเกียรติพระมหาชนก เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2550 พบว่ามีการแสดงนาฏศิลป์ เรื่องพระมหาชนก ก่อนการแสดงวีดิทัศน์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก รวม 4 ชุด ดังนี้

- 2.3.1 การแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก ณ วัดวชิรธรรมปทีป ลองไออร์แลนด์ รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา
- 2.3.2 การแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก ของกรมศิลปากร
- 2.3.3 การแสดงรุ่งอรุณไฉย ณ ราชมังกลาภิพาสถาน
- 2.3.4 มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี

### 2.3.1 การแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก ณ วัดวชิรธรรมปทีป ลองไออร์แลนด์ รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

ผู้วิจัยพบว่ารองศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา ได้กล่าวถึง การแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก ในหนังสือ บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหาชนก แปลรูปจาก พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ หน้า 36 - 40 ไว้ว่า

“หลังจากพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ 1 เดือน ก็มีการแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก ขึ้น เมื่อวันอาทิตย์ที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2539 ณ วัดวชิรธรรมปทีป ลองไออร์แลนด์ รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา การแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก นี้ อำนาจการสร้างโดยท่านกงสุลใหญ่ นวลพรรณ มหาคุณ กำกับการแสดง โดยนายแพทย์ชาย และแพทย์หญิงฉวีวรรณ ชาราภาค และจัดทำบทโดยคุณอรพิน เจษภู่านันท์ ลักษณะการแสดงเป็น ละครพูดสลับบทบรรยาย และมีบทเสภาแทรก” (จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา, 2541: 36 – 40)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก ณ วัดวชิรธรรมปทีป ลองไออร์แลนด์ รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ได้ดังนี้

ชื่อการแสดง: การแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก

สถานที่จัดการแสดง: วัดวชิรธรรมปทีป ลองไออร์แลนด์ รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

แสดงเมื่อ: วันอาทิตย์ที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2539



ลักษณะการแสดง:	ละครพูดสลับบทบรรยายและมีบทเสภาแทรก	
ผู้สร้างสรรค์การแสดง:	ท่านกงสุลใหญ่ นवलพรรณ มหาคุณ	เป็นผู้ อำนวยการ สร้าง
	นายแพทย์ชาย และแพทย์หญิงฉวีวรรณ ชาราภาค	เป็นผู้กำกับการแสดง
	คุณอรพิน เกษภูวนันท์	เป็นผู้จัดทำบท

### 2.3.2 การแสดงละครชาดก เรื่องพระมหาชนก ของกรมศิลปากร

ผู้วิจัยพบว่า ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก ได้กล่าวถึง *การแสดงละคร เรื่องพระมหาชนก ของกรมศิลปากร* ในหนังสือ *ครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอด และสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย* หน้า 166 ความว่า

“การแสดงละครชาดก เรื่องพระมหาชนก จัดแสดงครั้งปฐมฤกษ์ เนื่องในวันข้าราชการพลเรือน ปี พ.ศ. 2540 ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2540 รวม 3 รอบ แล้วปรับปรุงรายละเอียดใหม่... บทละคร เรื่องพระมหาชนก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กรมศิลปากรอัญเชิญแสดงเป็นละคร เพื่อเฉลิมพระเกียรติและหารายได้โดยเสด็จพระราชกุศล สมทบทุนปฏิรูปการศึกษา แก้ววิทยาลัยนาฏศิลป์ สังกัดกรมศิลปากร ณ โรงละครแห่งชาติ ในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2540 อัญเชิญพระราชนิพนธ์เป็นบทละครและบรรจเพลงโดย เสรี หวังในธรรม” (ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2548: 166)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก ราชบัณฑิต สาขาศิลปกรรม นาฏศิลป์ไทย และผู้อำนวยการสถาบัน โขนแห่งชาติ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2555 เกี่ยวกับ *การแสดงละคร เรื่องพระมหาชนก ของกรมศิลปากร* รายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

“การแสดงละครเรื่องพระมหาชนก เรียกว่าเป็นการแสดงประเภทละครชาดก เหมือนเรื่องพระเวสสันดร พระเตมีย์ใบ้ ที่กรมศิลปากรเคยจัดแสดง เรื่องพระมหาชนกนี้เป็นกึ่งละครรำ เนื่องจากท่าทางการแสดงมีทั้งท่ารำ เช่น ระเบียบท่า อุปสรร รำออกกราว และท่าธรรมชาติ เช่น ผายมือ เดิน นั่ง ระยะเวลาการแสดง 2 ชั่วโมง จัดแสดงวันละ 1 รอบ เนื้อเรื่องแบ่งเป็น 3 ภาค คือ 1) ประวัติศาสตร์ คือ เริ่มตั้งแต่สมัยพระโปลงนักษัตรขึ้นครองราชย์ ซึ่งแสดงด้วยวิธีการเล่นเงาประกอบบท ร้อง 2) ความเพียร คือ ตอนพระมหาชนกขึ้นเรือ จนถึงเรือแตก 3) ต้นมะม่วง คือ

ตอนพระมหากษัตริย์เมืองมิลลา จนถึงคนไม่มีปัญญามาโค่นต้นไม้มะม่วง ซึ่งการแบ่งเนื้อเรื่องเช่นนี้ จะทำให้ผู้ชมตื่นเต้นเป็นระยะ และมีบทตลกแทรกด้วย เช่น ตอนแย่งผลมะม่วง ตัวละครพระมหากษัตริย์ มี 3 วัย คือ วัยเด็ก วัยหนุ่มตอนขึ้นเรือ และวัยกลางคนตอนเป็นกษัตริย์ ผู้แสดงตัวละครหลักๆ เป็นนาฏศิลป์ของกรมศิลปากร เช่น ดร.สุภชัย จันทร์สุวรรณ์ อาจารย์ปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ทั้ง 2 ท่านนี้ แสดงเป็นพระมหากษัตริย์ขี้ขลาดใจ คงถาวร แสดงเป็นนางมณีเมขลา ส่วนครูเองแสดงเป็นทหารเอก ซึ่งมี 4 คน และนักศึกษาจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ แสดงเป็นทหาร พ่อค้าและบ่อนอื่นๆ รวมผู้แสดงทั้งหมด 40 คน ฉากเป็นฉากที่มีองค์ประกอบร่วม มีการเปลี่ยนฉากตามท้องเรื่อง โดยสร้างฉากใหม่ทั้งหมด ฉากที่สำคัญๆ เช่น เรือสำเภา ได้สร้างเรือสำเภากครั้งลำส่วนหัว ผู้แสดงสามารถยืนแสดงบนเรือได้ มีการใช้เทคนิคแสง สี เสียง ส่วนฉากต้นไม้มะม่วง มีต้นไม้มะม่วงมีผลที่สามารถทำให้ผลหลุดออกมาจากต้นไม้ได้จริงๆ ต้นมะม่วงโค่นลงได้จริงๆ ในระหว่างที่เปลี่ยนฉาก ก็มีการแสดงหน้าม่าน เช่น ยกทัพ ออกกราวของพลทหาร และระบำเทพอัปสร เครื่องแต่งกายมีลักษณะผสมผสานระหว่างแบบพื้นทางและอิงประวัติศาสตร์ คือ สวมเสื้อแบบเนื้อ แล้วประดับด้วยเครื่องประดับแบบไทย โดยบอกชั้นวรรณะชัดเจน ซึ่งเครื่องแต่งกายนี้สร้างสรรค์ใหม่ทั้งหมด ใช้เครื่องดนตรีไทยบรรเลงเพลงไทยเดิม ซึ่งเป็นเพลงไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น เพลงหน้าพาทย์ต่างๆ เพลงเทพทอง เพลงคู่ดั่ง เพลงแขกลพบุรี แต่งบทร้องใหม่โดยอาจารย์เสรีหวังในธรรม มีบทสวดสรภัญญะเพื่อให้ผู้ชมเข้าถึงธรรมะ เนื่องจากเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า การแสดงของกรมศิลปากรเน้นความเป็นไทยและจารีตของคนไทยอย่างชัดเจน เช่น กระบวนท่ารำ เครื่องแต่งกาย รูปแบบการแสดง ดนตรี และบทร้อง เป็นแบบไทยทั้งหมด มีบทบาทต่อสังคมไทย ในด้านให้ความบันเทิงและความรู้ บทละครเน้นสอนคนไทย อาจารย์เสรีหวังในธรรม ได้แต่งบทละครขึ้นใหม่โดยยังคงบทสำคัญๆ ไว้ มีการสอดแทรกธรรมะด้วยบทสวดเรื่องความเพียร และเรื่องผลมะม่วงสอนเรื่องความโลภ” (ไพโรจน์ ทองคำสุก, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555)

ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงละครชาตก เรื่องพระมหากษัตริย์ของกรมศิลปากร ได้ดังนี้

ชื่อการแสดง: การแสดงละครชาตก เรื่องพระมหากษัตริย์

สถานที่จัดการแสดง: โรงละครแห่งชาติ

แสดงครั้งแรกเมื่อ:	วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2540 (วันข้าราชการพลเรือน)	
ลักษณะการแสดง:	กึ่งละครร่า	
ผู้สร้างสรรค์การแสดง:	อาจารย์เสรี หวังในธรรม	เป็นผู้จัดทำบทและบรรจุเพลง
ผู้แสดง:	ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ	เป็นพระมหากษัตริย์
	อาจารย์ปกรณ์ พรพิสุทธิ์	เป็นพระมหากษัตริย์
	อาจารย์ขวัญใจ คงถาวร	เป็นนางมณีนีเมขลา
	ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก	เป็นทหารเอก
	นักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์	เป็นทหาร พ่อค้า และตัวละครอื่นๆ

### 2.3.3 การแสดงรุ่งอรุณโทัย ณ ราชมณฑลกีฬาสถาน

การแสดงรุ่งอรุณโทัย เป็นการแสดงเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ ที่มีลักษณะการแสดงแบบนาฏกรรมโขนร่วมสมัย เป็นการแสดงชุดหนึ่งในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬา เอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13 เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ณ ราชมณฑลกีฬาสถาน กำกับการแสดงโดย นายพิเชษฐ กลั่นชื่น มีความยาว 7 นาที ซึ่งชุดการแสดงทั้งหมดในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬา เอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13 นี้ประกอบด้วย

- 1) รุ่งอรุณโทัย ความยาว 7 นาที
- 2) สหพันธ์ไมตรี ความยาว 8 นาที
- 3) สวัสดิ์ไชโย ความยาว 9 นาที
- 4) พิธีการ OCA ความยาว 80 นาที
- 5) เฉลิมพระเกียรติกษัตริย์ราชเจ้า ความยาว 5 นาที
- 6) ทวยเทพปีติอำนาจชัย ความยาว 13 นาที
- 7) จิตวิญญาณบูรพา ความยาว 11 นาที
- 8) คีตภราดร ความยาว 12 นาที
- 9) พลุและดอกไม้ไฟ ความยาว 5 นาที

ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงรุ่งอรุณโทัย ณ ราชมณฑลกีฬาสถาน ได้

ดังนี้

ชื่อการแสดง:	การแสดงรุ่งอรุณโทัย
สถานที่จัดการแสดง:	ราชมณฑลกีฬาสถาน
แสดงเมื่อ:	วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2541

ลักษณะการแสดง:	นาฏกรรมโขนร่วมสมัย	
ผู้สร้างสรรค์การแสดง:	นายพิเชษฐ์ กลั่นชื่น	เป็นผู้กำกับการแสดง
ผู้แสดง:	นางสาวพิจิตรา จิตตะปุตะ	เป็นนางมณีเมขลา

#### 2.3.4 มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี

มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก เป็นส่วนหนึ่งของ นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองการครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี จัดขึ้นที่อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม – 11 มิถุนายน พ.ศ. 2549 แสดง 34 รอบ กำกับการแสดงและปรับปรุงบทโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณศักดิ์ สุชี อำนวยการฝ่ายศิลป์ และนาฏลีลาโดยตรง ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี (ตำแหน่งทางวิชาการในขณะนั้น) ประพันธ์บทเพลงประกอบการแสดงโดย คุณบุรุษ แกสตัน ออกแบบเครื่องแต่งกาย โดยอาจารย์ โกมล พานิชพันธุ์ รับผิดชอบพระมหาชนกโดย นาย อัยฎาวุธ เหลืองสุนทร และผู้แสดงร่วมจากกองพลทหารม้าที่ 2 รักษาพระองค์ กองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน มณฑลทหารบกที่ 11 กรมกิจการพลเรือนทหารบก และกองพันทหารช่างที่ 1 รักษาพระองค์ รวม 700 นาย

การแสดงมี 9 องค์กร เริ่มต้นการแสดงด้วยการเดินทางจากท่าเรือเป็นระยะทาง 700 โยชน์ ใช้เวลาในการแสดงทั้งหมด 45 นาที โดยการแสดงเน้นประเด็นเรื่องความเพียร และเรื่องต้นมะม่วงเป็นหลัก

ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ได้ดังนี้

ชื่อการแสดง:	มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก	
สถานที่จัดการแสดง:	อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี	
แสดงเมื่อ:	วันที่ 26 พฤษภาคม – 11 มิถุนายน พ.ศ. 2549	
ลักษณะการแสดง:	ละครเพลงแบบมหานาฏกรรมร่วมสมัย	
ผู้สร้างสรรค์การแสดง:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณศักดิ์ สุชี	เป็นผู้กำกับการแสดงและปรับปรุงบท
	รองศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี	เป็นผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์ และนาฏลีลา
	คุณบุรุษ แกสตัน	เป็นผู้ประพันธ์บทเพลง

ผู้แสดง:	อาจารย์โกมล พานิชพันธุ์	เป็นผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย
	นายอัษฎาฐ เหลืองสุนทร	เป็นพระมหาชนก
	นางสาวพิจิตรา จิตตะปุตตะ	เป็นนางมณีเมขลา
	กองพลทหารม้าที่ 2 รักษาพระองค์	เป็นผู้แสดงร่วม
	กองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน	เป็นผู้แสดงร่วม
	กองพันทหารช่างที่ 1 รักษาพระองค์	เป็นผู้แสดงร่วม

#### 2.4 การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก มีลักษณะเป็นละครเพลงที่แสดงแบบนาฏกรรม เน้นความวิจิตรสวยงาม เป็นกิจกรรมหนึ่งใน งานมหานครใจบุญ ระดมทุนหนุนพอเพียง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ โครงการ พ.ศ.พอเพียง จัดขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา เมื่อ พ.ศ. 2550 แสดง 10 รอบ ใช้ผู้แสดงประมาณ 100 คน จัดโดย คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์และนาฏลีลา ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2554 ถึง **ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก** ความว่า

“การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก มี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณศักดิ์ สุจิ เป็นผู้กำกับการแสดงและผู้ปรับปรุงบท ส่วนตนเองเป็นผู้กำกับฝ่ายศิลป์และนาฏลีลา นักแสดงที่เล่นเป็นพระมหาชนก คือ อัษฎาฐ เหลืองสุนทร ส่วนนางมณีเมขลา คือ พิจิกา จิตตะปุตตะ และได้นักแสดงบทบาทอื่นๆ ทั้งหมด จากภาควิชาศิลปะการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ การแสดงพระมหาชนกนี้ งานแรกแสดงที่อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี 34 รอบ โปรดัคชั่นใหญ่มาก จึงเรียกว่ามหานาฏกรรม เมื่อมาแสดงที่หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ก็มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับการแสดงบนเวที เน้นเรื่องรายละเอียดมากกว่าที่อิมแพคฯ สาเหตุที่เรียกว่า วิจิตรนาฏกรรม เพราะเป็นการแสดงนาฏศิลป์ที่มีความงามประณีต ใช้ผู้แสดงจำนวน 100 คนขึ้นไป แสดงท่าทางในลักษณะเดียวกัน ผู้แสดงก็ต้องคัดเลือกให้มีความสูงใกล้เคียง

กัน เพราะผู้ชมมองจากด้านหน้า ไม่ใช่ด้านบนเหมือนที่อิมแพค หลังจากแสดงที่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยแล้ว ก็ไปแสดงสัญจรที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น 10 รอบ และที่ภาคีเวิร์เตอร์ เชียงใหม่ 10 รอบ แต่ละที่ก็มีการปรับเปลี่ยนการแสดง ให้เหมาะกับสถานที่นั้นๆ ด้วย” (นราพงษ์ จรัสศรี, **สัมภาษณ์**, 16 กันยายน 2554)

จากการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยพบว่า การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ มีรายละเอียดดังนี้

- 2.4.1 บทการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์
- 2.4.2 รูปแบบการสร้างสรรค์งาน
- 2.4.3 สถานที่ที่ใช้ในการแสดง

#### **2.4.1 บทการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์**

ผู้วิจัยพบว่า พระราชานิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ ที่ได้ัญเชิญมาจัดแสดงเป็นการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นการคัดย่อบทพระราชานิพนธ์มาเพียงบางส่วน อันเป็นประเด็นสำคัญๆ เท่านั้น โดยมีกรปรับปรุงให้เหมาะสมกับการแสดงนาฏศิลป์ ผู้ปรับปรุงบทคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณศักดิ์ สุจิ ซึ่งเป็นผู้กำกับการแสดงด้วย

ผู้วิจัยได้ **สัมภาษณ์** ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์และนาฏลีลา ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2554 เกี่ยวกับ **บทการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์** ความว่า

“จุดประสงค์ที่พระองค์ทรงพระราชานิพนธ์เรื่องนี้ เพื่อต้องการเน้นประเด็นเรื่อง ความเพียร คือ การว่ายน้ำ 7 วัน 7 คืน ของพระมหากษัตริย์ และประเด็นเรื่องการศึกษา การตั้งสถาบัน การฟื้นฟูวัฒนธรรม ดังนั้นในการแสดงนี้ จึงเริ่มต้นด้วยฉากเรือของพระมหากษัตริย์ และต่อด้วยเรือล่ม พระมหากษัตริย์ต้องว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร เพื่อเน้นเรื่องความเพียร เพราะหากดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้น จะยาวเกินไป มีประเด็นมาก คนดูจะสับสน ต่อมาจะเน้นประเด็นเรื่องต้นมะม่วง เพราะเป็นสิ่งจูงใจให้พระมหากษัตริย์เรื่องการศึกษา ส่วนเรื่องอื่นๆ เช่น คำถาม 16 ข้อ ที่พระมหากษัตริย์ทรงตอบได้ ก่อนที่จะได้ครองราชสมบัติ ฯลฯ ได้ตัดออกไป เพราะเป็นรายละเอียดปลีกย่อย” (นราพงษ์ จรัสศรี, **สัมภาษณ์**, 23 กันยายน 2554)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ได้กล่าวถึง **บทบาทแสดง วิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน** ไว้ในงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์งานและออกแบบลีลาของผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์ สำหรับการแสดงมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชน และวิจิตรนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชน โดยผู้วิจัยสรุปจากสารบัญได้ว่า

“การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน แบ่งเป็น 9 องค์กร  
ดังนี้

องค์กรที่ 1: เจ็ดร้อยโยชน์

ฉาก 1 ท่าเรือ

ฉาก 2 พระมหาชนปรากฏตัว

ฉาก 3 ออกเรือ

ฉาก 4 เรือแตก

ฉาก 5 กระโดดจากเสากระโดงเรือ

องค์กรที่ 2: ความเพียร

ฉาก 1 ลีลาระบำแห่งห้วงมหาสมุทร

ฉาก 2 ระบำเจ็ดทิวาเจ็ดราตรี

องค์กรที่ 3: มณีเมขลา

ฉาก 1 สวรรค์ชั้นฟ้า

ฉาก 2 นางฟ้าระเริง

ฉาก 3 ต่อกล้อง

องค์กรที่ 4: กลางมหาสมุทร

ฉาก 1 เมขลาหะ

ฉาก 2 เจรจา

ฉาก 3 เมขลาซึ่งในคำสอน

ฉาก 4 กล่อมนิทรา

องค์กรที่ 5: มิถิลานคร

ฉาก 1 ราชบุโรहित

ฉาก 2 ขบวนผุสสรธ

ฉาก 3 ราชาคณใหม่

ฉาก 4 เฉลิมฉลองราชา

องค์กรที่ 6: มรรคา

ฉาก 1 เสด็จประพาสอุทยาน

ฉาก 2 น้ำลายสอ

ฉาก 3 เมืองอวิชา

ฉาก 4 พระมหาชนกปลง

ฉาก 5 เมฆลามาทวงสัญญา

องก์ที่ 7: พื้นฟูคืนมะม่วง

ฉาก 1 อุทิจจพราหมณ์มหาศาล

ฉาก 2 เก้าวิถี

ฉาก 3 ก้าวแห่งศรัทธายิ่งใหญ่

องก์ที่ 8: ปู่ทะเลย์มหาวิชาลัย

ฉาก 1 สถาปนาปู่ทะเลย์มหาวิชาลัย

องก์ที่ 9: ปัจฉิมบท

ฉาก 1 ไอ้ ๗ สติต"

(นราพงษ์ จรัสศรี, 2550)

การแสดงทั้ง 9 องก์ที่กล่าวมาข้างต้น ได้ปรับปรุงมาจากพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงนาฏศิลป์และยังคงรักษาประเด็นหลักๆ ของเรื่อง โดยเนื้อเรื่องของการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ทั้ง 9 องก์ มีรายละเอียดดังนี้

### องก์ที่ 1: เจ็ดร้อยโยชน์

พวกพณิชประมาณเจ็ดร้อยคนขึ้นสู่เรือ. เรือแล่นไปได้เจ็ดร้อยโยชน์ ใช้เวลาเจ็ดวัน. เรือแล่นด้วยกำลังคลื่นที่ร้ายกาจ ไม่อาจทรงตัวอยู่ได้ แผ่นกระดานก็แตกด้วยกำลังคลื่น น้ำเข้ามาแต่ที่นั่นๆ เรือก็จมลงในกลางมหาสมุทร. มหาชนกกลัวมรณภัย ร้องไห้คร่ำครวญ กราบไหว้เทวดาทั้งหลาย. แต่พระมหาสัตว์ไม่ทรงกั้นแสง ไม่ทรงคร่ำครวญ ไม่ไหว้เทวดาทั้งหลาย. พระองค์ทรงทราบว่าเรือจะจม จึงคลุกน้ำตาลกรวดกับเนย เสวจนเต็มท้อง แล้วชุบผ้าเนื้อเกลี้ยงสองผืนด้วยน้ำมันจนชุ่ม ทรงนุ่งให้มัน. ทรงยื่นเกาะเสากระโดง ขึ้นยอดเสากระโดงเวลาเรือจม. มหาชนกเป็นภักษาแห่งปลาและเต่า น้ำโดยรอบมีสีเหมือนโลหิต. พระมหาสัตว์เสด็จไปขึ้นที่ยอดเสากระโดง. ทรงกำหนดทิศว่า เมืองมิลิตาอยู่ที่ทิศนี้ ก็กระโดดจากยอดเสากระโดง ล่องพื้นผิวน้ำปลาและเต่า ไปตกในที่สุด อุสกะหนึ่ง (70 เมตร) เพราะพระองค์มีพระกำลังมาก. (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 58)



### องค์ที่ 2: ความเพียร

...พระมหาสัตว์เป็นไปอยู่ในคลื่นซึ่งมีสีแดงแก้วมณีเหมือนท่อนต้นกล้วยทอง ข้ามมหาสมุทรด้วยกำลังพระพาหา. พระมหาสัตว์ทรงว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรอยู่เจ็ดวัน เหมือนว่ายน้ำวันเดียว. (พระองค์ทรงตั้งเกณเฑาะเวลานั้นว่า วันนี้เป็นวันอุโบสถ จึงบ้วนพระโอษฐ์ด้วยน้ำเค็ม ทรงสมาทานอุโบสถศีล.) (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 58)

### องค์ที่ 3: มณีเมขลา

...เทพธิดาชื่อ มณีเมขลา เป็นผู้ดูแลรักษาสัตว์ทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยคุณมีบำรุงมารดาเป็นต้น เป็นผู้ไม่สมควรตายในมหาสมุทร. นางมณีเมขลาได้ตรวจตรามหาสมุทรเป็นเวลาเจ็ดวัน. เล่ากันว่า นางเสวยทิพย์สมบัติเพลิน ก็เปลอสติมิได้ตรวจตรา. บางอาจารย์ก็กล่าวว่า นางเทพธิดาไปเทพสมาคมเสีย. นางคิดได้ว่า : “วันนี้เป็นวันที่เจ็ดที่เรามิได้ตรวจตรามหาสมุทร มีเหตุอะไรบ้างหนอ.” เมื่อนางตรวจดูก็เห็นพระมหาสัตว์ จึงคิดว่า : “ถ้ามหาชนกกุมารจักตายในมหาสมุทร เราจักไม่ได้เข้า เทวสมาคม.” คิดฉะนี้แล้ว ตกแต่งสร้อย สติต่ออยู่ในอากาศไม่ไกลพระมหาสัตว์. (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 66)

### องค์ที่ 4: กลางมหาสมุทร

...เมื่อจะทดลองพระมหาสัตว์ จึงกล่าวคาถาแรกว่า :

นี้ใคร เมื่อแลไม่เห็นฝั่งก็อุตสาหพยายาม  
ว่ายอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร ท่านรู้อำนาจ  
ประโยชน์อะไร จึงพยายามว่ายอยู่อย่างนี้นักหนา

...ครั้งนั้น พระมหาสัตว์ทรงดำริว่า : “เราว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรมาได้เจ็ดวัน เข้าวันนี้ ไม่เคยเห็นเพื่อ นสองของเราเลย นี้ใครหนอมาพุดกะเรา.” เมื่อแลไปในอากาศก็ทอดพระเนตรเห็นนางมณีเมขลา จึงตรัสคาถาที่สองว่า :

คู่อนเทวดา เราไต่ตรงเห็นปฏิบัติ  
แห่งโลก และอันสังส์แห่งความเพียร. เพราะ  
ฉะนั้น ถึงจะมองไม่เห็นฝั่ง เราก็พยายามว่าย  
อยู่ท่ามกลางมหาสมุทร.

...นางมณีเมขลาปรารถนาจะฟังธรรมกถาของพระมหาสัตว์ จึงกล่าวคาถา  
อีกว่า :

ฝั่งมหาสมุทรลึกจนประมาณไม่ได้ ย่อมไม่  
ปรากฏแก่ท่าน. ความพยายามอย่างลูกผู้ชาย  
ของท่านก็เปล่าประโยชน์ ท่านไม่ทันถึงฝั่งก็จก  
ตาย.

...ครั้งนั้น พระมหาสัตว์ตรัสกะนางมณีเมขลาว่า : “ท่านพูดอะไรอย่างนั้น  
เราทำความพยายาม แม้ตายก็จกพันครหา.” ตรัสฉะนี้แล้ว จึงกล่าวคาถาว่า :

บุคคลเมื่อทำความเพียร แม้จะตายก็  
ชื่อว่า ไม่เป็นหนี้ในระหว่างหมู่ญาติ เทวดา และ  
บิดามารดา. อนึ่ง บุคคลเมื่อทำกิจอย่างลูกผู้ชาย  
ย่อมไม่เคียดร้อในภายหลัง.

...ลำดับนั้น เทวดากล่าวคาถาอะพระมหาสัตว์ว่า :

การงานอันใด ยังไม่ถึงที่สุดด้วยความ  
พยายาม การงานอันนั้นก็ไร้ผล มีความลำบาก  
เกิดขึ้น. การที่ทำความพยายามในฐานะอันไม่  
สมควรใด จนความตายปรากฏขึ้น ความพยายาม  
ในฐานะอันไม่สมควรมัน จะมีประโยชน์  
อะไร.

...เมื่อนางมณีเมขลากล่าวอย่างนี้แล้ว พระมหาสัตว์เมื่อจะทำนางมณี  
เมขลาให้จำนนต่อถ้อยคำ จึงได้ตรัสคาถาต่อไปว่า :

ดูก่อนเทวดา ผู้ใคร่แจ้งว่าการงานที่ทำ  
จะไม่ลุล่วงไปได้จริงๆ ชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตน  
ถ้าผู้ันั้นละความเพียรในฐานะเช่นนั้นเสีย ก็จะมี  
รู้ผลแห่งความเกียจคร้าน. ดูก่อนเทวดา คน  
บางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่งความประสงค์ของตน  
จึงประกอบการทำงานทั้งหลาย การงานเหล่านั้นจะ

สำเร็จหรือไม่ก็ตาม. คุณอนทเวดา  
 ท่านก็เห็นผลแห่งกรรมประจักษ์แก่  
 ตนแล้วมิใช่หรือ คนอื่นๆ จมใน  
 มหาสมุทรหมด เราคงเดียวยังว่าย  
 ขำอยู่ และ ได้เห็น ท่าน มาสถิตอยู่ใกล้ๆ เรา  
 เรานั้นจักพยายามตามสติกำลัง จักทำความเพียร  
 ที่บุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร.

...เทวดาได้สดับพระวาจาอันมั่นคงของพระมหาสัตว์นั้น เมื่อจะสรรเสริญ  
 พระมหาสัตว์ จึงกล่าวคาถาว่า :

ท่านใดถึงพร้อมด้วยความพยายาม  
 โดยธรรม ไม่จมลงในห้วงมหรณพ  
 ซึ่งประมาณมิได้ เห็นปานนี้ ด้วยกิจ  
 คือความเพียรของบุรุษ ท่านนั้น  
 จงไปในสถานที่ ที่ใจของท่านยินดีนั้นเถิด.

ก็แฉะ ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว นางมณีเมขลาได้ถามว่า : “ข้าแต่ท่านบัณฑิตผู้  
 มีความบากบั่นมาก ข้าพเจ้าจักนำท่าน ไปที่ไหน.” เมื่อพระมหาสัตว์ตรัสว่า : “มิลิ  
 ลานคร” นางจึงอุ้มพระมหาสัตว์ขึ้นดูคนยกกำดอกไม้ ไข่เขนทั้งสองประคองให้  
 นอนแนบทรวงพาหะไปในอากาศ เหมือนแม่อุ้มลูกรักฉะนั้น. พร้อมกันนั้น  
 เทวดาก็ได้กล่าวอติเรกคาถาว่า :

ข้าแต่บัณฑิต วาจาอันมีปาฏิหาริย์มีบังควร  
 หายไปในอากาศ. ท่านต้องให้สาธุชนได้รับพร  
 แห่งโพธิญาณจากโอษฐ์ของท่าน. ถึงกาลอัน  
 สมควร ท่านจงตั้งสถาบันการศึกษาให้ชื่อว่า  
 โพธิยาลัยมหาวิทยาลัย. ในกาลนั้นท่านจึงจะ  
 สำเร็จกิจที่แท้.

...พระมหาสัตว์มีศรัทธาหมองด้วยน้ำเต็มตลอดเจ็ดวัน ได้สัมผัสทิพย  
 ผัสสะ ก็บรรทมหลับ. ลำดับนั้น นางมณีเมฆลานำพระมหาสัตว์ถึง มิลิลา  
 นคร. ให้

บรรทมโดยเบื้องขวาบนแผ่นศิลาอันเป็นมงคลในสวนมะม่วง มอบให้หมู่เทพเจ้า  
ในสวนคอยอารักขาพระมหาสัตว์แล้วไปสู่ที่อยู่ของตน. (พระบาทสมเด็จพระ  
เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 68 - 96)

### องค์ที่ 5: มิถิลานคร

...ราชรถแล่นไปสู่อุทยาน ทำประทักษิณแผ่นศิลามงคลแล้วไปหยุดใกล้ที่  
พระมหาสัตว์บรรทมอยู่. ชนทั้งหลายมีอมาตย์และปุโรหิตเป็นต้น ก็ถวายอภิเษก  
พระมหาสัตว์ ณ สถานที่นั่นเอง. (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ,  
2554: 108)

### องค์ที่ 6: มรรคา

...พระมหาสัตว์ประทับบนคอช้าง เสด็จออกจากพระนครด้วยราชบริพาร  
เป็นอันมาก ถึงประตูพระราชอุทยาน. ที่ใกล้ประตูพระราชอุทยานนั้น มีต้นมะม่วง  
สองต้น มีใบเขียวชอุ่ม. ต้นหนึ่งไม่มีผล ต้นหนึ่งมีผล. ผลนั้นมีรสหวานเหลือเกิน.  
ใครๆ ไม่อาจเก็บผลจากต้นนั้น เพราะผลซึ่งมีรสเลิศอันพระราชายังมิได้เสวย.  
พระมหาสัตว์ประทับบนคอช้างทรงเก็บเอาผลหนึ่งเสวย. ผลมะม่วงนั้นพองตั้งอยู่ที่  
ปลายพระชิวหาของพระมหาสัตว์ ปรากฏจอกโอชารสทิพย์. พระมหาสัตว์ทรงคิด  
ว่า : “เราจักกินให้มากเวลากลับ” แล้วเสด็จเข้าสู่พระราชอุทยาน.

คนอื่นๆ มีอุปราชเป็นต้นจนถึงคนรักษาช้างรักษาม้า รู้ว่าพระราชเสวย  
ผลมีรสเลิศแล้ว ก็เก็บเอาผลมากินกัน. ฝ่ายคนอื่นๆ ยังไม่ได้ผลนั้น ก็ทำลายกิ่ง  
ด้วยท่อนไม้ ทำเสียไม่มีใบ ต้นก็หักโค่นลง. มะม่วงอีกต้นหนึ่งตั้งอยู่งดงาม ดู  
ภูเขามิพรรณดังแก้วมณี. พระราชาเสด็จออกจากพระราชอุทยาน ทอดพระเนตร  
เห็นดังนั้นจึงตรัสถามเหล่าอมาตย์ว่า : “นี่อะไรกัน.” เหล่าอมาตย์กราบทูลว่า :  
“มหาชนทราบที่พระองค์เสวยผลรสเลิศแล้ว ต่างก็แย่งกันกินผลมะม่วงนั้น.”  
พระราชตรัสถามว่า : “ใบและวรรณะของต้นนี้สิ้นไปแล้ว ใบและวรรณะของต้น  
นอกนี้ยังไม่สิ้นไป เพราะเหตุใด.” อมาตย์ทั้งหลายกราบทูลว่า : “ใบและวรรณะ  
ของอีกต้นหนึ่งไม่สิ้นไป เพราะไม่มีผล.” พระราชาสดับดังนั้น ได้ความสังเวช.  
ทรงดำริว่า : “ต้นนี้มีวรรณะสดเขียวตั้งอยู่แล้ว เพราะไม่มีผล แต่ต้นนี้ถูกหักโค่น  
ลงเพราะมีผล. แม้ราชสมบัตินี้ก็เช่นกันกับต้นไม้ไม่มีผล บรรพชาเช่นกับต้นไม้หาผล

มิได้. ภัยย่อมมีแก่ผู้มีความกังวล ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีความกังวล. ก็เราจักไม่เป็นเหมือนต้น ไม้มีผล จักเป็นเหมือนต้น ไม้หาผลมิได้.”

พระราชเสด็จสู่พระนคร เสด็จขึ้นปราสาท. ประทับที่พระทวารปราสาท ทรงมนสิการถึงวาจาของนางมณีเมขลา ในกาลที่นางอุ้มพระมหาสัตว์ขึ้นจากมหาสมุทร. พระราชาทรงจดจำคำพูดของเทวดาไม่ได้ทุกถ้อยคำ. เพราะพระสรีระเศร้าหมองด้วยน้ำเค็มตลอดเจ็ดวัน. แต่ทรงทราบว่าเทวดากล่าวชื่อว่าพระองค์จะยังเข้ามรรคาแห่งความสุขไม่ได้ หากไม่กล่าวธรรมให้สาธุชน ได้สดับ. นางมณีเมขลาให้พระองค์ตั้งสถาบันการศึกษา ให้ชื่อว่า ปุทธะเลยมหาวิชาลัย. แม้ในกาลนั้นก็จะสำเร็จกิจและได้มรรคาแห่งบรมสุข. พระมหาสัตว์ทรงดำริว่า : “ทุกบุคคลจะเป็นพ่อค้าวานิช เกษตรกร กษัตริย์ หรือสมณะ ต้องทำหน้าที่ทั้งนั้น. อย่างไรก็ตาม ก่อนอื่นเราต้องหาทางฟื้นฟูดินมะม่วงที่มีผล.” บัดนั้นจึงให้เรียกเสนาบดีมาตรัสสั่งว่า : “จงไปเชิญอุทิจจพราหมณ์มหาศาลให้มาพร้อมด้วยลูกศิษย์สองสามคน.” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 120 - 129)

### องค์ที่ 7: ฟื้นฟูดินมะม่วง

อุทิจจพราหมณ์มหาศาลรีบมาเฝ้าพระราชาร่วมด้วยลูกศิษย์สองคน คือ จารุเตโชพราหมณ์และคเชนทรสิงหบัณฑิต. สองคนนี้ คนแรกชำนาญการปลูกคนที่สองชำนาญการถอน. ทันใดที่มาถึง คเชนทรสิงหบัณฑิตทรุดลงแทบพระบาทของพระราชแล้วทูลว่า : “ข้าพระองค์ผิดไปเอง เมื่อเหล่าอมาตย์ขอให้ข้าพระองค์ช่วยเก็บมะม่วงถวายพระอุปราช ข้าพระบาทจึงนำเอา ‘ยันตกลเก็บเกี่ยว’ มาใช้ มิได้คิดว่าจะทำให้ดินมะม่วงถอนรากโคนลงมา พระพุทธเจ้าข้าอรับ.” พระราชาตรัสว่า : “อย่าโทมนัสไปเลย อาจารย์ผู้ดำริการ ดินมะม่วงโคนไปแล้ว ณ บัดนี้ปัญหาคือ ฟื้นฟูดินมะม่วงได้อย่างไร. เรามีแก้ววิธีย่างที่อาจใช้ได้. หนึ่ง เพาะเมล็ดมะม่วง. สอง ถนอมรากที่ยังมีอยู่ให้งอกใหม่. สาม ปักชำกิ่งที่เหมาะสมแก่การปักชำ. สี่ เอากิ่งดีมาเสียบยอดกิ่งของต้นไม้ที่ไม่มีผลให้มีผล. ห้า เอาตามต่อกิ่งของอีกต้น. หก เอากิ่งมาทาบกิ่ง. เจ็ด ตอนกิ่งให้ออกราก. แปด รมควันต้นไม้ที่ไม่มีผลให้มีผล. เก้า ทำ ‘ชีวานุสงเคราะห์’. ทานพราหมณ์มหาศาล จงให้พราหมณ์อันเตวาลิกไปพิจารณา.” อุทิจจพราหมณ์รับสนองพระราชโองการ ว่า : “ข้าพระองค์ผู้ทรงปัญญา จะให้คเชนทรสิงหบัณฑิตนำเครื่อง ‘ยันตกล’ ไปยกดินมะม่วงให้ตั้งตรงทันที และจะให้จารุเตโชพราหมณ์เก็บเมล็ดและกิ่ง ไปดำเนินการตามพระราชดำริ.”

พระราชโอรสให้สองคนนั้นรีบไป แต่ของให้พราหมณ์มหาศาลคอยรับ  
พระราชดำริต่อไป. (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 132)

### องค์ที่ 8: ปุทธะเลยมหาวิชาลัย

ครั้นอยู่ลำพังพระราชดำรัสกะพราหมณ์ว่า : “เราสงวนเรื่องนี้มาหลาย  
เวลาแล้ว นับแต่คราวลงเรือมุ่งสู่สุวรรณภูมินั้น ก่อนคลื่นยักษ์มากระหน่ำนา  
เราได้ยินพณิชชาวสุวรรณภูมิพูดกัน เป็นภาษาสุวรรณภูมิว่า : ‘โน้นปุทธะเลยกษัตริย์  
กับปลาและเต่า.’ และว่าผู้ใดเหยียบปูนั้นได้ จะเป็นผู้อยิ่งใหญ่ หากมีความเพียรแท้.”  
พราหมณ์ทูลว่า : “ข้าพระองค์ก็เคยได้ยินเรื่องอย่างนี้ แต่ไม่ทราบว่ามีปุทธะเลยกษัตริย์  
ดังนี้หรือไม่.” พระราชดำรัสต่อว่า : “มีแน่แท้. หลังจากได้กระโดดจากยอด  
เสากระโดงเรือ ลงทะเลพื้นปลาและเต่า ก็ว่ายข้ามมหาสมุทร. ได้พักผ่อนเป็น  
คราวๆ. บางครั้ง รู้สึกเหมือนเหยียบพื้นทะเลได้คล้ายๆ โกล่ถึงฝั่ง ดังเช่นบุคคลที่  
หกในจำพวกเจ็ดบุคคล (ในอุทกุปมสูตรที่ 5). แต่ที่แท้เป็นปุทธะเลยกษัตริย์นั่นเอง.”  
พราหมณ์ทูลว่า : “ที่จริงแท้คือพระบุญญาธิการ.”

พระราชดำรัสต่อ : “เมื่อนางมณีเมขลาอุ้มเราขึ้นจากทะเล นางกล่าวว่า :  
‘ท่านต้องให้สาธุชนได้รับพรแห่งโพธิญาณจากโอรสของท่าน. ถึงกาลอันสมควร  
ท่านจงตั้งมหาวิชาลัย.’ คราวนั้นเราเสerahมองด้วยน้ำเค็มตลอดเจ็ดวัน จึงฟังว่า  
เราสมควรตั้งชื่อสถาบันตามปูซึ่งชาวสุวรรณภูมิเรียกว่า ‘ปุทธะเล’. บัดนี้ เราสงสัย  
ว่าถูกต้องหรือไม่. ท่านอาจารย์ทิศาปาโมกข์จงเผยมนสิการ.” พราหมณ์สนองพระ  
ราชโองการว่า : “พระราชอาชญาพิพินเกล้า เทวดาน่าจะได้กล่าวว่า ‘โพธิชาลัย’  
อันเป็นนามของสถาบันฤๅษีคฤคินที่วัดพระเชตุพน ในเทวมหานคร เมืองสุวรรณ  
ภูมิ. แต่หากจะเรียกว่า ‘ปุทธะเลยมหาวิชาลัย’ ก็น่าจะเหมาะสมเหมือนกัน.

พระราชดำรัสว่า : “เป็นพระคุณของท่านอาจารย์. เราแน่ใจว่าถึงกาลที่จะ  
ตั้งสถาบันแล้ว. เป็นสัจจะว่าควรตั้งมานานแล้ว. เหตุการณ์ในวันนี้แสดงความ  
จำเป็น. นับแต่อุปราช จนถึงคนรักษาช้างคนรักษาม้า และนับแต่คนรักษาม้าจนถึง  
อุปราช และโดยเฉพาะเหล่าอมตย์ ล้วนจาริกในโมหภูมิทั้งนั้น. พวกนี้ขาดทั้ง  
ความรู้วิชาการ ทั้งความรู้ทั่วไป คือความสำนึกธรรมดา : พวกนี้ไม่รู้แม้ประโยชน์  
ส่วนตน. พวกนี้ชอบผลมะม่วง แต่ก็ทำลายต้นมะม่วง. (พระบาทสมเด็จพระ  
เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 136 - 140)

### องค์ที่ 9: ปัจฉิมบท

พราหมณ์มหาศาลเห็นพ้องกับพระราชดำริ และกล่าวว่า : “พระราชผู้  
เป็นบัณฑิต ข้าพระองค์ยังมีศรัทธาที่ดีไว้ใจได้ และจะประดิษฐ์งาน ‘ปุทะเลียมหา  
วิชาลัย’ ได้แน่นอน. มิถิลายังไม่สิ้นคนดี !” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ  
พลอดุลยเดชฯ, 2554: 140)

จะเห็นได้ว่าการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก เริ่มต้นเนื้อเรื่อง  
ตอนพระมหาชนกขึ้นเรือ และจบลงด้วยการก่อตั้งสถาบันการศึกษา ซึ่งยังคงมีบทเจรจาตามพระราช  
นิพนธ์ เรื่องพระมหาชนกไว้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้ได้แทรกเพลงร้องประกอบการแสดง เพื่อช่วยให้  
การแสดงมีความน่าสนใจและดำเนินเรื่องได้กระชับรวดเร็วยิ่งขึ้น

#### 2.4.2 รูปแบบการสร้างสรรค้งาน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์และ  
นาฏลีลา ในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2554  
เกี่ยวกับ การสร้างสรรค้งานแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ความว่า

“การแสดง จิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก เป็นนาฏกรรม  
ร่วมสมัย ที่เราเลือกรูปแบบการแสดงแบบร่วมสมัย เพราะการแสดงแบบร่วม  
สมัย มักเปิดกว้างให้คนดูตีความได้มากกว่าการแสดงแบบนาฏศิลป์ไทย และ  
เนื่องจากบทพระราชนิพนธ์เอง ก็มีความเป็นสมัยใหม่ด้วยเช่นกัน สังเกตได้จาก  
การใช้ยนต์กล คือ รถไค่ยนต์มะม่วง จากพัฒนาพงษ์ที่มีฝับบาร์ต่างๆ ฯลฯ รูปแบบ  
ในการสร้างสรรค้งานแสดงนี้ ก็ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมไทยร่วม  
สมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก โดยเฉพาะผลงานของอาจารย์  
เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์” (นราพงษ์ จรัสศรี, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

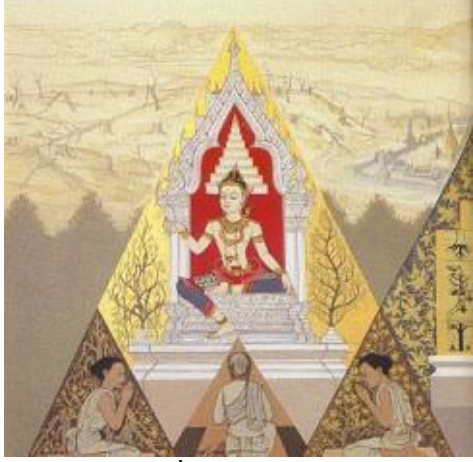


จากการสัมภาษณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระ  
มหาชนกจะเป็นการแสดงนาฏกรรมแบบร่วมสมัย ซึ่งมีแรงบันดาลใจมาจากภาพจิตรกรรมไทยร่วม  
สมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก โดยผู้วิจัยได้นำภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ใน  
หนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก มาเทียบเคียงกับภาพ การแสดงจิตรนาฏกรรม  
เทิดพระเกียรติพระมหาชนก ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก  
กับภาพการแสดงวีดิทัศน์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก

ที่	ภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือ พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก	ภาพการแสดงวีดิทัศน์นาฏกรรม เทิดพระเกียรติพระมหาชนก
1	 <p>คำอธิบาย: บทที่ 17 ท่าเรือ จิตรกร: เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก หน้า 53</p>	 <p>photo by tuey คำอธิบาย: องค์กรที่ 1 เจ็ดร้อยโยชน์ ที่มา: (<a href="http://www.bloggang.com">http:// www.bloggang.com</a>, 2554: ออนไลน์)</p>
2	 <p>คำอธิบาย: บทที่ 27 นางมณีเมขลาอุ้มพระ มหาชนกขึ้นจากมหาสมุทร จิตรกร: ประหยัด พงษ์ดำ ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก หน้า 100 - 101</p>	 <p>photo by tuey คำอธิบาย: องค์กร 4 กลางมหาสมุทร ที่มา: (<a href="http://www.bloggang.com">http:// www.bloggang.com</a>, 2554: ออนไลน์)</p>



ที่	ภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก	ภาพการแสดงวีดิตรนาฏกรรม เทิดพระเกียรติพระมหาชนก
3	 <p>คำอธิบาย: บทที่ 32 พระมหาชนกประทับบนคอช้างชิมผลมะม่วงในพระราชอุทยาน จิตรกร: ชีระวัฒน์ คະนะมะ ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก หน้า 123</p>	 <p>photo by tuey</p> <p>คำอธิบาย: องค์กร 6 มรรคา ที่มา: (<a href="http://www.bloggang.com, 2554:ออนไลน์">http:// www.bloggang.com, 2554:ออนไลน์</a>)</p>
4	 <p>คำอธิบาย: บทที่ 33 พระมหาชนกพิจารณาต้นมะม่วง จิตรกร: ปรีชา เกาทอง ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก หน้า 126 – 128</p>	 <p>photo by tuey</p> <p>คำอธิบาย: องค์กร 6 มรรคา (2) ที่มา: (<a href="http://www.bloggang.com, 2554:ออนไลน์">http:// www.bloggang.com, 2554:ออนไลน์</a>)</p>

ที่	ภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก	ภาพการแสดงวิจิตรนาฏกรรม เทิดพระเกียรติพระมหาชนก
5	 <p>คำอธิบาย: บทที่ 35 พระมหาชนกคำริการ ฟื้นฟูดันมะม่วง 9 วิธี จิตรกร: ปรีชา เถาทอง ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก หน้า 134</p>	 <p>photo by tuey</p> <p>คำอธิบาย: องค์กร 7 ฟื้นฟูดันมะม่วง</p> <p>ที่มา: (<a href="http://www.bloggang.com">http:// www.bloggang.com</a>, 2554: ออนไลน์)</p>
6	 <p>คำอธิบาย: บทที่ 35 พระมหาชนกคำริการ ฟื้นฟูดันมะม่วง 9 วิธี จิตรกร: ปรีชา เถาทอง (2) ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก หน้า 135</p>	 <p>photo by tuey</p> <p>คำอธิบาย: องค์กร 7 ฟื้นฟูดันมะม่วง (2)</p> <p>ที่มา: (<a href="http://www.bloggang.com">http:// www.bloggang.com</a>, 2554: ออนไลน์)</p>

ที่	ภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก	ภาพการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก
7	 <p>คำอธิบาย: บทที่ 37 พระมหาชนกคำริการ ก่อตั้งปุทะเลยมหาวิชชาลัย จิตรกร: ปรีชา เกาทอง ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก หน้า 143</p>	 <p>photo by tuey</p> <p>คำอธิบาย: องค์ 8 ปุทะเลยมหาวิชชาลัย</p> <p>ที่มา: (<a href="http://www.bloggang.com">http:// www.bloggang.com</a>, 2554: ออนไลน์)</p>

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก มีแนวทางในการสร้างสรรค์งานการแสดง จากภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก โดยผู้วิจัยได้เทียบเคียงการสร้างสรรค์งานทั้ง 2 ประเภท พบว่ามีความคล้ายคลึงกันตามรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ด้านฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก
  - 1.1) ลักษณะรูปทรงของเรือพานิชย์
  - 1.2) ช้างต้นและจตุรบาท
  - 1.3) ต้นมะม่วง
  - 1.4) สัญลักษณ์ตราพระมหาษัตริย์
- 2) ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหว
  - 2.1) ท่าทางของนางมณีเมขลาขณะเหาะลงมาสถิตอยู่ข้างพระมหาชนก
  - 2.2) ท่าทางของนางมณีเมขลาที่ อุ้มพระมหาชนกขึ้นจากมหาสมุทร เหมือนกับแม่อุ้มลูก

2.3) ท่าทางของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงการฟื้นฟูวัฒนธรรม

2.4) ท่าทางของชาวบ้านที่หักโค่นต้นไม้

2.5) ท่าทางของชาวบ้านที่ช่วยกันฟื้นฟูวัฒนธรรม

### 3) เครื่องแต่งกาย

3.1) เครื่องแต่งกายกษัตริย์ของพระมหากษัตริย์

3.2) เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลา

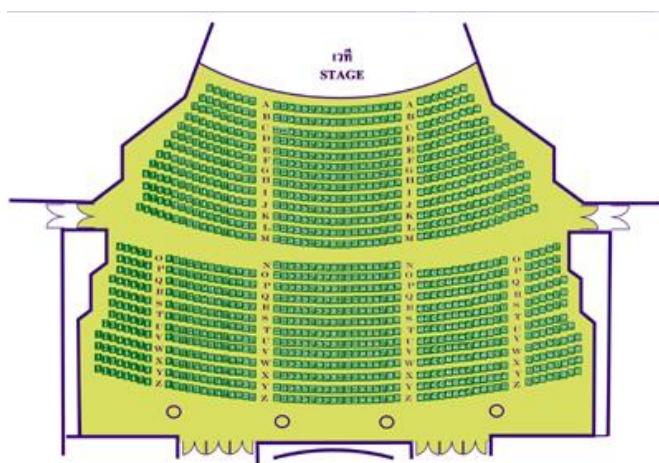
3.3) เครื่องแต่งกายของเหล่าวานิช

3.4) เครื่องแต่งกายของเสนาอำมาตย์

3.5) เครื่องแต่งกายของชาวบ้าน

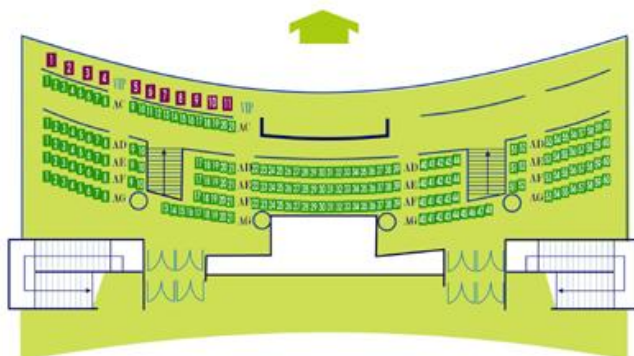
### 2.4.3 สถานที่ที่ใช้ในการแสดง

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ได้เลือกสรรสถานที่ที่ใช้จัดการแสดง คือ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งมีลักษณะเป็นโรงละครแบบโพรซีนียม (Proscenium theatre) ขนาดใหญ่ เพียบพร้อมด้วยอุปกรณ์พิเศษต่างๆ ประกอบด้วยที่นั่ง 3 ชั้น รวม 2,000 ที่นั่ง ดังภาพต่อไปนี้

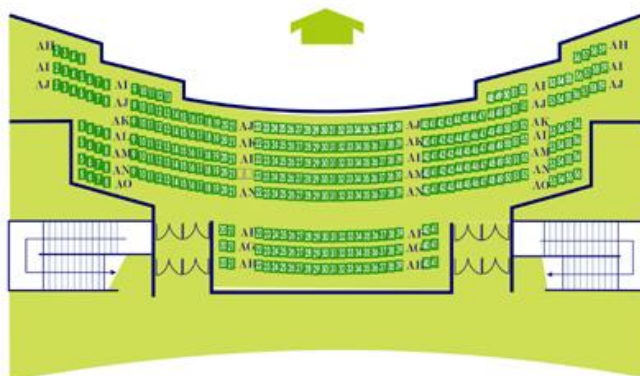


ภาพที่ 5 แผนผังหอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ชั้นที่ 1

ที่มา: (<http://www.culture.go.th>, 2555: ออนไลน์)



ภาพที่ 6 แผนผังหอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ชั้นที่ 2  
ที่มา: (<http://www.culture.go.th>, 2555: ออนไลน์)



ภาพที่ 7 แผนผังหอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ชั้นที่ 3  
ที่มา: (<http://www.culture.go.th>, 2555: ออนไลน์)



ภาพที่ 8 หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ที่มา: (<http://www.culture.go.th>, 2555: ออนไลน์)

ในการเตรียมการแสดง วิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก นั้น ผู้สร้างสรรค์การแสดงมีเวลาจัดเตรียมการแสดง ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เพียง 1 วันเท่านั้น และประสบปัญหาสลิง ( Sling) ขาดก่อนวันแสดงจริง ซึ่งจากการออกแบบการแสดง มีความจำเป็นต้องใช้สลิง ( Sling) หลายตอน เช่น ตอนที่พระมหาชนกว่ายน้ำท่ามกลางมหาสมุทร ตอนนางมณีเมขลาเหาะลงมาจกสวรรค์ และตอนที่นางมณีเมขลาอุ้มพระมหาชนกขึ้นจากมหาสมุทร โดยรองศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์และนาฏลีลา ได้แก้ปัญหาสลิง (Sling) ขาด ด้วยการให้ผู้แสดงกลุ่มหนึ่งแสดงเป็นน้ำในมหาสมุทร โอบอุ้มพระมหาชนกที่กำลังว่ายน้ำอยู่ รวมถึง โอบอุ้มนางมณีเมขลาที่เหาะลงมาสถิตอยู่ข้างพระมหาชนกแทนการใช้สลิง (Sling)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ได้ดังนี้

ชื่อการแสดง:	การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก		
สถานที่จัดการแสดง:	หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย		
แสดงเมื่อ:	พฤศจิกายน พ.ศ. 2550		
ลักษณะการแสดง:	ละครเพลงแบบวิจิตรนาฏกรรมร่วมสมัย		
ผู้สร้างสรรค์การแสดง:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณศักดิ์ สุชี	เป็นผู้กำกับการแสดงและ	
		ปรับปรุงบท	
	รองศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี	เป็นผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์ และ	
		นาฏลีลา	

	คุณบรูซ แกสตัน	เป็นผู้ประพันธ์บทเพลง
	อาจารย์โกมล พานิชพันธุ์	เป็นผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย
ผู้แสดง:	นายอัษฎาวุธ เหลืองสุนทร	เป็นพระมหากษัตริย์
	นางสาวพิจิตรา จิตตะปุตตะ	เป็นนางมณีเมขลา
	นักศึกษาภาควิชาศิลปการแสดง	เป็นผู้แสดงบทอื่นๆ ทั้งหมด
	คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	
แรงบันดาลใจ:	ภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์	

ลักษณะการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์มีความคล้ายคลึงกับมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี มีผู้สร้างสรรค์การแสดงและผู้แสดงหลักเป็นบุคคลเดียวกัน แต่มีลักษณะพื้นที่ในการแสดงที่แตกต่างกันจึงทำให้รายละเอียดของการแสดงทั้งสองนี้แตกต่างกัน

หลังจากที่มีการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ยังมีการแสดงนาฏศิลป์จากพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ ในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การแสดงหุ่นละครเล็ก เรื่องพระมหากษัตริย์ ของคณะหุ่นละครเล็ก โจ - หลุยส์ การแสดงร่วมสมัยประกอบการบรรเลงดนตรีโดยวงดุริยางค์ออร์เคสตราแห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรื่องพระมหากษัตริย์ ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น

## บทที่ 3

### วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษา วิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดงวิถีร  
นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ตามวิธีการดำเนินการวิจัย ดังหัวข้อ  
ต่อไปนี้

#### 3.1 แผนการดำเนินการวิจัย

#### 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

##### 3.2.1 การศึกษาเอกสาร

##### 3.2.2 การสัมภาษณ์

#### 3.3 การตรวจสอบข้อมูล

#### 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

##### 3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

##### 3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

#### 3.5 สรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัย

#### 3.1 แผนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดแผนการดำเนินการวิจัย โดยเริ่มต้นทำการวิจัยตั้งแต่เดือนกันยายน  
พ.ศ. 2554 และสิ้นสุดในเดือน กันยายน พ.ศ. 2555 รวมทั้งหมด 13 เดือน ดังจะ แสดงรายละเอียด  
พร้อมระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยไว้ในตารางแผนการดำเนินการวิจัย ดังนี้



## ตารางที่ 2 แผนการดำเนินการวิจัย

ที่	รายละเอียด	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
		54	54	54	54	55	55	55	55	55	55	55	55	55
1	วางแผน	←→												
2	เก็บรวบรวมข้อมูล				←→									
3	จัดระเบียบเอกสาร จำแนกตามประเภท						←→							
4	วิเคราะห์เอกสาร						←→							
5	ดำเนินการวิจัยตาม รูปแบบ					←→								
6	สรุปผลวิเคราะห์ผล นำเสนอ										←→			

### 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษา วิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

#### 3.2.1 การศึกษาเอกสาร

#### 3.2.2 การสัมภาษณ์

##### 3.2.1 การศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ไทย และบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ จากศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ และศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยจำแนกเอกสารที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

ก. เอกสารชั้นต้น (Primary Sources)

ข. เอกสารชั้นรอง (Secondly Sources)

ก. เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ประกอบด้วย

1) นราพงษ์ จรัสศรี. การสร้างสรรค้งานและออกแบบลีลาของ  
ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์ สำหรับการแสดงมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก และจิตร  
นาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก , ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์  
มหาวิทยาลัย, 2550.

2) ภาพการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก  
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http:// www.bloggang.com](http://www.bloggang.com) [2554, สิงหาคม 25]

3) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ . พระ  
มหาชนก. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2554.

4) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ . พระ  
มหาชนก ฉบับการ์ตูน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542.

ข. เอกสารชั้นรอง (Secondly Sources) ประกอบด้วย

1) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน . กรุงเทพฯ :  
ราชบัณฑิตยสถาน, 2542.

2) ศูนย์วัฒนธรรม . หอประชุมใหญ่ [ออนไลน์] . ม.ป.ป..  
แหล่งที่มา: <http://www.culture.go.th> [2555, กุมภาพันธ์ 1]

3) อลงกรณ์ อิทธิพล . การศึกษาเรื่อง พระมหาชนก พระ  
อัจฉริยภาพด้านวรรณกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ . วารสารราชมงคล  
2542 (กุมภาพันธ์ 2542): 49 - 53.

### 3.2.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการ  
แสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก จากการสัมภาษณ์บุคคล 3 กลุ่ม ดังนี้

ก. ผู้สร้างสรรค์การแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระ  
มหาชนก

ข. ผู้ชมการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก

ก. บุคคลที่มีความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ก. ผู้สร้างสรรค์การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน

- 1) ศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี ผู้ อำนวยการ ฝ่ายศิลป์และ นาฏลีลา ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน
- 2) นายจิรายุทธ พนมรักษ์ ผู้ช่วยออกแบบ นาฏลีลา ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน

1) ศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์และนาฏลีลา ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2554 และ 23 กันยายน พ.ศ. 2554 รายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

**คำถามที่ 1:** ท่านมีแนวคิดอย่างไร ในการสร้างสรรค์การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน

**คำตอบ:** การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน มี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณศักดิ์ สุจิ เป็นผู้กำกับการแสดงและผู้ปรับปรุงบท ส่วนครูเองเป็นผู้กำกับฝ่ายศิลป์และนาฏลีลา นักแสดงที่เล่นเป็นพระมหาชน คือ อัยฎาฐ เหลืองสุนทร ส่วนนางมณีเมขลา คือ พิจิกา จิตตะปุตตะ และได้นักแสดงบทบาทอื่นๆ ทั้งหมด จากภาควิชาศิลปะการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ การแสดงพระมหาชนนี้ งานแรกแสดงที่อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี 34 รอบ โปรดักชั่นมันใหญ่มาก จึงเรียกว่ามหานาฏกรรม พอมาแสดงที่หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ก็มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับการแสดงบนเวที เน้นเรื่องรายละเอียดมากกว่าที่อิมแพคฯ สาเหตุที่เรียกว่า วิจิตรนาฏกรรม เพราะเป็นการแสดงนาฏศิลป์ที่มีความงามประณีต ใช้ผู้แสดงจำนวน 100 คนขึ้นไป แสดงท่าทางในลักษณะเดียวกัน ผู้แสดงก็ต้องคัดเลือกให้มีความสูงใกล้เคียงกัน เพราะผู้ชมมองจากด้านหน้า ไม่ใช่ด้านบนเหมือนที่อิมแพคหลังจากแสดงที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยแล้ว ก็ไปแสดงสัญจรที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น 10 รอบ และที่ภาคเชียเตอร์ เชียงใหม่ 10 รอบ แต่ละที่ก็มีการปรับเปลี่ยนการแสดงให้เหมาะกับสถานที่นั้นๆ ด้วย (นราพงษ์ จรัสศรี, สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2554)

จุดประสงค์ที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ เพื่อต้องการเน้นประเด็นเรื่อง ความเพียร คือ การว่ายน้ำ 7 วัน 7 คืน ของพระมหาชนก และประเด็นเรื่อง การศึกษา การตั้งสถาบัน การฟื้นฟูวัฒนธรรมมอญ ดังนั้นในการแสดงนี้จึงเริ่มต้นด้วยฉากเรือของพระมหาชนก และต่อด้วยเรือล่ม พระมหาชนกต้องว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร เพื่อเน้นเรื่องความเพียร เพราะหากดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้น จะยาวเกินไป มีประเด็นมาก คนดูจะสับสน ต่อมาจะเน้นประเด็นเรื่องต้นมะม่วง เพราะเป็นสิ่งที่จูงใจให้พระมหาชนกดำเนินเรื่องการศึกษา ส่วนเรื่องอื่นๆ เช่น คำถาม 16 ข้อ ที่พระมหาชนกทรงตอบได้ ก่อนที่จะได้ครองราชสมบัติ ฯลฯ ได้ตัดออกไป เพราะเป็นรายละเอียดปลีกย่อย

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก เป็นนาฏกรรมร่วมสมัย ที่เราเลือกรูปแบบการแสดงแบบร่วมสมัย เพราะการแสดงแบบร่วมสมัย มักเปิดกว้างให้คนดูตีความได้มากกว่าการแสดงแบบนาฏศิลป์ไทย และเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์เอง ก็มีความเป็นสมัยใหม่ด้วยเช่นกัน สังเกตได้จากการใช้ย่นดกล คือ รถไค้ต้นมะม่วง ฯลฯ รูปแบบในการสร้างสรรค์การแสดงนี้ ก็ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพยนตร์กรรมไทยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหาชนก โดยเฉพาะผลงานของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ เมื่อนำภาพยนตร์กรรมไทยนี้มาเทียบเคียงกับการแสดง จะเห็นได้ว่าคล้ายกันมาก ทั้งเรื่องการใช้สื่อ องค์ประกอบการจัดวาง ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก (นราพงษ์ จรัสศรี, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

**คำถามที่ 2:** เอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก คืออะไร

**คำตอบ:** เรื่องของสถานที่ในการจัดการแสดง ก็เป็นเอกลักษณ์ไทยแล้ว เพราะใช้โรงละครของศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ด้านการแสดงก็มีทำร้ายของนางมณีเมขลาและเหล่านางฟ้า เครื่องแต่งกายก็แต่งแบบไทย แม้แต่ภาษาพูดก็ใช้ภาษาไทย (นราพงษ์ จรัสศรี, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

**คำถามที่ 3:** เอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก มีผลต่อสังคมไทยด้านใดบ้าง

**คำตอบ:** ประเด็นของเรื่อง คือ เน้นความเพียรของพระมหาชนกกับการฟื้นฟูต้นมะม่วง เป็นการสอนให้คนมีความเพียร แล้วจะประสบความสำเร็จ และยังให้ความรู้ทางการเกษตร ที่นำไปใช้ได้จริง อีกแห่งหนึ่งก็เป็นการสะท้อนให้เห็นภาพสังคมในปัจจุบันว่า ประชาชนไม่มีความรู้มากพอจนทำให้กิเลสเข้ามาครอบงำ ข้าราชการ นักการเมืองไม่ซื่อสัตย์ มีการฉ้อราษฎร์บังหลวง (นราพงษ์ จรัสศรี, สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2554)

2) นายจิรายุทธ พนมรักษ์ ผู้ช่วยออกแบบนาฏลีลา ในการแสดง  
 วิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555  
 รายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

**คำถามที่ 1:** เอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก คืออะไร

**คำตอบ:** การแต่งกาย ที่เห็นชัดเลยก็คือตัวนางมณีเมขลาที่เป็นชุดไทย ตอนที่แสดงที่อิมแพค  
 อารีนา เมืองทองธานี นางมณีเมขลาแต่งผ้าแบบจิบนาง แต่พอมามาแสดงที่ศูนย์  
 วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จะมีการเคลื่อนไหวมาก ต้องให้คนที่สมมติเป็นน้ำแบก  
 และเคลื่อนไหวไปมา จึงเปลี่ยนจากนุ่งผ้าแบบจิบนางมาเป็นโจงกระเบนแทน จะได้  
 เคลื่อนไหวสะดวก (จิรายุทธ พนมรักษ์, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2555)

**คำถามที่ 2:** เอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก มีผลต่อ  
 สังคมไทยอย่างไร

**คำตอบ:** เป็นการสอนให้มีความเพียร (จิรายุทธ พนมรักษ์, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2555)

#### ข. ผู้ชมการแสดงวิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก

- 1) อาจารย์จุลชาติ อรัณยะนาค ครูชำนาญการพิเศษ  
 วิทยาลัยนาฏศิลป์
- 2) อาจารย์ สุขสันติ แวงวรรณ หัวหน้าภาควิชา  
 นาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

1) อาจารย์จุลชาติ อรัณยะนาค ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัย  
 นาฏศิลป์ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2555 รายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

**คำถาม:** เอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก คืออะไร

**คำตอบ:** เอกลักษณ์ไทย ในการแสดงวิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก คือ ใช้  
 ภาษาไทย ส่วนการเคลื่อนไหวในการแสดงก็มีทั้งที่เป็นท่าทางการแสดงและเป็นท่ารำ  
 เรื่องดนตรีก็ใช้ทำนองเพลงไทยมาผสมผสาน การแต่งกายต่างๆ ก็แต่งกายแบบไทย  
 ศาสนาก็เป็นศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาประจำชาติ สอนเรื่องความเพียร ส่วนประเพณี  
 วัฒนธรรม ในการแสดงก็ได้กล่าวถึงการเคารพพระมหากษัตริย์ การปกครองโดยยึด  
 หลักทศพิธราชธรรมของพระมหากษัตริย์ ซึ่งโยงเข้าเรื่องศาสนาได้อีก (จุลชาติ  
 อรัณยะนาค, สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2555)

2) อาจารย์ สุขสันติ แวงวรรณ หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ไทย  
วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 รายละเอียด ในการ  
สัมภาษณ์มีดังนี้

**คำถามที่ 1:** ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก

**คำตอบ:** พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก สามารถตีความได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว  
ภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงต้องการสื่อถึงความรู้สึกส่วนพระองค์เกี่ยวกับการได้ขึ้น  
ครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ โดยให้พระมหาชนกเป็นตัวแทนพระองค์เอง ที่  
เริ่มต้นจากการไม่ประสงค์จะเป็นพระมหากษัตริย์ แต่ต้องขึ้นครองราชย์เป็น  
พระมหากษัตริย์ และทรงประสบกับปัญหาบ้านเมืองต่างๆ ที่ตรงกับความเป็นจริงของ  
สังคมไทยในปัจจุบัน เช่น ปัญหาฉ้อราษฎร์บังหลวง โดยนักการเมืองไทยมีพฤติกรรม  
กอบโกยผลประโยชน์เข้าตัว เช่นเดียวกับขุนนางในพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก  
ที่แย่งชิงผลมะม่วง หรือประชาชนเป็นพวกวัตถุนิยม ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนประเทศไทยมี  
หนี้สินและขาดดุลการค้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ จึงทรงสอน  
ให้คนไทยใช้ชีวิตอย่างพอเพียง มีสติ มีความเพียรในการดำเนินชีวิต ให้เลี้ยงชีพได้  
ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น เมื่อรู้จักพอ ก็จะไม่มีปัญหาการคดโกง ฉ้อราษฎร์บัง  
หลวง คนไทยก็จะอยู่อย่างมีความสุข (สุขสันติ แวงวรรณ, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม  
พ.ศ. 2554)

**คำถามที่ 2:** ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร หลังจากชม การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระ  
มหาชนก

**คำตอบ:** เป็นการแสดงที่สื่อถึงพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลย  
เดชฯ อย่างชัดเจน สื่อถึงทุกแง่มุมที่พระองค์ทรงต้องการถ่ายทอดแก่ประชาชน เป็น  
การแสดงแบบร่วมสมัยเช่นเดียวกับในหนังสือพระราชนิพนธ์ เช่น มีรถยนต์กลมา  
โค่นต้นมะม่วง มีฉากกิลเลสที่จำลองสถานบันเทิงในกรุงเทพฯ นับว่าเป็นการ  
สร้างสรรค์การแสดงที่ดี มีความทันสมัย เน้นประเด็นหลักๆ ของเรื่องไว้ได้อย่าง  
ชัดเจน ผู้ชมเมื่อชมแล้วก็เกิดความตระหนักคิดและนำคำสอนไปปฏิบัติใน  
ชีวิตประจำวันได้ (สุขสันติ แวงวรรณ, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2554)

ค. บุคคลที่มีความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

- 1) ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก ราชบัณฑิต สาขาศิลปกรรม  
นาฏศิลป์ไทย และผู้อำนวยการสถาบัน โขนแห่งชาติ

- 2) คุณสุชาติ วรอุทัย พนักงานประจำห้องโถงราชรถ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
- 3) คุณภาสพล กนิษฐสุต เจ้าพนักงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ช้างต้น
- 4) คุณธรากรณ์ เหลือรัก พนักงานประจำห้องจัดแสดง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ช้างต้น
- 5) คุณชนนิกานต์ พรหมจารีย์ พนักงานประจำห้องจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ช้างต้น

1) ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก ราชบัณฑิต สาขาศิลปกรรม

นาฏศิลป์ไทย และผู้อำนวยการสถาบัน โขนแห่งชาติ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2555 รายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

**คำถามที่ 1:** การแสดงละครเรื่องพระมหาชนกของกรมศิลปากร มีรูปแบบการแสดงอย่างไร

**คำตอบ:** การแสดงละครเรื่องพระมหาชนก เรียกว่าเป็นการแสดงประเภทละครชาตก เหมือนเรื่องพระเวสสันดร พระเตมีย์ใบ้ ที่กรมศิลปากรเคยจัดแสดง เรื่องพระมหาชนกนี้เป็นกึ่งละครรำ เนื่องจากท่าทางการแสดงมีทั้งท่ารำ เช่น ระเบียบท่าอัสพร รำออกกราว และท่าธรรมชาติ เช่น ผายมือ เดิน นั่ง ระยะเวลาการแสดง 2 ชั่วโมง จัดแสดงวันละ 1 รอบ (ไพโรจน์ ทองคำสุก, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555)

**คำถามที่ 2:** การแสดงละครเรื่องพระมหาชนกของกรมศิลปากร มีเนื้อเรื่องอย่างไร

**คำตอบ:** เนื้อเรื่องแบ่งเป็น 3 ภาค คือ 1) ประวัติศาสตร์ คือ เริ่มตั้งแต่สมัยพระโปลงนกกขึ้นครองราชย์ ซึ่งแสดงด้วยวิธีการเล่นเงาประกอบบทร้อง 2) ความเพียร คือ ตอนพระมหาชนกขึ้นเรือ จนถึงเรือแตก 3) ต้นมะม่วง คือ ตอนพระมหาชนกครองราชย์เมืองมิดิลา จนถึงคนไม่มีปัญญาฆ่าโค่นต้นมะม่วง ซึ่งการแบ่งเนื้อเรื่องเช่นนี้ จะทำให้ผู้ชมตื่นตื้นเป็นระยะ และมีบทตกแทรกด้วย เช่น ตอนแย่งผลมะม่วง(ไพโรจน์ ทองคำสุก, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555)

**คำถามที่ 3:** การแสดงละครเรื่องพระมหาชนกของกรมศิลปากร ใครเป็นผู้แสดงบ้าง

**คำตอบ:** ตัวละครพระมหาชนก มี 3 วัย คือ วัยเด็ก วัยหนุ่มตอนขึ้นเรือ และวัยกลางคนตอนเป็นกษัตริย์ ผู้แสดงตัวละครหลักๆ เป็นนาฏศิลป์ของกรมศิลปากร เช่น ดร.สุภชัย จันทรสุวรรณ อาจารย์ปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ทั้ง 2 ท่านนี้แสดงเป็นพระมหาชนก อาจารย์ขวัญใจคงถาวร แสดงเป็นนางมณีเมขลา ส่วนครูเองแสดงเป็นทหารเอก ซึ่งมี 4 คน และ

นักศึกษาจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ แสดงเป็นทหาร พ่อค้าและบพอื่นๆ รวมผู้แสดงทั้งหมด 40 คน (ไพโรจน์ ทองคำสุก, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555)

**คำถามที่ 4:** การแสดงละครเรื่องพระมหาชนกของกรมศิลปากร มีลักษณะฉากการแสดงอย่างไร

**คำตอบ:** เป็นฉากที่มีองค์ประกอบร่วม มีการเปลี่ยนฉากตามท้องเรื่อง โดยสร้างฉากใหม่ทั้งหมด ฉากที่สำคัญ เช่น เรือสำเภา ได้สร้างเรือสำเภาครึ่งลำส่วนหัว ผู้แสดงสามารถขึ้นแสดงบนเรือได้ มีการใช้เทคนิคแสง สี เสียง ส่วนฉากต้นมะม่วง มีต้นมะม่วงมีผลที่สามารถทำให้ผลหลุดออกมาจากต้นได้จริงๆ ต้นมะม่วงโค่นลงได้จริงๆ ในระหว่างที่เปลี่ยนฉาก ก็มีการแสดงหน้าม่าน เช่น ยกทัพ ออกกราวของพลทหาร และระบำเทพอัปสร (ไพโรจน์ ทองคำสุก, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555)

**คำถามที่ 5:** การแสดงละครเรื่องพระมหาชนกของกรมศิลปากร มีลักษณะเครื่องแต่งกายอย่างไร

**คำตอบ:** เครื่องแต่งกายมีลักษณะผสมผสานระหว่างแบบพันทางและอิงประวัติศาสตร์ คือ สวมเสื้อแบบเนื้อ แล้วประดับด้วยเครื่องประดับแบบไทย โดยบอกชั้นวรรณะชัดเจน ซึ่งเครื่องแต่งกายนี้สร้างสรรค์ใหม่ทั้งหมด (ไพโรจน์ ทองคำสุก, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555)

**คำถามที่ 6:** การแสดงละครเรื่องพระมหาชนกของกรมศิลปากร มีลักษณะดนตรีอย่างไร

**คำตอบ:** ใช้เครื่องดนตรีไทยบรรเลงเพลงไทยเดิม ซึ่งเป็นเพลงไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น เพลงหน้าพาทย์ต่างๆ เพลงเทพทอง เพลงตุ้ตตุ้ต เพลงแขกลพบุรี แต่งบทร้องใหม่โดยอาจารย์เสรี หวังในธรรม มีบทสวดสภัญญะเพื่อให้ผู้ชมเข้าถึงธรรมะ เนื่องจากเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า (ไพโรจน์ ทองคำสุก, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555)

**คำถามที่ 7:** การแสดงละครเรื่องพระมหาชนกของกรมศิลปากร มีเอกลักษณ์ไทยอะไรบ้าง

**คำตอบ:** การแสดงของกรมศิลปากรเน้นความเป็นไทยและจารีตของคนไทยอย่างชัดเจน เช่น กระบวนท่ารำ เครื่องแต่งกาย รูปแบบการแสดง ดนตรีและบทร้อง เป็นแบบไทยทั้งหมด (ไพโรจน์ ทองคำสุก, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555)

**คำถามที่ 8:** การแสดงละครเรื่องพระมหาชนกของกรมศิลปากร มีบทบาทต่อสังคมอย่างไร

**คำตอบ:** เป็นการแสดงที่ให้ความบันเทิงและความรู้ บทละครเน้นสอนคนไทย อาจารย์เสรี หวังในธรรม ได้แต่งบทละครขึ้นใหม่โดยยังคงบทสำคัญๆ ไว้ มีการสอดแทรกธรรมะด้วยบทสวดเรื่องความเพียร และเรื่องผลมะม่วงสอนเรื่องความโลภ (ไพโรจน์ ทองคำสุก, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555)



## 2) คุณสุชาติ วรอุทัย พนักงานประจำห้องโถงพระราชรถ ณ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2555 รายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

**คำถาม:** ลักษณะราชรถและการจัดขบวนมุสตรถ มีรายละเอียดอะไรบ้าง

**คำตอบ:** ราชรถ เป็นเครื่องใช้ของเจ้านายชั้นสูง นิยมประดับลวดลายภาพบุคคลและภาพสัตว์ เช่น ครุฑ นาค หงส์ ช้าง และสิงห์ โดยเฉพาะชิ้นส่วนบริเวณยอดและบริเวณท้ายของราชรถ มักประดับประดาด้วยครุฑขุดนาคและงอน ขบวนราชรถประดับประดาด้วยเครื่องสูงต่างๆ (สุชาติ วรอุทัย, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2555)

## 3) คุณภาสพล กนิษฐสุต เจ้าพนักงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ช้างต้น ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2555 รายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

**คำถามที่ 1:** ขบวนช้างของพระมหากษัตริย์มีลำดับการจัดขบวนอย่างไร

**คำตอบ:** การจัดขบวนช้างมีความแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ควรยึดถือการจัดขบวนช้างของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นสำคัญ เพราะพระองค์ทรงมีความผูกพันกับพระยาช้างต้น และทรงเสด็จพระราชดำเนินด้วยช้างเป็นประจำ (ภาสพล กนิษฐสุต, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2555)

**คำถามที่ 2:** ช้างที่พระมหากษัตริย์ทรงประทับ ต้องเป็นช้างต้นเท่านั้นหรือไม่

**คำตอบ:** ช้างที่พระมหากษัตริย์ทรงประทับ ต้องเป็นช้างคู่พระบารมีที่มีลักษณะเป็นมงคล และได้ประกอบพิธีขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้นแล้วเท่านั้น ซึ่งพระมหากษัตริย์ในยุคแรก ทรงประทับบนคอช้างและควบคุมช้างด้วยพระองค์เอง(ภาสพล กนิษฐสุต, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2555)

**คำถามที่ 3:** ช้างแต่ละเชือกที่เป็นช้างต้น ต้องเป็นช้างประจำพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นเท่านั้นหรือไม่

**คำตอบ:** ช้างต้นเป็นช้างประจำพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นๆ เท่านั้น เมื่อมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์ ก็จะแสวงหาช้างที่มีลักษณะเป็นมงคลเพื่อขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้นต่อไป ส่วนช้างต้นประจำพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนก็จะได้รับการอุปถัมภ์เลี้ยงดูต่อไป (ภาสพล กนิษฐสุต, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2555)

## 4) คุณชรากรณ์ เหลือรัก พนักงานประจำห้องจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2555 รายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

**คำถาม:** ความเชื่อเรื่องช้างแก้ว มีที่มาอย่างไร

**คำตอบ:** ที่มาของความเชื่อเรื่อง สัตว์รัตนะ เริ่มต้นมาจากจักรวรรดิวาทีนของอินเดีย มีความเชื่อว่า ความเป็นจักรพรรดิจะสมบูรณ์ตามคติอินเดียได้นั้น ต้องประกอบด้วย สัตว์รัตนะ อันได้แก่

- 1) จักรรัตนะ คือ จักรแก้ว
- 2) หัตถ์รัตนะ คือ ช้างแก้ว
- 3) อศวรัตนะ คือ ม้าแก้ว
- 4) มณีรัตนะ คือ มณีแก้ว
- 5) อัถรัตนะ คือ นางแก้ว
- 6) คหปติรัตนะ คือ ขุนคลังแก้ว
- 7) ปริณายกรัตนะ คือ ขุนพลแก้ว

(ชรากรณ์ เหลือรัก. สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2555)

## 5) คุณชนนิกานต์ พรหมจรรย์ พนักงานประจำห้องจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2555 รายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

**คำถาม:** ช้างเผือก คืออะไร

**คำตอบ:** ช้างที่มีลักษณะถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วนทุกส่วนตามตำราชลักษณะ เรียกว่า ช้างเผือก คำว่าช้างเผือกนี้ไม่ใช่ช้างที่มีกายสีขาวอย่างที่คนทั่วไปเข้าใจ แต่หมายถึงช้างที่อวัยวะบางส่วนมีสีขาว ซึ่งตามตำราชลักษณะถือว่าเป็นช้างมงคล” (ชนนิกานต์ พรหมจรรย์, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2555)

### 3.3 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ทั้งเอกสารชั้นต้น ( Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondly Sources) รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์ผู้สร้างสรรค์การแสดง ผู้ชมการแสดง วิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก และบุคคลที่มีความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันและเชื่อถือได้

### 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดงวิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

#### 3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

#### 3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

#### 3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร ทั้งเอกสารชั้นต้น ( Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondly Sources) โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive analysis) (อารีย์วรรณ อ่วมธานี, ม.ป.ป.: 1)

#### 3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สร้างสรรค์การแสดง ผู้ชมการแสดง วิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก และบุคคลที่มีความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากการร่วมสนทนาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก และบทบาทที่มีต่อสังคมไทย

### 3.5 สรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัย

เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวิธีการดำเนินการวิจัยที่กำหนดไว้ครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยจึงสรุปผลการวิจัย และนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ เรื่องเอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจารณ์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ตามหัวข้อต่อไปนี้

### **บทที่ 1 บทนำ**

- 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา
- 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 1.3 ขอบเขตของการวิจัย
- 1.4 สมมติฐานของการวิจัย
- 1.5 วิธีดำเนินการวิจัย
- 1.6 นิยามศัพท์
- 1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

### **บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง**

- 2.1 งานพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ
- 2.2 ประวัติความเป็นมาของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก
- 2.3 ประวัติการแสดงนาฏยศิลป์ เรื่องพระมหาชนก
  - 2.3.1 การแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก ณ วิทยาลัยศิลปศึกษา ปทีป ลองไอร์แลนด์ รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา
  - 2.3.2 การแสดงละครชาตก เรื่องพระมหาชนก ของกรมศิลปากร
  - 2.3.3 การแสดงรุ่งอรุณโชนทัย ณ ราชมังกลาทีฟาสถาน
  - 2.3.4 มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี
- 2.4 การแสดงวีดิทัศน์นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก

### **บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย**

- 3.1 แผนการดำเนินการวิจัย
- 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 3.2.1 การศึกษาเอกสาร
  - 3.2.2 การสัมภาษณ์
- 3.3 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
  - 3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร
  - 3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม
- 3.5 สรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัย

#### **บทที่ 4 การวิเคราะห์การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์**

##### **4.1 การวิเคราะห์เอกลักษณ์ไทย ที่ปรากฏใน การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์**

4.1.1 บทละคร

4.1.2 ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหว

4.1.3 ผู้แสดง

4.1.4 เครื่องแต่งกาย

4.1.5 ทำนองเพลงและการขับร้อง

##### **4.2 การวิเคราะห์ บทบาทที่มีต่อสังคมไทย ของการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์**

4.2.1 คำสอนในพุทธศาสนา เรื่องความเพียร สติ และ  
ทศพิธราชธรรม

4.2.2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.2.3 ความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูดินมะม่วง 9 วิธี

4.2.4 สนับสนุนให้ก่อตั้งสถาบันการศึกษา

4.2.5 พระราชประเพณี

#### **บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ**

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 ข้อเสนอแนะ

## บทที่ 4

### การวิเคราะห์การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์

การศึกษา วิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ข้อใหญ่ ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ เอกลักษณ์ไทย ที่ปรากฏ ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์

4.2 การวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อสังคมไทย ของ การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์

#### 4.1 การวิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์

เอกลักษณ์ หมายถึง ลักษณะที่มีเหมือนกันหรือร่วมกัน ( พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

เอกลักษณ์ไทย จึงหมายถึง ลักษณะเด่นเฉพาะและร่วมกันของชาติไทยและคนไทย องค์ประกอบทางนาฏศิลป์ที่ก่อให้เกิดสุนทรียภาพที่ดี มี 5 ประการ ดังนี้

- 1) วรรณคดีชั้นเยี่ยม
- 2) ทำร้ายงาม
- 3) ผู้แสดงงาม
- 4) เครื่องแต่งกายงาม
- 5) คนตรีไพเราะ

จากองค์ประกอบทางนาฏศิลป์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ยึดเป็นหลักในการวิเคราะห์หาเอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ จึงได้หัวข้อดังต่อไปนี้

- 4.1.1 บทละคร
- 4.1.2 ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหว
- 4.1.3 ผู้แสดง
- 4.1.4 เครื่องแต่งกาย
- 4.1.5 ทำนองเพลงและการขับร้อง

#### 4.1.1 บทละคร

บทละคร เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ โดยการแสดงนาฏศิลป์จะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด มักขึ้นอยู่กับบทประพันธ์ที่นำมาแสดง ในการแสดง วิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ได้อัญเชิญพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหากษัตริย์ มาจัดแสดง และมีการปรับปรุงบทให้เหมาะสมกับการแสดงแบบละครเพลง โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณศักดิ์ สุชี ผู้กำกับการแสดง ทั้งนี้ยังคงประเด็นสำคัญของเรื่องไว้อย่างครบถ้วน

อาจารย์อลงกรณ์ อธิพิล หัวหน้างานเทคโนโลยีการศึกษา สำนักบริหารบพิตร พิมุข จักรวรรดิ ได้กล่าวถึง **ลักษณะเด่นทางภาษาของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์** ในบทความ **การศึกษา เรื่องพระมหากษัตริย์ พระอัจฉริยภาพด้านวรรณกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ** ในวารสารราชมงคล 2542 (กุมภาพันธ์ 2542) หน้า 49 – 53 ความว่า

“ลักษณะเด่นทางภาษาของพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหากษัตริย์ ได้แก่

- 1) การใช้คำคล้องจองและเล่นเสียงสัมผัส เช่น ถ้าข้าพเจ้าคิดไม่ซื่อกับ พระเชษฐาราชจริง เครื่อง จองจำจงคง ดึงมือเท้าของข้าพเจ้า แม่ประตู่ก็ จงคงปิดสนิท ถ้าข้าพเจ้ามิได้ คิดคดทรยศ เครื่องจองจำจงหลุดจากมือและเท้าของข้าพเจ้า แม่ประตู่ก็จงเปิด
  - 2) การใช้คำอุปมาโวหาร เช่น นางจิงอุ้มพระมหาสัตว์ขึ้น ดุจคนยกกำดอกไม้ ใช้แขนทั้งสองประคองให้นอนแนบ ทรงพาหะไปในอากาศ
  - 3) การใช้คำให้เกิดอารมณ์และความรู้สึก เช่น ข้าพระองค์ยังมีศิษย์ที่ไว้ใจได้ และจะประดิษฐ์บุปผะลายมหาวิชาลัยได้แน่นอน มิถวิลยังไม่สิ้นคนดี”
- (อลงกรณ์ อธิพิล, 2542: 49-53)

จากลักษณะเด่นของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าภาษาไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ภาษาอื่นไม่มี เนื่องจากจำนวนของพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ที่ภาษาไทยมีให้ใช้ได้ครบถ้วน รวมถึงมีคำอุปมาอุปไมย เปรียบเปรยมากมายให้เลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม

เนื้อเรื่องตอนที่สำคัญที่สุดของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ คือ บทเจรจาของพระมหากษัตริย์กับนางมณีเมขลา ที่กล่าวถึงความเพียรซึ่งเป็นข้อคิดหลักของเรื่อง โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงคงเนื้อความเดิมในตอนเจรจาดังนี้ตามมหากษัตริย์ทุกประการ โดยทรงคัดแปลงสำนวนให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความเพียรอันเป็นคุณสมบัติที่มนุษย์ควรนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์พรรณศักดิ์ สุชี ได้นำบท

เจราจาของพระมหากษัตริย์กับนางมณีเมขลานี้มาใช้ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ โดยมีได้ตัดทอนหรือเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเลือกใช้ฉากแนว modified realism ที่เป็นความว่างหรือไม่มีอะไรเลย เพื่อให้ทับทิมเจราจาโดดเด่น และผู้ชมได้ตระหนักคิดเกี่ยวกับคำสอนที่อยู่ในบทเจราจา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึง *บทเจราจาของพระมหากษัตริย์กับนางมณีเมขลา* ซึ่งตัดทอนมาจากหนังสือ *พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์* ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ หน้า 68 – 96 มากล่าวไว้ดังนี้

- นางมณีเมขลา:** นี่ใคร เมื่อแลไม่เห็นฝั่ง ก็อุตสาหพยายามว่ายอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร ท่านรู้อำนาจประโยชน์อะไร จึงพยายามว่ายอยู่อย่างนี้นักหนา
- พระมหากษัตริย์:** คู่ก่อนเทวดา เราได้ตรองเห็นปฏิบัติแห่งโลก และอนิสงส์แห่งความเพียร คือรู้ว่า ชื่อว่าความเพียรของนุรุษ ย่อมไม่เสียหาย ย่อมตั้งอยู่ในความสุข เพราะฉะนั้น ถึงมองไม่เห็นฝั่ง เราก็ต้องพยายาม คือ กระทำความเพียร ว่ายอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร
- นางมณีเมขลา:** มหาสมุทรลึกจนประมาณไม่ได้ และฝั่งย่อมไม่ปรากฏแก่ท่าน ความพยายามอย่างลูกผู้ชายของท่านนั้น เปล่าประโยชน์ ท่านไม่ทันถึงฝั่ง ก็จกตาย
- พระมหากษัตริย์:** ท่านพูดอะไรอย่างนั้น เราทำความพยายาม แม้ตายก็จกพันครหา บุคคลเมื่อทำความเพียร แม้จะตายก็ชื่อว่าไม่เป็นหนี้ คือไม่ถูกคิดเตียนในระหว่างญาติทั้งหลาย เทวดาทั้งหลาย พรหมทั้งหลาย และบิดามารดา อนึ่งบุคคลเมื่อทำกิจอย่างลูกผู้ชาย ย่อมไม่เคียดร้อนภายหลัง
- นางมณีเมขลา:** การงานอันใด ยังไม่ถึงที่สุดด้วยความพยายาม การงานอันนั้นก็ไร้ผล มีความลำบากเกิดขึ้น การที่ทำความพยายาม ในฐานะอันไม่สมควรใด จนมัจจุ คือความตายนั้นแล ปรากฏขึ้น ความพยายามอันไม่สมควรนั้นจะมีประโยชน์อะไร
- พระมหากษัตริย์:** คู่ก่อนเทวดา ผู้ใคร่แจ้งในการงานที่ทำ ว่าแม้ทำความเพียรก็ไม่อาจให้สำเร็จได้ ไม่ลู่ลวงไปได้จริงๆทีเดียว ชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตน ถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะเช่นนั้นเสีย ก็



พึงรู้ผลแห่งความเกียจคร้าน

ดูก่อนเทวดา คนบางพวกในโลกนี้ เห็นผลแห่งความ  
ประสงค์ของตน จึงประกอบการทำงานทั้งหลาย มีกสิกรรมและ  
พาณิชย์กรรม เป็นต้น เมื่อบุคคลกระทำความเพียรทางกาย  
และความเพียรทางใจ ว่าเราจักไปในที่นี้ จักเรียนสิ่งนี้ การงาน  
เหล่านั้นย่อมสำเร็จที่เดียว ฉะนั้นจึงควรทำความเพียรแท้

ดูก่อนเทวดา ท่านก็เห็นผลแห่งกรรมประจักษ์แก่ตน  
แล้วมิใช่หรือ คนอื่นๆ จมในมหาสมุทร เป็นภิกษาแห่งปลา  
และเต่ากันหมด แต่เราคนเดียวเท่านั้นยังว่ายน้ำอยู่ ท่านจงดู  
ผลแห่งความเพียรของเรา แม้เราไม่เคยเห็นเทวดาโดย  
อัคภาพนี้เลย เรานั้นก็ได้เห็นท่านมาสถิตอยู่ใกล้ๆเรา โดย  
อัคภาพทิพย์นี้ เรานั้นจักพยายามตามสติและกำลังของตน จัก  
กระทำความเพียรที่นุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร

**นางมณีเมขลา:** ท่านใดถึงพร้อมด้วยความพยายามโดยธรรม ไม่จมลงในห้วง  
น้ำ คือมหาสมุทรทั้งลึก ทั้งกว้าง ซึ่งประมาณมิได้ เห็นปานนี้  
ด้วยกิจ คือ ความเพียรของนุรุษท่านนั้นจงไปในสถานที่ที่ใจ  
ของท่านยินดีนั้นเถิด ข้าแต่ท่านบัณฑิตผู้มีความบากบั่นมาก  
ข้าพเจ้าจักนำท่านไปที่ไหน

**พระมหาชนก:** มิถิลานคร

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 68 – 96)

จะเห็นได้ว่า ส่วนวนที่ใช้ในบทเจรจา ของพระมหาชนกกับนางมณีเมขลา แม้จะ  
แปลเป็นภาษาไทย แต่มีรูปประโยคแบบภาษาบาลี อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ  
พลอดุลยเดชฯ ทรงรักษาประเด็นหลักของเรื่อง นั่นคือ ความเพียรในการว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร แม้  
พระมหาชนกจะมองไม่เห็นฝั่งก็ตาม

#### 4.1.2 ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหว

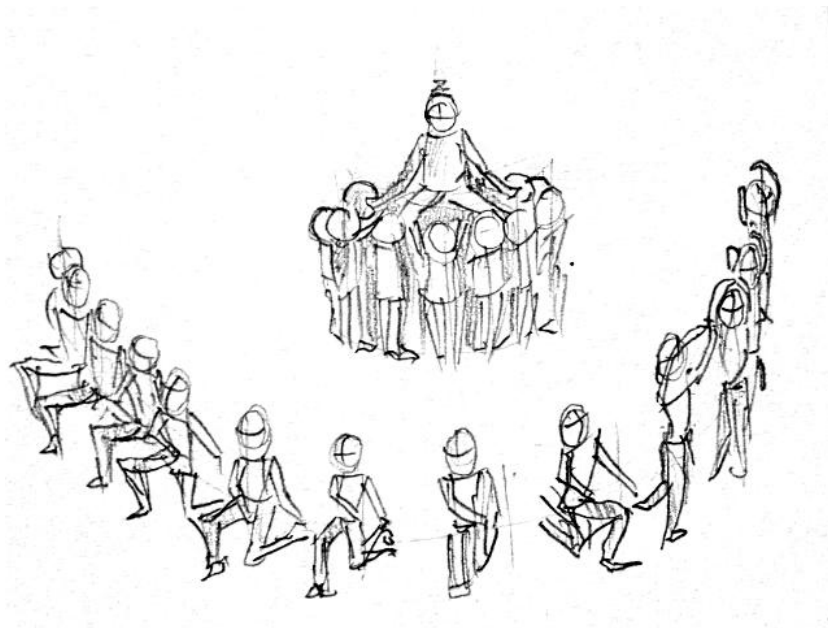
จากการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยพบว่าลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวในการแสดงวิถีธรรมนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ แบ่งได้ 4 ลักษณะ คือ

- ก. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์
- ข. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบการสาธิตการฟื้นฟูพื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี
- ค. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบคลื่นน้ำในมหาสมุทร
- ง. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่มาจากท่ารำไทย

ก. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์ เช่น การเดิน ยืน นั่ง นอน ของมนุษย์และสัตว์ โดยเพิ่มความวิจิตรบรรจงในการเคลื่อนไหวที่มากกว่าปกติ เพื่อความสวยงามและการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ชัดเจนมากขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ทำนั่งของพระมหากษัตริย์ เลียนแบบท่าทางของพระโพธิสัตว์
- 2) ทำเดินของนางฟ้า เลียนแบบท่าทางการเดินของมนุษย์
- 3) ทำเชื่อมในเพลงแก้ววิจิตร แก้วหน้า เลียนแบบท่าทางของมนุษย์
- 4) ทำทหารเดิน เลียนแบบท่าทางของทหาร
- 5) ทำเต้นในเพลงน้ำลายสอ เลียนแบบท่าทางของสัตว์ 4 เท้า
- 6) ทำนั่งเข้าเฝ้าของชาวบ้าน เลียนแบบท่าทางการนั่งของแมว

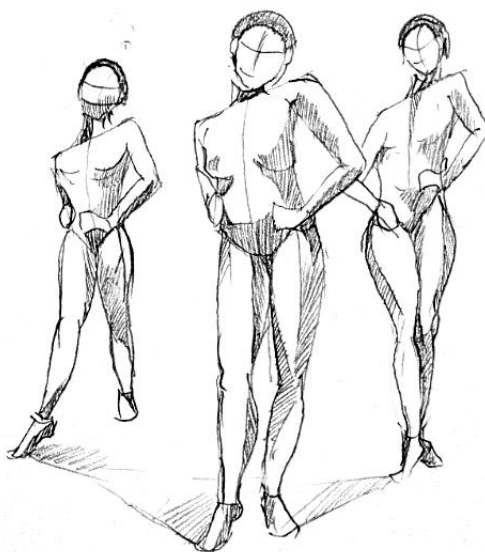
1) ทำนั่งของพระมหาชนก เลียนแบบท่าทางของพระโพธิสัตว์ โดยมีผู้แสดงเป็นน้ำกลุ่มหนึ่งโอบอุ้มพระมหาชนกไว้ มีลักษณะคล้ายพระมหาชนกนั่งอยู่บนอาสนะ ต่อมาผู้แสดงรอบนอกชุดดอกบัวเคลื่อนที่ไปรอบๆ อาสนะนั้น ซึ่งสื่อความหมายถึงการบรรลุธรรมของพระโพธิสัตว์ คือ พระมหาชนก เมื่อบำเพ็ญความเพียรจนได้วิริยบารมี



ภาพที่ 9 ทำนั่งของพระมหาชนก

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

2) ท่าทางการเดินของนางฟ้า เลียนแบบท่าทางการเดินของมนุษย์ ผู้แสดงใช้เท้าแตะไปข้างหน้าสลับซ้าย - ขวา ไขว้ไหล่บิดไปมา เป็นท่าทางหนึ่งในระบำของเหล่านางฟ้า ที่กำลังร้องรำทำเพลงอยู่ในเทวสมาคม มีลักษณะเดินเล่นนวยนาด เหมือนท่าทางการเดินทอดน่องของคนทั่วไป แต่เพิ่มลีลาให้ชัดเจนกว่าปกติ เพื่อสื่อถึงอารมณ์รำเรง



ภาพที่ 10 ท่าเดินของนางฟ้า

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

3) ทำเชื่อมในเพลงแก้ววิถี ก้าวหน้า เลียนแบบท่าทางของมนุษย์ เป็นท่าเชื่อมซึ่งอยู่ระหว่างท่าหลักแต่ละท่าที่สาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง

ชาย: แกวหลัง จับมือกัน มีแรงบันดาลใจมาจากท่า สามัคคีชุมนุม สื่อถึงความร่วมมือร่วมใจที่จะ ช่วยกันฟื้นฟูต้นมะม่วงให้เจริญเติบโต

หญิง: แกวหน้า ชูมือ มาจากท่าทางแสดงความคิดใจ ด้วยการชูมือไชโย สื่อถึงอารมณ์ดีใจที่ต้นมะม่วงจะ เจริญงอกงาม



ภาพที่ 11 ทำเชื่อมในเพลงแก้ววิถี ก้าวหน้า

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

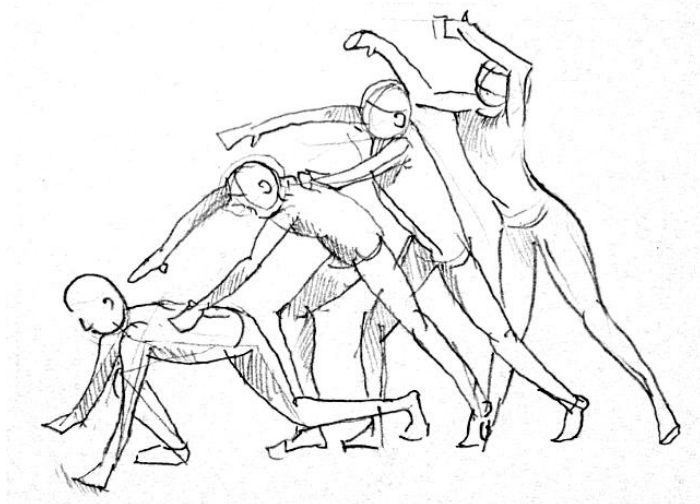
4) ทำทหารเดิน เลียนแบบท่าทางของทหาร ผู้แสดงเดินย่ำเท้า  
ซ้าย - ขวา ยกเข่าตึงฉาก และมือตั้งฉากระดับอก ลักษณะเดินเป็นขบวน เหมือนการเดินสวนสนาม  
ของทหาร แต่เพิ่มการเคลื่อนไหวที่มากกว่าปกติ คือ ยกเท้าสูงและเพิ่มท่ามือตั้งฉาก เพื่อสื่อถึงความ  
แข็งแรงของทหาร



ภาพที่ 12 ทำทหารเดิน

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

5) ท่าเต้นในเพลงน้ำลายสอ เลียนแบบท่าทางของสัตว์ 4 เท้า ผู้แสดงเคลื่อนไหวด้วยท่ายืน 2 เท้า และค่อยๆ ก้มตัวลงเดิน 4 เท้า แสดงถึงความเป็นมนุษย์ที่ยืนด้วย 2 เท้า แต่เมื่อมีกิเลสมาครอบงำ ทำให้จิตใจของมนุษย์ตกต่ำและเสื่อมตัว จึงแสดงออกเหมือนสัตว์ 4 เท้า



ภาพที่ 13 ท่าเต้นในเพลงน้ำลายสอ

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

6) ท่านั่งเข้าเฝ้าของชาวบ้าน เลียนแบบท่าทางการนั่งของแมว ผู้แสดงนั่งพับเพียบ วางแขนทั้งสองไว้ด้านหน้า เหยียดแขนตึง มีแรงบันดาลใจมาจากท่าทางการนั่งของแมว ที่มีท่าที่นุ่มนวลคล้ายกับท่าของผู้หญิง จึงนำมาดัดแปลงเป็นท่านั่งของชาวบ้านหญิง เพื่อสื่อถึงความอ่อนน้อมของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์



ภาพที่ 14 ท่านั่งเข้าเฝ้าของชาวบ้าน

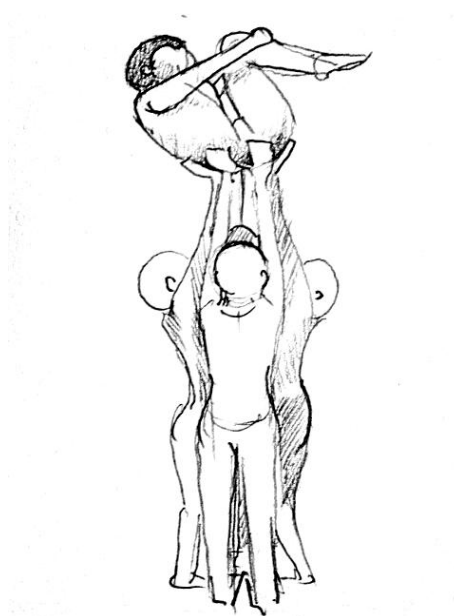
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

ข. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบการสาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี โดยใช้ผู้แสดงส่วนหนึ่งสมมติเป็นส่วนต่างๆ ของมะม่วง เช่น เม็ด กิ่ง ราก ตา ยอด และใช้ผู้แสดงอีกส่วนหนึ่งเป็นบุคคลผู้สาธิตวิธีการฟื้นฟูต้นมะม่วง ผู้วิจัยพบว่ามีการทำทางประจำวิธีการฟื้นฟูต้นมะม่วงทั้งหมด 8 ท่า โดยวิธีที่ 9 ทำสีวานูสงเคราะห์นั้น ผู้สร้างสรรค์การแสดงกำหนดให้ผู้แสดงปฏิบัติ 8 ท่าที่ผ่านมา โดยมีให้ซ้ำกัน เพื่อแสดงถึงการถนอม บำรุงเลี้ยงดูให้ต้นมะม่วงเจริญเติบโตในหลายรูปแบบ เช่นเดียวกับวิธีทำสีวานูสงเคราะห์ ที่เป็นการเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชด้วยส่วนต่างๆ ของพืช ลักษณะเด่นของลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบการสาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี คือ เน้นวิธีการต่อตัวที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ที่สื่อความหมายให้ข้อคิดแก่ผู้ชมเกี่ยวกับบทบาทของตัวเองในสังคม ซึ่งไม่เคยปรากฏในการแสดงอื่นมาก่อน ถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ท่าเพาะเม็ด
- 2) ท่าถนอมราก
- 3) ท่าปักชำกิ่ง
- 4) ท่าเสียบยอด
- 5) ท่าต่อตา
- 6) ท่าทาบกิ่ง
- 7) ท่าตอนกิ่งให้ออกราก
- 8) ท่ารมควันต้นที่ไม่มีลูก



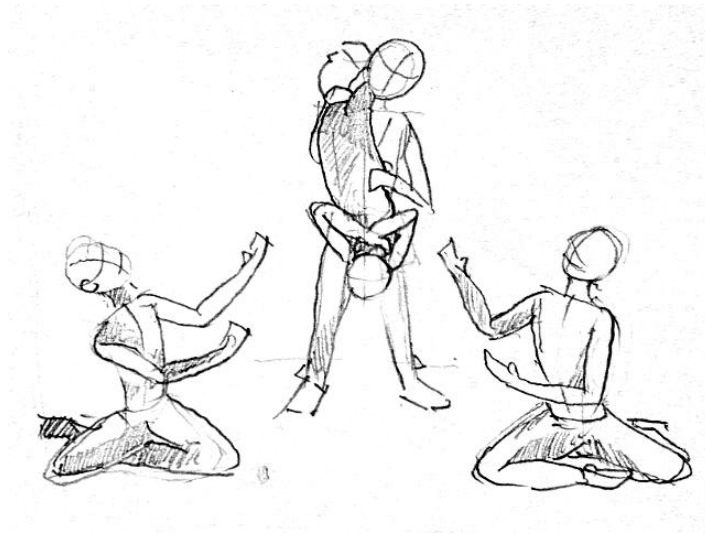
1) ทำพะยะเม็ด ผู้แสดงงอลำตัวเป็นเม็ดมะม่วง ขาและเท้าเป็น  
 ยอดอ่อนที่งอกออกมาจากเม็ดมะม่วง และมีผู้แสดงด้านล่างช่วยยกให้ผู้แสดงเป็นเม็ดมะม่วงเด่นชัด  
 ขึ้น เป็นการเลียนแบบการเจริญเติบโตของเม็ดมะม่วงที่เริ่มงอก สื่อความหมายถึงเยาวชนไทยที่ควร  
 ได้รับการบ่มเพาะปลูกฝัง การเอาใจใส่ที่ดี จึงจะมีภูมิคุ้มกันต่อสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย และเติบโตเป็น  
 พลเมืองที่ดีของประเทศ



ภาพที่ 15 ทำพะยะเม็ด

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

2) ทำถนอนมราก ผู้แสดงด้านหลังยกผู้แสดงที่สมมติเป็นรากห้อยศีรษะลง ใช้ผมเป็นรากของต้นมะม่วง และแกว่งลำตัวไปมา เป็นการเลียนแบบการเจริญเติบโตของรากมะม่วงที่เริ่มงอก ผู้แสดงด้านข้างแสดงท่าทางคล้ายแม่อุ้มลูก สื่อถึงการถนอมรักยารากไม่ให้บอบช้ำ ภาพรวมของทำถนอนมรากนี้ สื่อความหมายถึงการดูแลรักษาผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาว เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างๆ ให้แก่รุ่นลูกรุ่นหลาน เช่นเดียวกับต้นไม้ที่มีรากที่แข็งแรงย่อมมีลำต้นที่พร้อมจะเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่ต่อไป



ภาพที่ 16 ทำถนอนมราก

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

3) ทำปักชำกิ่ง ผู้แสดงใช้ลำตัวเป็นกิ่งมะม่วง และศีรษะเป็นส่วนที่ต้องปักชำลงไปในดิน ผู้แสดงด้านข้างแสดงท่าทางจับกิ่งปักชำลงไปในดิน เป็นการเลียนแบบวิธีปักชำกิ่งมะม่วง สื่อความหมายถึงพลเมืองที่ดียอมเป็นที่ต้องการของสังคม เช่นเดียวกับกิ่งไม้ที่ดียอมสามารถนำไปปักชำเพื่อเป็นลำต้นใหม่ที่ดีต่อไป



ภาพที่ 17 ทำปักชำกิ่ง  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

4) ทำเลียบยอด ผู้แสดงใช้ขาเป็นยอดมะม่วง ใช้แขนเป็นส่วนที่ต้องเลียบเข้าไปในลำต้น เป็นการเลียนแบบวิธีเลียบยอดมะม่วง สื่อความหมายถึงเยาวชนที่ดีที่มีความสามารถ ควรได้รับการสนับสนุนให้มีพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้นไป เพื่อเป็นกำลังสำคัญของประเทศ เช่นเดียวกับยอดมะม่วงที่จะได้รับการดูแลให้เกิดกิ่งก้านสาขาที่แข็งแรง เพิ่มคุณค่าให้แก่ลำต้นเดิม



ภาพที่ 18 ทำเลียบยอด

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

5) ทำต่อตา ผู้แสดงชายอุ้มผู้แสดงหญิง และใช้ดวงตามาต่อกัน เป็นการเลียนแบบวิธีการต่อตามะม่วง ซึ่งผู้สร้างสรรค์ทำเด่น ได้ตีความถึงคำพ้องความหมายที่ว่า “ตาต่อตา” จึงนำมาสร้างสรรค์เป็นทำต่อตาที่เป็นวิธีการฟื้นฟูต้นมะม่วง ด้วยการกำหนดให้ผู้แสดงชายเป็นต้นมะม่วงที่มีตา ผู้แสดงหญิงเป็นตามะม่วงที่นำมาต่อให้ติดกับลำต้น สื่อความหมายถึงคนไทยควรยอมรับความคิดเห็นของฝ่ายตรงข้าม แม้จะมีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน ย่อมจะอาศัยอยู่ร่วมกันได้ในผืนแผ่นดินเดียวกัน เช่นเดียวกับตามะม่วง เมื่อนำตา 2 ตาที่เติบโตจากคนละต้นมาต่อกัน ก็ย่อมจะดำรงอยู่ร่วมกันได้บนลำต้นเดียวกัน



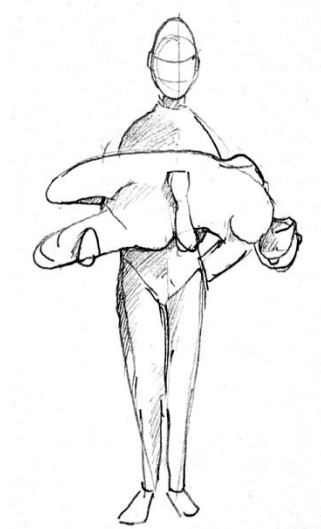
ภาพที่ 19 ทำต่อตา  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

6) ทำทาบกึ่ง ผู้แสดงหญิง 2 คน ใช้ลำตัวแทนกึ่งมะม่วง 2 กึ่ง นำมาทาบกัน มีผู้แสดงชายยกผู้แสดงหญิงขึ้น เพื่อเพิ่มความเด่นชัด เป็นการเลียนแบบวิธีการทาบกึ่งมะม่วง สื่อความหมายถึงความสามัคคี คนไทยควรมีความร่วมแรงร่วมใจ ประเทศไทยจึงจะมีพลัง เป็นปึกแผ่น เช่นเดียวกับการทาบกึ่ง 2 กึ่ง ทำให้เกิดความแข็งแรง สมบูรณ์ สามารถทนต่อสภาพอากาศ และให้ผลผลิตที่ดี



ภาพที่ 20 ทำทาบกึ่ง  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

7) ทำตองกึ่งให้ออกราก ผู้แสดงชายเป็นต้นมะม่วง ผู้แสดงหญิงเป็นวัสดุตองกึ่งที่นำมาพันรอบกึ่งมะม่วงเพื่อให้ออกราก เป็นการเลียนแบบวิธีการตองกึ่งมะม่วง สื่อความหมายถึงการเป็นพลเมืองที่ดี มีจิตสาธารณะ อันนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่ดีในอนาคต เพื่อคอยปลูกฝังเยาวชนให้เป็นคนดีต่อไป เช่นเดียวกับกึ่งมะม่วงที่ดียอมเป็นที่ต้องการนำมาตองกึ่งให้ออกราก เพื่อนำไปปลูกเป็นต้นมะม่วงที่แข็งแรง ให้ผลผลิตที่ดีต่อไป



ภาพที่ 21 ทำตองกึ่งให้ออกราก

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

8) ทำรมควันตันที่ไม่มีลูก เป็นท่าต่อเนื่องจากท่าตองกิ่งให้ออกราก ผู้แสดงที่เหลือนั่งล้อมต้นมะม่วง ใช้มือเคลื่อนไหวเป็นควันที่ลอยขึ้นไปรมต้นมะม่วง เป็นการเลียนแบบวิธีการรมควันต้นมะม่วง สื่อความหมายถึงการกระตุ้นให้คนไทยมีจิตสำนึกที่ดีต่อประเทศไม่ทิ้งคุณชาย และร่วมกันกระทำความดี เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เช่นเดียวกับการรมควันต้นมะม่วงที่ไม่มีลูก เพื่อกระตุ้นให้ต้นมะม่วงออกลูก จึงจะถือว่าเป็นต้นมะม่วงที่ดี



ภาพที่ 22 ทำรมควันตันที่ไม่มีลูก

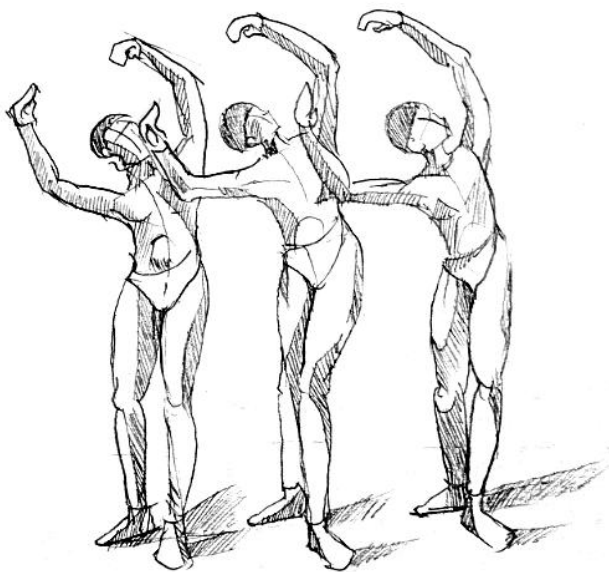
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ค. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบคลื่นน้ำในมหาสมุทร มีลักษณะท่าทางแบบนาฏศิลป์ตะวันตก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ท่าคลื่นสูง
- 2) ท่าคลื่นต่ำ
- 3) ท่าเกลียวคลื่น
- 4) ท่าคลื่นกระทบฝั่ง
- 5) ท่าคลื่นต่างระดับ

1) ท่าคลื่นสูง ผู้แสดงยืนยกแขนขึ้นเป็นคลื่นน้ำระดับสูง เอียงลำตัวไปด้านข้างในทิศทางเดียวกัน เหมือนคลื่นน้ำที่เคลื่อนตัวไปทางเดียวกัน เป็นการเลียนแบบลักษณะคลื่นในมหาสมุทรที่มีระดับสูง



ภาพที่ 23 ท่าคลื่นสูง  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

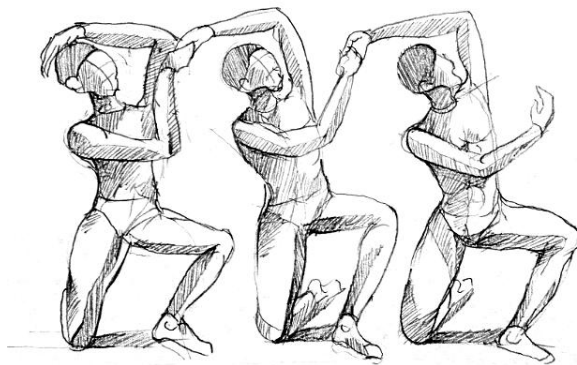
2) ทำคลื่นต่ำ ผู้แสดงนั่งตั่งเข้าข้างหนึ่ง ยกแขนขึ้นเป็นคลื่นน้ำ เหมือนคลื่นน้ำที่ไม่สูงมากนักบริเวณกลางมหาสมุทร เป็นการเลียนแบบลักษณะคลื่นในมหาสมุทร ที่มีระดับต่ำ



ภาพที่ 24 ทำคลื่นต่ำ

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

3) ทำเกลียวคลื่น ผู้แสดงนั่งตั่งเข้าข้างหนึ่ง งอแขนและจับมือกัน เลียนแบบลักษณะ เกลียวคลื่นที่ม้วนตัวต่อเนื่องกัน ในมหาสมุทร เป็นการเลียนแบบลักษณะคลื่นที่ม้วนตัวเป็นเกลียว



ภาพที่ 25 ทำเกลียวคลื่น

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

4) ทำคลื่นกระทบฝั่ง ผู้แสดงใช้แขนและลำตัวเป็นคลื่นน้ำที่ต่างระดับกัน จากต่ำไปหาสูง หันหน้าไปทางเดียวกัน เพื่อสื่อความหมายว่ากำลังเคลื่อนตัวไปหาฝั่ง เป็นการเลียนแบบลักษณะคลื่นที่เริ่มก่อตัวสูงขึ้นเพื่อกระทบฝั่ง

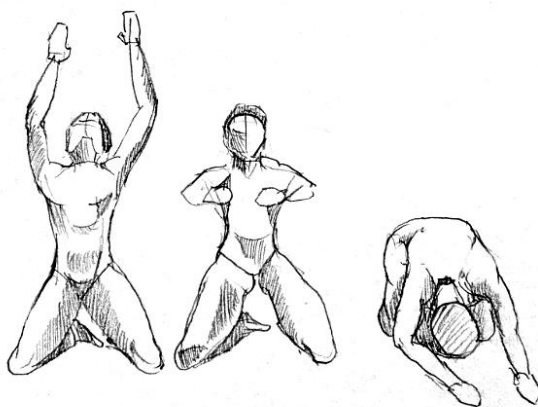


ภาพที่ 26 ทำคลื่นกระทบฝั่ง

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

5) ทำคลื่นต่างระดับ เป็นการเลียนแบบลักษณะคลื่นในมหาสมุทรที่มีระดับสูงต่ำ และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยผู้แสดงนั่งคุกเข่า ใช้แขนและลำตัวเป็นคลื่นที่ต่างระดับกัน คือ

- คนที่ 1 ชูแขนขึ้น เป็นคลื่นน้ำที่เริ่มมีระดับสูง
- คนที่ 2 แขนอยู่ระดับกลาง เป็นคลื่นน้ำที่เริ่มลดระดับลง
- คนที่ 3 ก้มตัว แขนวางแนบพื้น เป็นคลื่นน้ำที่ลดระดับแล้ว



ภาพที่ 27 ทำคลื่นต่างระดับ

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

ง. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่มาจากท่ารำไทย ท่าทางการเคลื่อนไหวของผู้แสดงในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ มีลักษณะคล้ายคลึงกับท่ารำไทย เช่น ท่านั่ง ท่ายืน ท่าทางประกอบเพลงระบำ และการจัดวางตำแหน่งของผู้แสดง อาจกล่าวได้ว่า ท่ารำไทยเป็นที่มาและเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ท่าทางการเคลื่อนไหวในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ดังจะกล่าวเทียบเคียงระหว่างท่าทางการเคลื่อนไหวของผู้แสดงในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์กับท่ารำไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ท่าถวายบังคม กับ ท่าเทพนม
- 2) ท่าเข้าเฝ้าของทหาร กับ ท่านั่งพับเพียบตัวพระ
- 3) ท่าเข้าเฝ้าของนางใน กับ ท่านั่งพับเพียบตัวนาง
- 4) ท่าระบำพัดของนางใน กับ ท่าเงี้ยวคู่ตัวพระ
- 5) ท่าทางของพระมหากษัตริย์และเหล่าวามิช กับ พระลอลงสวน และการจัดวางตำแหน่ง
- 6) ท่าเงินทอง กับ ท่าโถมมือ
- 7) ท่าระบำของนางฟ้า กับ ท่าระบำลพบุรี
- 8) ท่าระบำโคมชาย กับ ท่านั่งคุกเข่าตัวพระ
- 9) ท่าระบำโคมชาย (2) กับ ท่าสอดสร้อยมาลาตัวพระ
- 10) ท่าระบำโคมหญิง กับ ท่าระบำดอกบัว และการจัดวางตำแหน่ง
- 11) ท่าระบำนางใน กับ ท่ากระดกเท้าตัวนาง
- 12) ท่าระบำนางฟ้า กับ ท่าสอดสร้อยมาลา กระดกเสี้ยวตัวนาง
- 13) ท่าเดินของนางฟ้า กับ ท่าเดินตัวนาง

## 1) ทำอวายบังกม กับ ทำเทพนม

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: เอียงซ้าย มือพนมระดับอก นั่งพับเพียบทางซ้าย

ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: ศีรษะตรง มือพนมระดับอก นั่งคุกเข่า



ภาพที่ 28 ทำอวายบังกม

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 29 ทำเทพนม

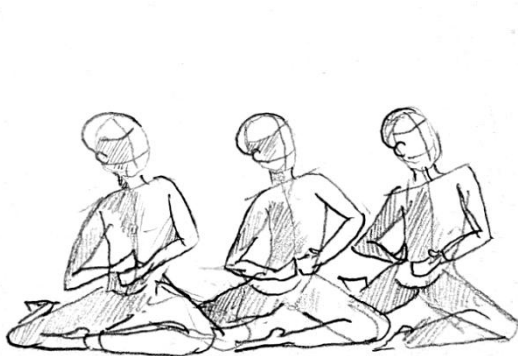
ที่มา: ผู้วิจัย

2) ทำเข้าเฝ้าของทหาร กับ ทำนั่งพับเพียบตัวพระ

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: เอียงขวา มือทั้งสองเก็บไว้ที่เอวขวา นั่งพับเพียบทางขวา

ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: ศีรษะตรง มือขวาวางที่ต้นขาขวา มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย นั่งพับเพียบทางขวา

การนั่งพับเพียบทั้ง 2 ลักษณะนี้ สามารถเปลี่ยนเป็นนั่งพับเพียบทางซ้ายได้ โดยยึดหลักว่าไม่หันปลายเท้าเข้าหาพระมหากษัตริย์ ถือเป็นเอกลักษณ์ไทยอย่างหนึ่ง ในการแสดงความนอบน้อมต่อพระมหากษัตริย์



ภาพที่ 30 ทำเข้าเฝ้าของทหาร  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



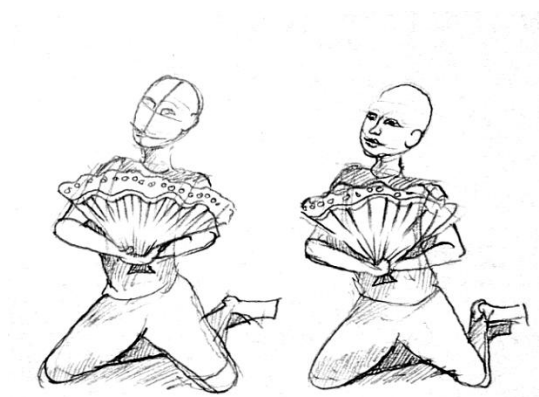
ภาพที่ 31 ทำนั่งพับเพียบตัวพระ  
ที่มา: ผู้วิจัย

3) ทำเข้าเฝ้าของนางใน กับ ทำนั่งพับเพียบตัวนาง

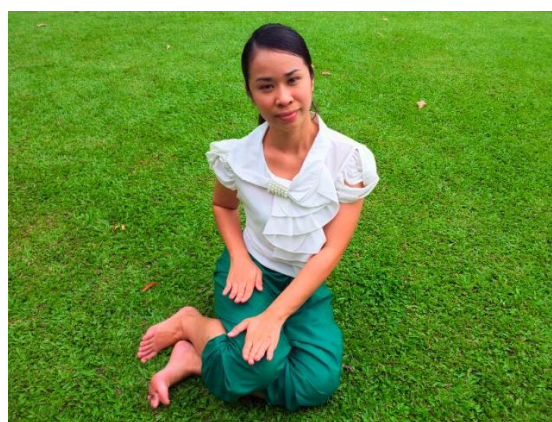
ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: เอียงซ้าย มือทั้งสองถือพัดระดับอก นั่งพับเพียบทางขวา

ท่ารำในนาฏยศิลป์ไทย: เอียงขวา มือขวาวางที่ต้นขาขวา มือซ้ายวางที่หน้าขาขวา นั่งพับเพียบทางขวา

การถือพัดของนางใน บ่งบอกถึงฐานะทางสังคมว่าเป็นผู้ดีมีตระกูลสูง เนื่องจากหญิงชาววังนิยมการถือพัดเพื่อเสริมบุคลิกให้ดูมีสง่าราศี



ภาพที่ 32 ทำเข้าเฝ้าของนางใน  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 33 ทำนั่งพับเพียบตัวนาง  
ที่มา: ผู้วิจัย

## 4) ทำระบำพัดของนางใน กับ ทำเงี้ยวต่อสู้อั้วพระ

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: เอียงขวา มือขวาถือพัดข้างตัวแขนตั้ง มือซ้ายถือพัดระดับอก ยืนด้วย  
ปลายเท้า

ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: เอียงขวา มือขวาจีบยาว มือซ้ายวงระดับชายพก เท้าซ้ายก้าวข้าง



ภาพที่ 34 ทำระบำพัดของนางใน  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 35 ทำเงี้ยวต่อสู้อั้วพระ  
ที่มา: ผู้วิจัย

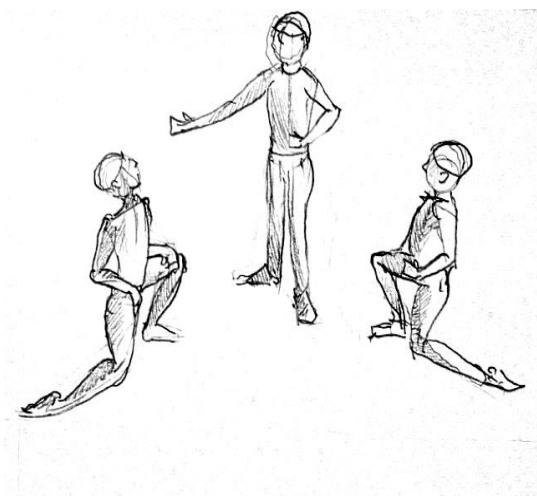


5) ท่าทางของพระมหาชนกและเหล่าวาณิช กับ พระลอลงสวน และการจัดวางตำแหน่ง

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: พระมหาชนกยืนตรงกลาง ใช้มือผายออกไปด้านข้างประกอบการพูด  
วาณิช 2 คน นั่งตั้งเข่าอยู่ด้านซ้ายและขวา

ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: พระลอยืนตรงกลาง ใช้มือเรียกไปที่นายแก้วและนายขวัญ พร้อมเท้า  
ก้าวข้าง นายแก้วและนายขวัญนั่งตั้งเข่า พนมมืออยู่ด้านซ้ายและขวา

การจัดวางตำแหน่งเหมือนกัน คือ ตัวละครเอกยืนตรงกลาง ส่วนตัวละครรองอยู่ตำแหน่งซ้ายและขวา และกำหนดให้ตัวละครรองนั่ง เพื่อให้ตัวละครเอกดูโดดเด่น



ภาพที่ 36 ท่าทางของพระมหาชนก  
และเหล่าวาณิช  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



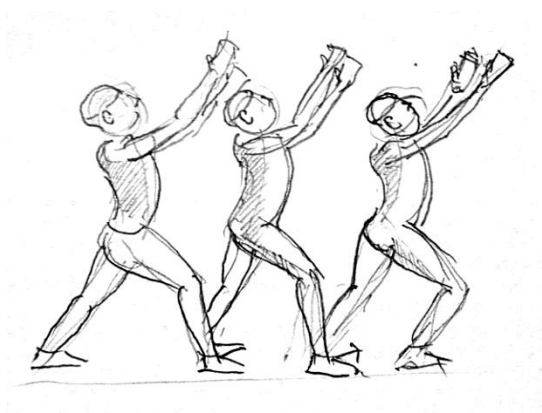
ภาพที่ 37 พระลอลงสวน  
ที่มา: กชกร ชุมทอง, 2554.

## 6) ทำเงินทอง กับ ทำโกยมือ

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: เยศีรษะเล็กน้อย มือทั้งสองโกยมือขึ้นเหนือศีรษะ ทำขวาก้าวไปข้างหน้า

ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: ศีรษะตรง มือทั้งสองโกยมือ ทำขวากำหน้า

ท่าเงินทองในที่นี้หมายถึง เงินทองที่จะได้รับจากการค้าขายทางทะเล ที่พระมหากษัตริย์และเหล่าวาณิชหวังว่าจะค้าขายดี ได้กำไรมาก มีความเจริญรุ่งเรือง



ภาพที่ 38 ทำเงินทอง  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 39 ทำโกยมือ  
ที่มา: ผู้วิจัย

## 7) ทำระบำของนางฟ้า กับ ทำระบำลพบุรี

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: เอียงซ้าย หายมือไขว้กันระดับอก เขยิบขาข้างซ้ายออกไปจรดปลายเท้า เรียกท่าทางนี้ว่า ท่าจีเซล (Jesell)

ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: ศีรษะตรง มือทั้งสองเกี่ยวนิ้วก้อยตั้งมือระดับอก เท้าซ้ายเขยิบขาตั้งวางสั้น



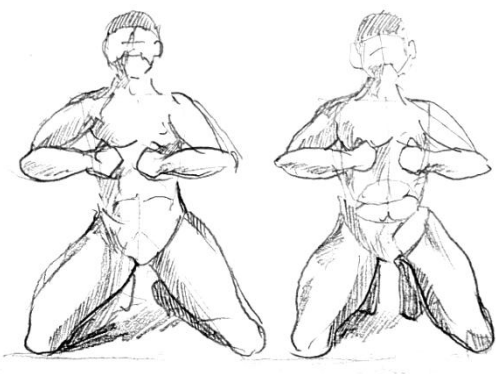
ภาพที่ 40 ทำระบำของนางฟ้า  
ที่มา: นราพงษ์ อรัศศรี



ภาพที่ 41 ทำระบำลพบุรี  
ที่มา: ผู้วิจัย

## 8) ท่าระบำโคมชาย กับ ทำนั่งคุกเข่าตัวพระ

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: ศีรษะตรง มือทั้งสองถือโคมระดับอก ก้นสอกลงนั่งคุกเข่า  
 ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: ศีรษะตรง มือทั้งสองวางบนหน้าขา ก้นสอกลงนั่งคุกเข่า



ภาพที่ 42 ท่าระบำโคมชาย  
 ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 43 ท่านั่งคุกเข่าตัวพระ  
 ที่มา: ผู้วิจัย

## 9) ท่าระบำโคมชาย (2) กับ ทำสอดสร้อยมาลาตัวพระ

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: มือทั้งสองถือโคม มือหนึ่งชูระดับศีรษะ อีกมือหนึ่งลดระดับลงมา  
 ใบหน้าหันไปมอง โคมระดับสูง นั่งคุกเข่า  
 ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: มือหนึ่งตั้งวงบน อีกหนึ่งจับหางระดับชายพก เอียงข้างมือจับ  
 นั่งคุกเข่า



ภาพที่ 44 ท่าระบำโคมชาย (2)  
 ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 45 ท่าสอดสร้อยมาลาตัวพระ  
 ที่มา: ผู้วิจัย

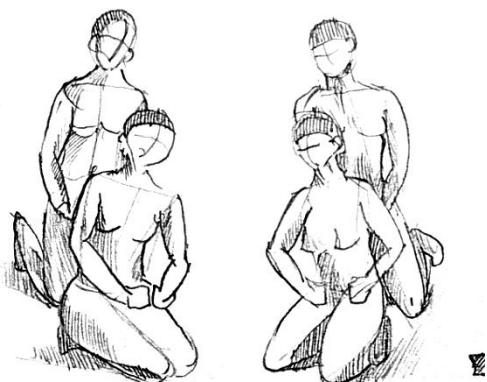
## 10) ท่าระบำโคมหญิง กับ ท่าระบำดอกบัว และการจัดวาง

ตำแหน่ง

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: โนม้ตัวเข้าด้านใน มือทั้งสองถือโคมระดับเอวด้านหน้า คู่หน้า  
นั่งคุกเข่า คู่หลังยืนเข่า

ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: เอียงออกนอก มือทั้งสองถือโคมข้างตัวแขนงอ มือด้านในสูงกว่ามือ  
ด้านนอก คู่หน้านั่งตั้งเข่า คู่หลังยืนก้าวหน้า

การจัดวางตำแหน่งมีความคล้ายคลึงกัน คือ คู่หน้าอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าคู่หลัง และมีการส่งอารมณ์เข้าสู่ด้านในเหมือนกัน กล่าวคือ ระบำโคมหญิง โนม้ตัวเข้าด้านใน เพื่อแสดงถึงความอ่อนนุ่มต่อพระมหากษัตริย์ ส่วนระบำดอกบัวมือด้านในสูงกว่ามือด้านนอก เพื่อให้ดอกบัวได้รวมกันเป็นกอ ทำให้เกิดความสวยงามและโดดเด่นยิ่งขึ้น



ภาพที่ 46 ท่าระบำโคมหญิง

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 47 ท่าระบำดอกบัว

ที่มา: ([http://www.korattheatre.go.th.2555:](http://www.korattheatre.go.th.2555)

ออนไลน์)

## 11) ทำระบำนางใน กับ ทำกระดกเท้าด้วนาง

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: มือขวาถือพัดระดับอก มือซ้ายไขว้หลัง ดัดเท้าซ้ายไปด้านหลัง บิด  
ปลายเท้าไปทางขวา หันหน้ามองเท้า

ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: ศีรษะตรง มือทั้งสองเท้าเอว เท้ากระดก



ภาพที่ 48 ทำระบำนางใน  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 49 ทำกระดกเท้าด้วนาง  
ที่มา: ผู้วิจัย

- ทำทางในการแสดงวิจิตรฯ: 12) ทำระบำนางฟ้า กับ ทำสอดสร้อยมาลา กระดกเลี้ยวตัวนาง  
 มือนอกคว่ำมือ วาดขึ้นเหนือศีรษะ มือในหงายมือระดับเอว หน้า  
 มองมือระดับสูง เท้านอกก้าวออกไปด้านข้าง
- ทำรำในนาฏศิลป์ไทย: มือนอกตั้งวงบน มือในจับหงายระดับชายพก เอียงข้างมือจับ เท้า  
 ในกระดกเลี้ยว



ภาพที่ 50 ทำระบำนางฟ้า  
 ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

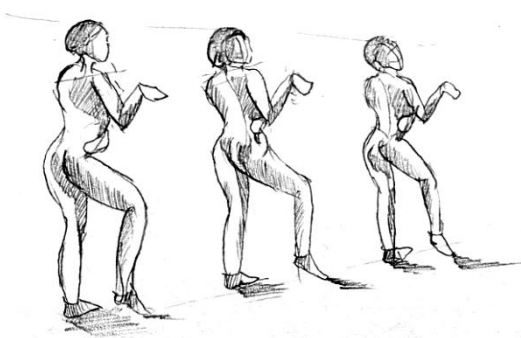


ภาพที่ 51 ทำสอดสร้อยมาลา กระดกเลี้ยวตัวนาง  
 ที่มา: ผู้วิจัย

13) ท่าเดินของนางฟ้า กับ ท่าเดินตัวนาง

ท่าทางในการแสดงวิจิตรฯ: หักข้อมือขวาออกไปข้างลำตัว งอแขน มือซ้ายกอดคอ หันหน้ามอง  
มือขวา เดินด้วยปลายเท้า

ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย: เอียงซ้าย มือขวาปล่อยจิบออกเป็นวงล่าง มือซ้ายจิบหงายระดับชาย  
พก เท้าขวาก้าวหน้า



ภาพที่ 52 ท่าเดินของนางฟ้า

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 53 ท่าเดินตัวนาง

ที่มา: ผู้วิจัย

สรุปได้ว่า ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวของผู้แสดง เป็นเอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์ และสัตว์ ในนาฏศิลป์ไทยมีท่ารำที่มาจากการเล่นแบบท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์ เช่น ท่าเดิน ทำยืน ทำนั่ง ทำนอน ทำดีใจ ทำเสียใจ ทำโกรธ ทำรัก เป็นต้น ซึ่งถือเป็นนาฏศัพท์เบื้องต้น นอกจากนี้ยังมีท่ารำที่มาจากการเล่นแบบท่าทางตามธรรมชาติของสัตว์ จนเกิดเป็นรำและระบำต่างๆ ขึ้น เช่น ระบำอัสวาลิลา (ระบำม้า) ระบำมฤคระเริง (ระบำกวาง) ระบำบันเทิงกาสร (ระบำควาย) ระบำขุราภิรมย์ (ระบำนกยูง) ระบำนภเชษมาณี ระบำไก่ รำมโนราห์บุษชายัญ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทยคือ ท่ารำที่ดัดแปลงมาจากท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์ ดังนั้นลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์จึงมีเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทย เนื่องจากมีท่าทางที่ดัดแปลงมาจากท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์เช่นกัน

2. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบการสาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี เช่น ท่าเพาะเมล็ด ทำถนอมราก ทำปักชำกิ่ง ทำเสียบยอด ทำต่อตา ทำทาบกิ่ง ทำตอนกิ่งให้ออกราก ทำรมควันต้นไม้ที่ไม่มีลูก มีลักษณะวิธีการต่อตัวที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ แม้จะคล้ายคลึงกับการ



เด่นรำคู่ของนาฏศิลป์ตะวันตก แต่ไม่เคยปรากฏในการแสดงอื่นมาก่อน และสื่อความหมายให้ผู้ชมเกิดความสามัคคี รับรู้บทบาทหน้าที่ของตนในสังคม ขอมริบความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมือง เพื่อความเป็นเอกภาพของชาติไทย ถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย

3. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบคลื่นน้ำในมหาสมุทร เช่น ท่าคลื่นสูง ท่าคลื่นต่ำ ท่าเกลียวคลื่น ท่าคลื่นกระทบฝั่ง ท่าคลื่นต่างระดับ มีลักษณะท่าทางแบบนาฏศิลป์ตะวันตก แต่มีลักษณะการแปรแถว แปรขบวนเหมือนภาพคลื่นน้ำในจิตรกรรมไทย คือนั้นการเคลื่อนไหวเป็นเส้นโค้ง

4. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่มาจากท่ารำไทย เช่น ท่าถวายบังคม ท่าเข้าเฝ้าของตัวละครต่างๆ ท่าระบำโคมทั้งชายและหญิง ท่าระบำของนางในและนางฟ้า ท่าทางและการจัดวางตำแหน่งของพระมหากษัตริย์ เหล่าวานิช และระบำโคมหญิง เป็นต้น ล้วนมีท่าทางมาจากท่ารำที่เป็นนาฏศิลป์พื้นฐาน ท่ารำแม่บท ท่ารำโบราณคดี ท่ารำจากระบำต่างๆ ของนาฏศิลป์ไทย และผสมผสานลีลาการเคลื่อนไหวแบบนาฏศิลป์ตะวันตก ทำให้เกิดลีลาท่าทางแบบใหม่ขึ้น เป็นการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ไทยอย่างชัดเจน

จากการตั้งสมมติฐานของการวิจัยว่า การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นการแสดงที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทยและผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ไทยไว้ได้อย่างเหมาะสมนั้น จะเห็นได้จากลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวของผู้แสดงทั้ง 4 ลักษณะข้างต้นนี้

#### 4.1.3 ผู้แสดง

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ผู้แสดงบทบาทสำคัญในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ได้แก่ นาย อัญญาธร เหลืองสุนทร ผู้แสดงเป็นพระมหากษัตริย์ นางสาว พิจิกา จิตตะปุตตะ ผู้แสดงเป็นนางมณีเมขลา และ นักศึกษาภาควิชาศิลปะการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ผู้แสดงบทบาทอื่นๆ ทั้งหมด เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับบทบาทที่ได้รับมอบหมาย โดยผู้วิจัยจะกล่าวตามลำดับดังนี้

- ก. นายอัญญาธร เหลืองสุนทร ผู้แสดงเป็นพระมหากษัตริย์
- ข. นางสาวพิจิกา จิตตะปุตตะ ผู้แสดงเป็นนางมณีเมขลา
- ค. นักศึกษาภาควิชาศิลปะการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ผู้แสดงบทบาทอื่นๆ ทั้งหมด

ก. นาย อัยภูวราช เหลืองสุนทร ผู้แสดงเป็นพระมหาชนก เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับบทบาทพระมหาชนกในด้านต่างๆ ดังนี้

1) รูปร่าง ไม่ผอมเกินไป หรือกำยำเกินไป มีรูปร่างที่สมส่วนพอดี เมื่อสวมเครื่องแต่งกายของพระมหาชนกที่ไม่มีเสื้อ ก็ยังแลดูไม่วาบหวิมมากนัก เหมาะสมกับบทบาทพระมหาชนกที่เป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นบุรุษที่ไม่สื่อถึงความเป็นเพศชายในด้านที่ดึงดูดเพศตรงข้ามหรือชี้ชวนให้เกิดตัณหา

2) ความสามารถทางการแสดง มีประสบการณ์ในการแสดงกว่า 10 ปี สามารถเรียนรู้ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวแบบนาฏกรรมได้ดี มีพื้นฐานในการขับร้องเพลง มีความจำดี สามารถจดจำคิวการแสดงต่างๆ ได้แม่นยำ

3) ภาพลักษณ์ที่มีในสังคม เป็นนักแสดงในวงการบันเทิงที่มีความประพฤติดี ไม่เคยมีข่าวในทางเสื่อมเสีย

ข. นางสาว พิจิกา จิตตะปุตตะ ผู้แสดงเป็นนางมณีเมขลา เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับบทบาทนางมณีเมขลา เนื่องจากมีความสามารถและประสบการณ์ทางการแสดงแบบนาฏกรรม เคยได้รับบทนางมณีเมขลาในการแสดงรุ่งอรุณทัย ณ ราชมั่งคณาภิพาสถาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13 และมีความสามารถในการขับร้องเพลงทำนองแบบไทยและแบบสากล

ค. นักศึกษาภาควิชาศิลปะการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ผู้แสดงบทบาทอื่นๆ ทั้งหมด มีคุณสมบัติเหมาะสมกับบทบาทที่ได้รับมอบหมาย เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการแสดงโดยตรงจากการศึกษาเกี่ยวกับ ศิลปะการแสดง มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้และประสบการณ์ในการแสดง มีความพร้อมที่จะปรับปรุงและพัฒนาความสามารถในการแสดง และมีรูปร่าง ส่วนสูงที่ใกล้เคียงกัน เหมาะสมที่จะแสดงในสถานที่ที่ใกล้ชิดผู้ชม เช่น ในหอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ที่มีลักษณะสถานที่เป็นโรงละครแบบโพรซีนียม (Proscenium theatre)

#### 4.1.4 เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายแบบไทยเป็นเอกลักษณ์ที่งดงามของคนไทย ในการแสดงวิถีขนานนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย คือ อาจารย์โกมล พานิชพันธ์ มีเครื่องแต่งกายแบบไทยเดิม เช่น เครื่องแต่งกายกษัตริย์ของพระมหาชนกขณะขึ้นครองราชสมบัติ

เมืองมิถิลา เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลาและเหล่านางฟ้า ที่ใช้การห่มสไบสองชายและนุ่งโจงกระเบน ดังที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ นายจิรายุทธ พนมรักษ์ ผู้ช่วยผู้ออกแบบ ทำเดิน ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชุนก เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 เกี่ยวกับ **เอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชุนก** ความว่า

“การแต่งกาย ที่เห็นชัดเลยก็คือตัวนางมณีเมขลาที่เป็นชุดไทย ตอนที่แสดงที่อิมแพคฯ นางมณีเมขลา นุ่งผ้าแบบจิบนาง แต่พอมาแสดงที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จะมีการเคลื่อนที่มาก และต้องให้คนที่สมมติเป็นน้ำแบกแล้วเคลื่อนไหวไปมา เลยเปลี่ยนจากนุ่งผ้าแบบจิบนางมาเป็นโจงกระเบนแทน จะได้เคลื่อนไหวสะดวก” (จิรายุทธ พนมรักษ์, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2555)

จากการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยแบ่งเครื่องแต่งกายตัวละครในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชุนก ได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

- ก. เครื่องแต่งกายละคร
- ข. เครื่องแต่งกายผ้าไทย

ก. เครื่องแต่งกายละคร หมายถึง เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงละคร ไม่สามารถสวมใส่ได้จริงในชีวิตประจำวัน ได้แก่

- 1) เครื่องแต่งกายกษัตริย์ของพระมหาชุนก
- 2) เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลา
- 3) เครื่องแต่งกายของเหล่าวาณิช
- 4) เครื่องแต่งกายของชาวบ้าน

1) เครื่องแต่งกายกษัตริย์ของพระมหากษัตริย์ มีลักษณะเป็นเครื่องแต่งกายกษัตริย์ในละครอิงประวัติศาสตร์ คือ ไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบนจีบหางหงส์ สวมกระบังหน้าและรัดเกล้า กรองคอ ดันแขน ทองกร มีผ้าผูกเอวปล่อยชายมาด้านหน้า มีผ้าพาดไหล่ข้างหนึ่ง หรือที่เรียกการแต่งกายในลักษณะนี้ว่า เครื่องแต่งกายละครแบบจำลอง



ภาพที่ 54 เครื่องแต่งกายกษัตริย์ของพระมหากษัตริย์  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

2) เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลา ห่มสไบสองชายสีชมพู นุ่งโจงกระเบน รัตเข็มขัด สวมทองกร ต่างหู และรัตเกล้าเปลวที่ดัดแปลงให้มีขนาดใหญ่และสูงขึ้นเพื่อความสวยงาม เห็นเด่นชัด และเหมาะสมกับการแสดงในโรงละครที่ผู้ชมอยู่ห่างจากเวทีค่อนข้างมาก ซึ่งแตกต่างจากการแต่งกายตามแบบนาฏยศิลป์ไทยที่ใช้การแต่งกายยื่นเครื่องนาง สวมเสื้อในนางแขนยาวสีน้ำเงิน ห่มสไบนางสีน้ำเงินขลิบแดง



ภาพที่ 55 เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลา

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

3) เครื่องแต่งกายของเหล่าวาณิช มีลักษณะแบบนุ่งขาวห่มขาว คือ ใช้ผ้าสีขาวทั้งหมด นุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ มีผ้าคาดเอว และมวยผมสูง



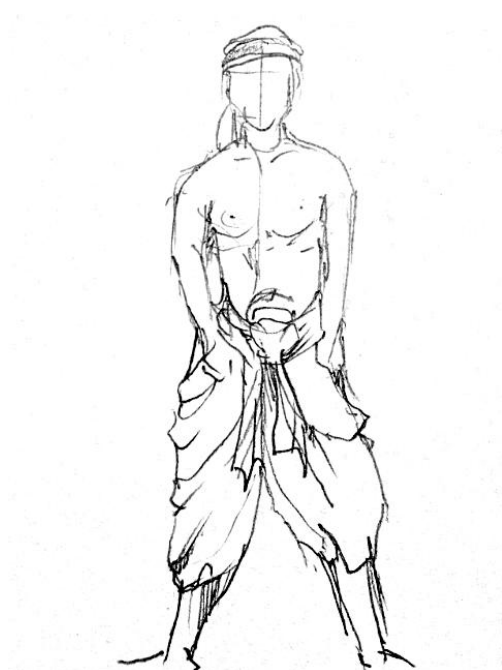
ภาพที่ 56 เครื่องแต่งกายของเหล่าวาณิช  
ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

## 4) เครื่องแต่งกายของชาวบ้าน แต่งกายตามจารีตของคนไทย

โบราณ คือ นุ่งห่มด้วยผ้าที่มีสีตัดกัน ดังนี้

ชาย: นุ่งโจงกระเบนสีพื้น มีผ้าคาดเอวและผ้าคาด  
ศีรษะสีตัดกับผ้าโจงกระเบน

หญิง: นุ่งโจงกระเบนสีตัดกันเสื้อแขนกุด มวยผมสูง



ภาพที่ 57 เครื่องแต่งกายของชาวบ้านชาย

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



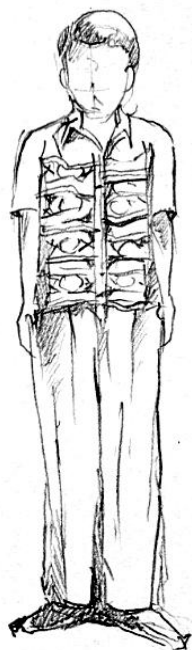
ภาพที่ 58 เครื่องแต่งกายของชาวบ้านหญิง

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี

ข. เครื่องแต่งกายผ้าไทย หมายถึง ชุดแต่งกายที่ตัดเย็บจากผ้าไทยชนิดต่างๆ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าทอมือ ซึ่งสามารถสวมใส่ได้ในโอกาสทั่วไป ในการแสดงวิถีคตินาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ กำหนดให้ผู้แสดงเป็นข้าราชการบริพารและภริยาแต่งกายด้วยผ้าไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ข้าราชการบริพาร: สวมเสื้อผ่าหน้ามีปก ด้านหน้าเป็นลายผ้าทอ ด้านหลังและแขนเป็นผ้าสีพื้น ไม่มีลาย นุ่งกางเกงขาวสีด้า สวมรองเท้านั่งสีด้า

ภริยาข้าราชการบริพาร: สวมชุดผ้าไหมหลากสีสัน สวมเครื่องประดับมุก ทรงผมตีโป่ง



ภาพที่ 59 เครื่องแต่งกายของข้าราชการบริพาร

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



ภาพที่ 60 เครื่องแต่งกายของภริยาข้าราชการบริพาร

ที่มา: นราพงษ์ จรัสศรี



สรุปได้ว่า เครื่องแต่งกายในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนกล ส่วนใหญ่แต่งกายตามภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนกล ซึ่งมีความแตกต่างจากเครื่องแต่งกายของนาฏยศิลป์ไทย เช่น

1) เครื่องแต่งกายกษัตริย์ในนาฏยศิลป์ไทย แต่งชุดยืนเครื่องพระ นิยมใช้สีเขียว ขลิบแดง แต่เครื่องแต่งกายกษัตริย์ของพระมหาชนกลในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนกล แต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายละครแบบจำลอง คือ ไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบนจีบหางหงส์ สวมกระบังหน้าและรัดเกล้า กรองคอ ต้นแขน ทองกร มีผ้าผูกเอวปล่อยชายมาด้านหน้า มีผ้าพาดไหล่ข้างหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะการแต่งกายคล้ายกษัตริย์ในสมัยทวารวดี ดังที่คุณอภิโชค แซ่โล้ว กล่าวไว้ในหนังสือ การแต่งกายไทย หน้า 98 - 103 ความว่า

“การแต่งกายสมัยทวารวดี ได้แก่ เก้าผมเป็นมวยไว้กลางศีรษะและประดับรวมมวยด้วยเกี้ยว สวมกระบังหน้าหรือกรอบพักตร์เล็กๆ ประดับตัวด้วยกรองคอ สายรัดตัว สายธูราหรือสายชโยปวีต (หมายถึง ผ้าเรียบๆ พาดเฉียงบ่า เป็นเครื่องหมายแสดงว่าอยู่ในวาระพระราชมณเฑียรหรือกษัตริย์) มีการนำผ้ามาคาดทับขอบผ้านุ่ง ซึ่งผูกเป็นปมด้านหน้าและปล่อยชายยาวลงมาเล็กน้อย” (อภิโชค แซ่โล้ว, 2542: 98 - 103)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การแต่งกายของพระมหาชนกลในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนกล มีลักษณะเครื่องแต่งกายละครแบบจำลอง หรือเครื่องแต่งกายแบบกษัตริย์ในสมัยทวารวดี

2) เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลาของนาฏยศิลป์ไทย แต่งชุดยืนเครื่องนาง สวมเสื้อในนางแขนยาวสีน้ำเงิน สไบนางสีน้ำเงินขลิบแดง แต่เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลาในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนกล คือ ห่มสไบ 2 ชาย สีชมพู สวมรัดเกล้าเปลว นุ่งโจงกระเบน รัดเข็มขัด สวมทองกร และต่างหู

อย่างไรก็ตาม เครื่องแต่งกายในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนกล ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ไทย ด้วยการใช่วิธีนุ่งห่มแบบไทย หรือใช้ผ้าไทยในการตัดเย็บ และใช้เครื่องประดับแบบไทยเดิม

#### 4.1.5 ทำนองเพลงและการขับร้อง

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ผู้วิจัยพบว่ามีการ ใช้ ทำนองเพลงไทยเดิมบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสากล และมีเครื่องดนตรีเอเชียอื่นๆ สอดแทรกในบาง ฉาก รวมทั้งมีการขับร้องแบบร้องรำและเพลงกล่อม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- 1) องค์กรที่ 3 มณีเมขลา ใช้ดนตรีบรรเลงเพลงดาวดิงส์ และมีการร้องรำ พรรณนาเนื้อเรื่อง
- 2) องค์กรที่ 4 ฉาก 1 เมขลาหะ ใช้ดนตรีบรรเลงเพลงเชิด และบรรเลงกลอง ในการเจรจา
- 3) องค์กรที่ 4 ฉาก 4 กล่อมนิทรา ใช้เพลงกล่อมนิทรา ขับร้องโดยนางมณี เมขลา
- 4) องค์กรที่ 6 ฉาก 1 เสด็จประพาสอุทยาน มีเสียงอ่านบทกวี ทำนองเสนาะ
- 5) องค์กรที่ 7 ฉาก 1 อุทิศพราหมณ์มหาศาล มีเสียงเครื่องสายที่จิตใจดีให้ เสียงแปร่ง สร้างบรรยากาศตกข์ขำขันให้เข้ากับบทกลกของพราหมณ์
- 6) องค์กรที่ 9 ฉาก 1 ไอ้ ๒ สถิต ใช้เพลงบุหลันลอยเลื่อน ประกอบการ แสดงระบำโคมประทีปของเหล่านางใน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าทำนองเพลงไทยและการขับร้องแบบไทยที่ใช้ ประกอบการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก มีดังนี้

- 1) เพลงดาวดิงส์
- 2) ร้องรำ
- 3) เพลงเชิด
- 4) เพลงกล่อมนิทรา
- 5) ขับทำนองเสนาะ
- 6) เพลงบุหลันลอยเลื่อน

1) เพลงดาวดิงส์ ผู้วิจัยพบว่าระบำดาวดิงส์บรรเลงทำนองเพลงหะ รัว ร้องเพลงตะเจ็ง ร้องเพลงแขกเจ้าเซ็น และรัว ตามลำดับ ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติ พระมหาชนก องค์กรที่ 3 มณีเมขลา ใช้ทำนองการขับร้องเพลงแขกเจ้าเซ็น ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี ได้กล่าวถึง *บทร้อง* ไว้ในงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์งานและออกแบบลีลาของ ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์ สำหรับการแสดงมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก และวิจิตร นาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ไว้ดังนี้

“จะกล่าวถึงมณีเมขลา มัวหลงสนุกบนสวรรค์ชั้นฟ้า  
 ลืมตรวจมหาสมุทรมาเจ็ดวัน ลืมตรวจมหาสมุทรมาเจ็ดวัน”  
 (นราพงษ์ จรัสศรี, 2550)

จากบทร้องข้างต้น ใช้ทำนองเพลงแขกเจ้าเซ็นในการขับร้อง ซึ่งเป็น  
 ทำนองเพลงร้องเพลงหนึ่งของระบำดาวดึงส์ เนื่องจากตามท้องเรื่องนางมณีเมขลาต้องร้องรำทำเพลงอยู่  
 บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

2) ร้องร้าย คือ ทำนองการขับร้องที่เน้นการดำเนินเรื่องรวดเร็ว เนื้อร้อง  
 เป็นการเล่าเรื่องราวอย่างกระชับ ซึ่งการร้องร้ายในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหา  
 ชนก เป็นการร้องร้ายที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ สำหรับใช้ในการแสดงนี้เท่านั้น โดยปรากฏการร้องร้ายใน  
 หลายตอนตลอดทั้งเรื่อง

3) เพลงเซ็ด เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาอาการของตัวละครที่  
 ออกเดินทางอย่างรวดเร็ว หรือเดินทางในระยะไกล ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระ  
 มหาชนก องค์กรที่ 4 ฉาก 1 เมขลาเหาะ กล่าวถึงนางมณีเมขลาเหาะจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ลงมา  
 ประทับอยู่ใกล้พระมหาชนกที่กำลังว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร มีการใช้เพลงเซ็ดเพื่อแสดงถึงการเดินทาง  
 ในระยะไกลของนางมณีเมขลา และมีความเร่งรีบเนื่องจากเกรงว่าพระมหาชนกจะเสียชีวิต ซึ่งอาจ  
 ทำให้นางมณีเมขลาไม่ได้เข้าทิวสมาคมอีก

4) เพลงกล่อมนิทราน ผู้วิจัยพบว่า สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ –  
 ดุริยางค์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หน้า 12 ได้ให้ความหมายของ *เพลงกล่อม* ไว้ว่า “กล่อม 1 ลักษณะ  
 การขับร้องอย่างหนึ่ง มีการเปล่งเสียงสูงต่ำโดยไม่กำหนดจังหวะและทำนองตายตัว ผู้ขับร้องอาจ  
 ทอดเสียงยาวๆ ให้เยือกเย็น ใช้ขับร้องกล่อมเด็กให้เปล็ดเปล็นเคลิ้มหลับ” (สารานุกรมศัพท์ดนตรี  
 ไทย ภาคคีตะ – ดุริยางค์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2540: 12)

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก องค์กรที่ 4 ฉาก 4  
 กล่อมนิทราน นางมณีเมขลาขับร้องเพลงกล่อมนิทรานเพื่อให้พระมหาชนกหลับพักผ่อน ขณะที่นางมณี  
 เมขลากำลังอุ้มพระมหาชนกเหาะขึ้นจากมหาสมุทรเดินทางไปเมืองมิลิตา ซึ่งลักษณะเพลงกล่อม  
 นิทรานี้ไม่มีทำนองตายตัว มีเสียงสูงต่ำสลับกัน และมีการทอดเสียงยาวทำให้เคลิ้มหลับได้ง่าย ให้  
 อารมณ์ความรู้สึกเหมือนแม่กล่อมลูก

5) ขับทำนองเสนาะ ผู้วิจัยพบว่า พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน  
 พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ *ทำนองเสนาะ* ไว้ว่า “วิธีการอ่านออกเสียงอย่างไร้เพราะตามลีลาของ  
 บทร้อยกรองประเภทโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน” (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542)

นอกจากนี้คุณสมปอง พรหมเปี่ยม ได้กล่าวถึง **ทำนองเสนาะ** ไว้ในหนังสือ **ทำนองเสนาะ : ทางสู่สุนทรียภาพ** หน้า 19 - 22 ความว่า

“คำว่าทำนองเสนาะนั้นมีความหมายจำเพาะเจาะจงถึงการอ่านออกเสียง คำประพันธ์ ร้อยกรอง เป็นท่วงทำนองต่างๆ ตามรูปแบบและลักษณะเฉพาะของ คำประพันธ์นั้นๆ โดยมีจังหวะและท่วงทำนองอันเป็นแบบแผนที่มีมาตรฐาน เฉพาะตัว เช่น การอ่านประกาศราชโองการ การอ่านคำถวายราชสดุดี การอ่าน โองการแช่งน้ำของพราหมณ์ การอ่านทำนองเสนาะ” (สมปอง พรหมเปี่ยม, 2536: 19 - 22)

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ปราบกฏการขับ ทำนองเสนาะ ในองค์ที่ 6 ฉาก 1 เสด็จประพาสอุทยาน เพื่อบรรยายเรื่องราวและพระราชดำริของพระ มหาชนกขณะที่เสด็จประพาสอุทยานแล้วชิมผลมะม่วง

6) เพลงบุหลันลอยเลื่อน เป็นเพลงที่มีอัตรา 2 ชั้น หน้าทับปรบไก่อ มี 2 ท่อน (ท่อนที่ 1 มี 5 จังหวะ ท่อนที่ 2 มี 4 จังหวะ) ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระ มหาชนก องค์ที่ 9 ฉาก 1 ไอ้ ข สกิด ใช้ทำนองเพลงบุหลันลอยเลื่อนบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสากล จึงมีลักษณะคล้ายกับเพลงสรรเสริญเสือป่า ซึ่งเป็นเพลงบุหลันลอยเลื่อนที่แต่งแปลงทำนองเป็นแบบ ตะวันตก และให้ชื่อว่า เพลงสรรเสริญเสือป่า โดยทำนองเพลงบุหลันลอยเลื่อนในการแสดง วิจิตร นาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนกนี้ ใช้สรรเสริญพระบารมีของพระมหาชนกที่ทรงดำริวิธีการ ฟันฟุตันมะม่วง 9 วิธี และก่อตั้งสถาบันปูทะเลย์มหาวิชาลัย เพื่อประโยชน์ของชาวมิลลา

นอกจากนี้ ยังมีเสียงเครื่องดนตรีตะวันตกประเภทเครื่องสาย บรรเลงใน องค์ที่ 7 ฉาก 1 อุทิศพราหมณ์มหาศาล ซึ่งจงใจคิดให้เสียงแปร่ง ออกภาษาแขก เพื่อสร้างบรรยากาศให้ตลก ขำขัน เนื่องจากเป็นฉากที่พราหมณ์ปรากฏตัวด้วยบทตลก

สรุปได้ว่า ทำนองเพลงไทยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหา ชนก ได้แก่ ทำนองเพลงเชิด ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาอาการเคลื่อนไหวของตัว ละครคือนางมณีเมขลา และทำนองเพลงบุหลันลอยเลื่อนที่บรรเลงแบบทางตะวันตก หรือเรียกอีก ชื่อหนึ่งว่า เพลงสรรเสริญเสือป่า

ส่วนเพลงขับร้องในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ได้แก่ ทำนองขับร้องเพลงแขกเจ้าเซ็น ร้องรำ เพลงกล่อมนิทรา และขับทำนองเสนาะ โดยนำทำนองเพลง ขับร้องเหล่านี้มาบรรจุเนื้อร้องใหม่ บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสากล แต่ทำนองการร้องรำนั้นเป็นการ

รื่องร่าย ที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ โดยใช้เทคนิคการขับร้องแบบสากล สำหรับใช้ในการแสดง วิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งยังคงใช้การร้องร่ายเพื่อการบรรยายเรื่องราวให้ดำเนินเรื่องอย่างกระชับรวดเร็วเช่นเดียวกับการร้องร่ายแบบทั่วไป ดังนั้นจึงตรงกับสมมติฐานของผู้วิจัยที่ว่า การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทย เป็นการแสดงที่ยกย่องเอกลักษณ์ไทยและผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ไทยไว้ได้อย่างเหมาะสม

#### 4.2 การวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อสังคมไทย ของ การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทย ให้ข้อคิดและความรู้แก่คนไทย ดังนี้

- 4.2.1 ข้อคิดเรื่องความเพียร สติ และทศพิธราชธรรม
- 4.2.2 ข้อคิดเรื่องการอยู่อย่างพอเพียง
- 4.2.3 ข้อคิดเรื่องการก่อตั้งสถาบันการศึกษา
- 4.2.4 ความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี
- 4.2.5 ความรู้เรื่องพระราชประเพณี

##### 4.2.1 ข้อคิดเรื่องความเพียร สติ และทศพิธราชธรรม

ศาสนาพุทธ คือ ศาสนาประจำชาติไทย เป็นเอกลักษณ์ของไทยที่สำคัญ เป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของความเป็นไทย 3 ประการ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่จึงดำเนินชีวิตด้วยการยึดถือหลักธรรมคำสอนต่างๆ ในศาสนาพุทธ

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทยนี้ เน้นสื่อถึงคำสอนในศาสนาพุทธ ซึ่งผู้ชมส่วนใหญ่มีความรู้เดิมอยู่แล้ว แต่อาจลืมเลือนและมิได้นำมาปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นเมื่อผู้ชมได้ชมการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทยแล้ว จะได้ข้อคิดและฟื้นฟูความรู้เกี่ยวกับความเพียร สติ และทศพิธราชธรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพบว่าคำสอนในศาสนาพุทธ เรื่อง ความเพียร ปรากฏอยู่ในหลักธรรมหลายหมวดหมู่ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- 1) ทิฏฐธัมมิกประโยชน์ ว่าด้วยอุฏฐานสัมปทา คือ มีความเพียรอย่างไม่ท้อถอย

- 2) อบายมุข ว่าด้วยความเกียจคร้านทำงาน
  - 3) อินทรีย์ ว่าด้วยวิริยะ คือ ความเพียร
  - 4) พละ ว่าด้วยวิริยะ คือ ความเพียรเข้มแข็งไม่หวั่นไหวในเหตุให้เกิดความเกียจคร้าน
  - 5) โภชนงค์ ว่าด้วยวิริยะ คือความเพียร
  - 6) ข้อวินิจฉัยคำสอนของพระพุทธเจ้า ว่าด้วยสอนเพื่อให้เป็นคนขยัน
- นอกจากนี้อาจารย์ อลงกรณ์ อธิพิล หัวหน้างานเทคโนโลยีการศึกษา สำนัก

บริหารบพิตรพิมุข จักรวรรดิ ได้กล่าวถึง **หลักธรรมในเรื่องพระมหาชน** ในบทความ **การศึกษาเรื่อง พระมหาชน พระอัจฉริยภาพด้านวรรณกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ** ในวารสารราชวมงคล 2542 (กุมภาพันธ์ 2542) หน้า 49 - 53 ความว่า

“หลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่ปรากฏในเรื่อง พระมหาชน คือ การมีสติและความเพียร ซึ่ง ขณะที่ผู้อื่นต้องสูญเสียชีวิตในทะเล แต่พระมหาชนยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ เพราะการรู้จักครองสติให้มั่นคง และผลแห่งความเพียรพยายาม จะทำให้มนุษย์สามารถอยู่รอดได้ แม้สภาพแวดล้อมรอบกายจะมีภัยอันตรายนานัปการ แต่หากเมื่อใดหมดหวังและกำลังใจ ผู้นั้นก็ต้องตาย แต่หากลุกขึ้นยืนหยัดต่อสู้ ความสำเร็จก็จะยังรอคอยอยู่ข้างหน้า และยังเป็นการสู้ที่สมศักดิ์ศรีของมนุษยชาติ” (อลงกรณ์ อธิพิล, 2542: 49 - 53)

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชน ปรากฏหลักทศพิธราชธรรมว่าด้วยธรรมะของผู้เป็นราชา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระมหาชนและ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงยึดถือในการปกครองแผ่นดิน ทศพิธราชธรรม มี 10 ประการ คือ

- 1) ทาน การให้
- 2) สีล ความประพฤติดีงาม
- 3) ปริจาคะ การเสียสละ
- 4) อาชชวะ ความตรง
- 5) มัทวะ ความอ่อนโยน
- 6) ตปะ ความเพียร
- 7) อักโกธะ ความไม่โกรธ
- 8) อวิหิงสา การไม่เบียดเบียน
- 9) ขันติ ความอดทน

#### 10) อวิโรธนะ ความไม่ผิด

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าความเพียรเป็นหลักธรรมที่สำคัญอันจะนำไปสู่การปฏิบัติตามหลักธรรมข้ออื่นๆ ต่อไป โดยความเพียรนี้ต้องมีความคู่กับสติ หากมีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งก็อาจไม่ประสบความสำเร็จได้ ดังที่พระมหากษัตริย์มีสติมั่นคงเสมอ แม้กำลังประสบกับอันตราย สติทำให้สามารถคิดหาทางแก้ไขปัญหา เฉลียวปัญหาคด้วยความเตรียมพร้อม และในขณะที่กำลังฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ อยู่ นั้น ต้องใช้ความเพียรพยายามเพื่อให้สามารถกระทำสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ ซึ่งหลักธรรมเรื่องสติและความเพียรนี้ เป็นหลักธรรมสำหรับบุคคลทุกคนที่ควรน้อมนำมาปฏิบัติ ส่วนหลักธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ คือ ทศพิธราชธรรมนั้น ก็มีความเพียรเป็นองค์ประกอบหนึ่งด้วย ดังนั้น หลักธรรมเรื่องความเพียร จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับบุคคลทุกประเภท ตั้งแต่ประชาชนทั่วไปจนถึงพระราชกษัตริย์ปกครองแผ่นดิน ซึ่งตรงกับสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นการแสดงที่มีอิทธิพลทางความคิด และอุดมคติในการดำเนินชีวิตของคนไทย คือสอนให้บุคคลทุกประเภทนับตั้งแต่ประชาชนทั่วไปจนถึงพระมหากษัตริย์มีความเพียรควบคู่กับสตินั่นเอง

#### 4.2.2 ข้อคิดเรื่องการอยู่อย่างพอเพียง

ผู้วิจัยพบว่าคุณอุดมพร อมรธรรม ได้กล่าวถึง **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง** ไว้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระเจ้าอยู่หัว : สูดยอดแนวคิดเชิงพุทธ จากองค์พระประมุขผู้ทรงเป็นปรัชญาเมธี ยุทธศาสตร์การแก้ไขเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า ความว่า

“เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้มีพระราชดำรัสถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิตดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต มีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า **เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน** หมายความว่า **อัฐมธุตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง** ในปีต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้ตรัสถึงเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 มีความตอนหนึ่งว่า **คำว่าพอเพียงนี้มีความหมายว่า พอมีพอกิน มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือยไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงเห็นว่า **เศรษฐกิจชนบทเป็นปัญหาพื้นฐานของเศรษฐกิจประเทศไทย ซึ่งต้องการความรู้ในข้อมูลความเป็น**

จริง อีกทั้งนโยบายและมาตรการที่เหมาะสมสำหรับการดูแลแก้ไข” (อุดมพร อมร  
ธรรม, 2537)

ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ จึงทรงดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อให้ประชาชนน้อมนำมาปฏิบัติ เพื่อการดำเนินชีวิตที่รู้จักพอดีและมีความสุข โดยทรงสอดแทรกแนวคิดนี้ไว้ในพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ในตอนเมืองอวิชา ที่เหล่าข้าราชการบริพารนอกราชการบังหลวง ประชาชนมีกิเลสใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย อยากได้ไม่รู้จักพอ จึงยึดแย้งต้นมะม่วงเพื่อให้ได้กินผลมะม่วง เป็นต้น สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ที่คนไทยเป็นนักวัตถุนิยม และพยายามไขว่คว้าความสุขความสบายด้วยการจ่ายเงินในราคาแพง แต่กลับไม่ได้รับความสุขที่แท้จริง เพราะเมื่อได้ในสิ่งที่ต้องการแล้ว ก็ยังอยากได้ต่อไปไม่จบสิ้น เนื่องจากไม่รู้จักความพอเพียง การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ซึ่งให้ผู้ชมตระหนักว่า ความโลกและอบายมุขไม่ทำให้เราได้พบกับความสุขที่แท้จริง ความพอเพียงต่างหากที่จะช่วยให้เราพบกับความสุขที่ใจเราเอง

#### 4.2.3 ข้อคิดเรื่องการก่อตั้งสถาบันการศึกษา

ผู้วิจัยพบว่า ในมหาชนกชาดก เนื้อเรื่องจบลงด้วยการออกผนวชของพระมหาชนก แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงนำมาแปลเป็นพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ได้ทรงดัดแปลงเนื้อเรื่องตอนจบไว้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน โดยให้พระมหาชนกดำริวิธีการฟื้นฟูต้นมะม่วง อันเป็นจุดเริ่มต้นให้มีการก่อตั้งสถาบันการศึกษา เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และส่งเสริมให้เป็นคนดีของสังคม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า จุดประสงค์หลักของพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกนี้ นอกจากจะเน้นเรื่องความเพียรแล้ว ยังชี้แนะให้สังคมก่อตั้งสถาบันการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป เพื่อพัฒนาความคิดและยกระดับจิตใจของประชาชน เมื่อประชาชนได้รับการศึกษาในระดับสูง ทำให้มีความรู้เกี่ยวกับความดี ความชั่ว แยกแยะได้ว่าอะไรถูก อะไรผิด และเลือกดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง

#### 4.2.4 ความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม การให้ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ๆ ทางเกษตร จึงเป็นประโยชน์ต่อคนไทย การฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธีนี้ เป็นความรู้ทฤษฎีใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงสอดแทรกไว้ในพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก เป็นทฤษฎีที่สามารถนำมาใช้ได้ผลจริงกับต้นมะม่วงและต้นไม้ที่ให้ผลอื่นๆ ดังนั้นผู้ชมการ



แสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ จึงได้ทั้งความบันเทิงและความรู้ทางการเกษตรควบคู่กัน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการฟื้นฟูต้นมะม่วง ดังต่อไปนี้

การฟื้นฟูต้นมะม่วง มี 9 วิธี ได้แก่

- 1) เพาะเมล็ด คือ การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ ใสลงไปหลุมดินที่เตรียมไว้ กลบดิน รดน้ำให้ชุ่มจนเมล็ดงอกเป็นยอดอ่อนขึ้นมา
- 2) ถนอมราก คือ การนำรากมากลบดินลึกประมาณ 1 นิ้ว กดให้แน่น รดน้ำให้ชุ่มอยู่เสมอ เมื่อรากแตกเป็นต้นแล้วจึงจะแยกไปปลูกได้
- 3) ปักชำกิ่ง คือ การนำกิ่งมะม่วงที่สมบูรณ์มาปักชำในวัสดุเพาะชำ รดน้ำอยู่เสมอ จนกิ่งเจริญเติบโต
- 4) เสียบยอด คือ การเชื่อมประสานเนื้อเยื่อของต้นมะม่วง 2 ต้นเข้าด้วยกัน เพื่อให้เจริญเติบโตเป็นต้นเดียวกัน
- 5) ต่อตา คือ การเลื่อนตาของต้นหนึ่งมาติดกับต้นต่อ รอจนส่วนตาดจะติดและเจริญเติบโตเป็นกิ่ง จากนั้นตัดยอดของต้นตอออก ให้กิ่งใหม่เติบโตบนต้นตอต่อไป
- 6) ทาบกิ่ง คือ การนำต้นมะม่วง 2 ต้นที่มีรากและยอดอยู่แล้วมาเชื่อมเป็นต้นเดียวกัน โดยส่วนของต้นตอจะทำหน้าที่เป็นรากอาหาร ส่วนของกิ่งที่มาทาบจะเป็นยอดที่นำไปปลูก
- 7) ตอนกิ่งให้ออกราก คือ การทำให้กิ่งหรือต้น เกิดรากขณะติดอยู่กับต้นแม่ จะทำให้ได้พืชต้นใหม่ที่มีลักษณะทางสายพันธุ์เหมือนกับต้นแม่
- 8) รมควันต้นที่ไม่มีลูก คือ การสูบกองไฟอ่อนๆ ให้มีแต่ควันลอยขึ้นมารมบริเวณต้นมะม่วงที่ไม่มีลูก เป็นการกระตุ้นให้ต้นมะม่วงออกลูก
- 9) ทำชีวภูมิต้องเคราะห์ แปลว่า การเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช คือ การนำบางส่วน of พืช เช่น เนื้อเยื่อ เซลล์ โพรโตพลาสต์ ฯลฯ มาเลี้ยงในอาหารสังเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วย เกลือแร่ธาตุ น้ำตาล วิตามิน และฮอร์โมนพืช ในสภาพปลอดจากเชื้อราและแบคทีเรีย มีการควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น และแสงสว่าง



ภาพที่ 61 การฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี

ที่มา: ภาพถ่ายจากหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ หน้า 147

#### 4.2.5 ความรู้เรื่องพระราชประเพณี

ผู้วิจัยพบว่าการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นสื่อในการถ่ายทอดพระราชประเพณี วัฒนธรรมของชาววังที่มีต้นกำเนิดมาจากวัฒนธรรมอินเดียโบราณ ดังนี้

- ก. ขบวนมุสสารถ
- ข. พิธีบรมราชาภิเษก
- ค. ช้างต้น

ก. ขบวนมุสสารถ คือ การเสด็จราชรถโดยใช้ม้าเทียมราชรถ เพื่อแสวงหาบุคคลที่มีบุญญาธิการมาขึ้นครองราชสมบัติ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนไม่มีรัชทายาท หรือไม่มีผู้สืบทอดบัลลังก์

ราชรถในขบวนมุสสารถนี้เรียกว่า มุศยราชรถ ซึ่งหมายถึง ราชรถที่ประดับด้วยพวงดอกไม้มานานาชนิด ส่วนม้าที่นำมาเทียมใช้ม้าสี่ดอก โกลมุท 4 ตัว เมื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์เสร็จสิ้นแล้ว จะปล่อยให้ม้าวิ่งออกไปอย่างอิสระ โดยมีเหล่าข้าราชการบริพารติดตาม จนกระทั่งม้าหยุดอยู่ที่บุคคลผู้ใด บุคคลนั้นจะได้เป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป การเสด็จราชรถ

แบบผสมผสานนี้เป็นพิธีกรรมที่ไทยรับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย แต่ยังไม่ปรากฏว่าเคยประกอบพิธีกรรมนี้ในไทยมาก่อน

ในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ปรากฏขบวนผสมผสานในองค์ที่ 5 มิถิลานคร ซึ่งมีเนื้อเรื่องว่า

“ปุโรหิตกล่าวว่าควรจะปล่อยผสมผสาน (ราชรถ) เพราะพระราชที่เจริญเสด็จมาได้ด้วยผสมผสาน เป็นผู้สามารถจะครองราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งสิ้น. ราชรถเล่นไปสู่อุทยาน ทำประทักษิณแผ่นศิลามงคลแล้ว ไปหยุดใกล้ที่พระมหาสัตว์บรรทมอยู่. ชนทั้งหลายมีอมตย์และปุโรหิตเป็นต้น ก็ถวายอภิเษกพระมหาสัตว์ ณ สถานที่นั่นเอง. ”(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ , 2554:108)

จากเนื้อเรื่องข้างต้น เมื่อนำมาสร้างสรรค้เป็นการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ พบว่ามีการใช้ราชรถแบบนั่งห้อยพระบาทเทียมม้าต้น จัดขบวนโดยใช้เครื่องสูงต่างๆ เช่น ฉัตร อภิรมชুমสาย บังสุราย บังแทรก จามร กลด และพัดโบก มีนางในและเหล่าอำมาตย์ตามเสด็จในขบวน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ คุณสุชาติ วรอุทัย พนักงานประจำห้องโถงราชรถ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2555 เกี่ยวกับ **ราชรถและการจัดขบวน** ความว่า

“ราชรถ เป็นเครื่องใช้ของเจ้านายชั้นสูง นิยมประดับลวดลายภาพบุคคลและภาพสัตว์ เช่น ครุฑ นาค หงส์ ช้าง และสิงห์ โดยเฉพาะชิ้นส่วนบริเวณยอดและบริเวณท้ายของราชรถ มักประดับประดาด้วยครุฑขุดนาคและงอนขบวนราชรถประดับประดาด้วยเครื่องสูงต่างๆ” (สุชาติ วรอุทัย, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2555)

นอกจากนี้ หนังสือ **เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ราชยาน ราชรถ และพระเมรุมาศ** ที่จัดพิมพ์เนื่องในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้กล่าวถึง **รายละเอียดของเครื่องสูง** ในหน้า 22 สรุปใจความได้ว่า

“เครื่องสูง ได้แก่ ฉัตร อภิรมชুমสาย บังสุราย บังแทรก จามร กลด พัดโบก

- 1) ฉัตร ใช้เป็นเครื่องแสดงพระราชอิสริยยศ แบ่งเป็น 3 ชนิด

- 1.1) ฉัตรขาว 9 ชั้น มีระบายขลิบทอง 3 เส้น แต่ละชั้น เรียกว่า พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร หรือเรียกโดยย่อว่า พระมหาเศวตฉัตร ใช้ประกอบพระอิสริยยศพระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรมราชาภิเษกเป็นสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชโดยสมบูรณ์แล้ว
- 1.2) ฉัตร 7 ชั้น มีชื่อว่า พระสัปดาห์ปฎลเศวตฉัตร เป็นฉัตรสำหรับพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้ทรงรับพระบรมราชาภิเษก
- 1.3) ฉัตรขาว 5 ชั้น มีชื่อว่า พระเบญจปฎลเศวตฉัตร สำหรับพระราชทานพระบรมราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศคือเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

2) อภิรัฐมนตรีเป็นฉัตรประเภทหนึ่ง ทรงชะลูด มีสีต่างๆ สำหรับตั้งหรือเข้ากระบวนแห่ สำหรับหนึ่งประกอบด้วย

- 2.1) ฉัตร 7 ชั้น จำนวน 4 คัน
- 2.2) ฉัตร 5 ชั้น จำนวน 10 คัน

3) ชุมสาย 5 คัน มี 2 ชนิด คือ

- 3.1) ปักดินทอง เรียกรวมทั้งสำหรับว่า เครื่องสูงหักทองขวาง ประกอบด้วย บังสุรย์ 1 บังแทรก 1 กลด 1 และจามร 8
- 3.2) กรูเย็บด้วยแผ่นทองแผ่ลวด เรียกว่า เครื่องสูงแผ่ลวด

(เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ราชยาน ราชรถ และพระเมรุมาศ, 2539: 22)

อย่างไรก็ตาม ขบวนมุสตรถในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ใช้ฉัตรขาว 5 ชั้น ซึ่งเป็นฉัตรสำหรับพระบรมราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศคือเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า เนื่องจากพระมหากษัตริย์ยังมิได้เข้าพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ และหากพิจารณาถึงพระอิสริยยศในขณะนั้น พระมหากษัตริย์ถือเป็นพระราชนัดดาของพระโปลชนกพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อน ดังนั้นการใช้ฉัตร 5 ชั้นในขบวนมุสตรถนี้ จึงมีความเหมาะสม

ข. พิธีบรมราชาภิเษก เป็นพิธีที่จัดต้อนรับหรือรับรองฐานะความเป็น  
ประมุขของสังคมอย่างเป็นทางการโดย **Four Authors** ผู้เขียนหนังสือ **A Simple History of  
India** ได้กล่าวถึง **พิธีบรมราชาภิเษก** ไว้ในหน้า 95 - 97 สรุปใจความสำคัญได้ว่า

“พิธีบรมราชาภิเษก มีความสำคัญมากในด้านการเมือง ศาสนา  
และกฎหมาย โดยในพิธีบรมราชาภิเษกนั้น พระมหากษัตริย์ต้องทำสัตย์สาบานว่า  
จะทรงปกครองพสกนิกรตามหลักธรรมะ จะทรงดูแลพสกนิกรให้มีประสิทธิภาพ  
ดีที่สุด และจะไม่ทรงเป็นเผด็จการ” (Four Authors, 1971: 95 - 97)

พิธีบรมราชาภิเษก มีขั้นตอนสำคัญสรุปได้ดังนี้

- 1) ตักน้ำจากปัญจมหานที (หมายถึงแม่น้ำ 5 สาย ในชมพูทวีป  
ได้แก่ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู และมหิ) นำมาตั้งพิธีเสกน้ำ และเรียกน้ำนี้ว่า มูรธาภิเษก ซึ่งเป็นน้ำที่  
จะนำมาถวายพระมหากษัตริย์เพื่อรดพระเศียร
- 2) พระมหากษัตริย์สรงน้ำมูรธาภิเษก ประทับเหนือพระที่นั่ง ราช  
บัณฑิตและพราหมณ์นั่งประจำ 8 ทิศ
- 3) พระมหากษัตริย์ทรงกระทำสัตย์สาบาน ราชบัณฑิตและ  
พราหมณ์กล่าวถวายดินแดนแต่ละทิศให้พระมหากษัตริย์ทรงคุ้มครอง
- 4) ข้าราชการบริวารเข้าเฝ้ากราบทูลถวายพระพรแก่พระมหากษัตริย์
- 5) พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนคร เพื่อให้  
ประชาชนชื่นชมบารมีของพระมหากษัตริย์องค์ใหม่

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ปราภุพิธีบรม  
ราชาภิเษกใน องค์ที่ 5 มิถิลานคร ตอนที่ต่อจากขบวนศุภสารถ โดยผู้แสดงเป็นพระมหากษัตริย์ แสดง  
การทรงเครื่องกษัตริย์และประทับนั่งบนบัลลังก์ เพื่อสื่อถึงการเข้าพิธีบรมราชาภิเษกและครองราช  
สมบัติ แทนการแสดงขั้นตอนของพิธีบรมราชาภิเษกออกมาจริงๆ หลังจากนั้นจึงสอดแทรกการ  
แสดงระบำพัดของเหล่านางใน แทนการเข้าเฝ้าของข้าราชการเพื่อกราบทูลถวายพระพร โดยใช้  
พัดขนนกสีน้ำเงินและสีฟ้าเป็นอุปกรณ์ประกอบการระบำพัด ซึ่งสีน้ำเงินเป็นสัญลักษณ์ของ  
พระมหากษัตริย์ และสีฟ้าสื่อถึงความรู้สึกปลาบปลื้มของเหล่าข้าราชการ นอกจากนี้ท่าทางการ  
เคลื่อนไหวของเหล่านางในเน้นความกระฉับกระเฉง สวยงาม มีสง่าราศี ถ่ายทอดความรู้สึกยินดีที่มี  
พระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่

ค. ช้างต้น ในการแสดงวิถีตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์  
ปรากฏช้างต้นในองค์ที่ 6 มรรคา มีเนื้อเรื่องว่า “...พระมหาสัตว์ประทับบนคอช้าง เสด็จออกจากพระ  
นครด้วยราชบริพารเป็นอันมาก ถึงประตูพระราชอุทยาน. ” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล  
อดุลยเดชฯ มหาราช, 2554: 120)

จากการ **สัมภาษณ์คุณภาสพล กนิษฐสุต** เจ้าพนักงานพิพิธภัณฑสถาน  
แห่งชาติ ช้างต้น เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2555 เกี่ยวกับ **ช้างพระราชพาหนะ** ความว่า

“ช้างที่พระมหากษัตริย์ทรงประทับ ต้องเป็นช้างคู่พระบารมีที่มี  
ลักษณะเป็นมงคล และได้ประกอบพิธีขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้นแล้วเท่านั้น ซึ่ง  
พระมหากษัตริย์ในยุคแรก ทรงประทับบนคอช้างและควบคุมช้างด้วยพระองค์  
เอง” (ภาสพล กนิษฐสุต, **สัมภาษณ์**, 17 มิถุนายน 2555)

ผู้วิจัยพบว่า ช้างต้น คือ ช้างที่ได้รับการสมโภชขึ้นระวางเป็นพระยาช้าง  
ต้น เนื่องจากมีบุญคุณต่อแผ่นดินทั้งในยามสงบและยามศึกสงคราม พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์  
ทรงมีช้างต้นเพื่อใช้เป็นพระราชพาหนะ เมื่อจะเสด็จไปประกอบพระราชพิธีสำคัญๆ เช่น เสด็จทอด  
พระกรุณ เสด็จนมัสการพระพุทธบาท เสด็จเลียบพระนคร เสด็จประพาสอุทยาน เป็นต้น

นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ทรงใช้ช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมี ตาม  
ความเชื่อว่า พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ต้องมีสิ่งคู่พระบารมี ที่เรียกว่า สัตร์ตนะ หรือรัตนะ 7  
ตามความเชื่อของชาวอินเดียโบราณ ซึ่งผู้วิจัยได้ **สัมภาษณ์ คุณธราภรณ์ เหลือรัก** พนักงานประจำ  
ห้องจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ช้างต้น เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ความว่า

“ที่มาของความเชื่อเรื่อง สัตร์ตนะ เริ่มต้นมาจากจักรวรรดิ  
วาทีนของอินเดีย มีความเชื่อว่า ความเป็นจักรพรรดิจะสมบูรณ์ตามคติอินเดียได้  
นั้น ต้องประกอบด้วย สัตร์ตนะ อันได้แก่

- 1) จักรรัตนะ คือ จักรแก้ว
- 2) หัตถ์รัตนะ คือ ข้างแก้ว
- 3) อัสวรัตนะ คือ ม้าแก้ว
- 4) มณีรัตนะ คือ มณีแก้ว
- 5) อคตรัตนะ คือ นางแก้ว
- 6) คหปติรัตนะ คือ ขุนคลังแก้ว
- 7) ปริณายกรัตนะ คือ ขุนพลแก้ว”

(ชราภรณ์ เหลือรัก. สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2555)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าหนึ่งใน 7 สิ่งคู่พระบารมีของ พระมหากษัตริย์ คือ ช้าง ซึ่งต้องเป็นช้างที่มีลักษณะถูกต้องสมบูรณ์ตามตำราชลक्षण์ โดยมี ลักษณะอันเป็นมงคล 7 ประการ คือ

- 1) ตาขาว
- 2) เพดานขาว
- 3) เล็บขาว
- 4) ผิวหนังสีขาวหรือสีหม้อใหม่
- 5) ขนขาว
- 6) ขนหางขาว
- 7) อณฑโกศขาวหรือสีหม้อใหม่

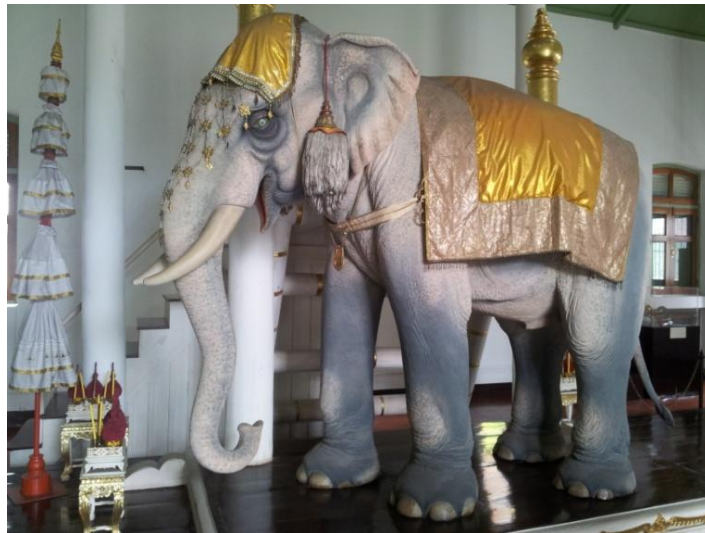
ผู้วิจัยได้ สัมภาษณ์ คุณชนนิกานต์ พรหมจรรย์ พนักงานประจำห้องจัด แสดงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2555 เกี่ยวกับ **ช้างเผือก** ความว่า “ช้างที่มีลักษณะถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วนทุกส่วนตามตำราชลक्षण์ เรียกว่า ช้างเผือก คำว่า ช้างเผือกนี้ไม่ใช่ช้างที่มีกายสีขาวอย่างที่คนทั่วไปเข้าใจ แต่หมายถึงช้างที่อวัยวะบางส่วนมีสีขาว ซึ่ง ตามตำราชลक्षण์ถือว่าเป็นช้างมงคล” (ชนนิกานต์ พรหมจรรย์, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2555)

จากที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อพบช้างที่ตรงตามตำราชลक्षण์แล้ว จะมีพิธี สมโภชขึ้นระวางช้างเป็นพระยาช้างต้นประจำองค์พระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์จะทรง พระราชทานเครื่องชลาภรณ์ หรือเครื่องแต่งตัวช้างต้น ซึ่งประกอบด้วย

- 1) พนาศ หรือ ปกหลัง คือ ผ้าที่ใช้คลุมบนหลังช้างต้น
- 2) ปกกระพอง คือ ผ้าที่ใช้คลุมศีรษะช้างต้น
- 3) ตาข่ายแก้วเจียรไน
- 4) พู่หู คือ พู่จามรี มีลักษณะเป็นพวงสีขาว ใช้ห้อยประดับ

บริเวณด้านหน้าหูทั้ง 2 ข้างของช้างต้น

- 5) เสมาชลาภรณ์ คือ จีร์ูปโบเสมาที่ร้อยกับสร้อยคอ
- 6) พานหน้า คือ เชือกที่ผูกด้านหน้า
- 7) พานหลัง คือ เชือกที่ผูกด้านหลัง
- 8) ลำอาง คือ ห่วงที่รั้งใต้โคนหางยึดติดกับพานหลัง



ภาพที่ 62 เครื่องคชาภรณ์

ที่มา: ภาพถ่ายจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น

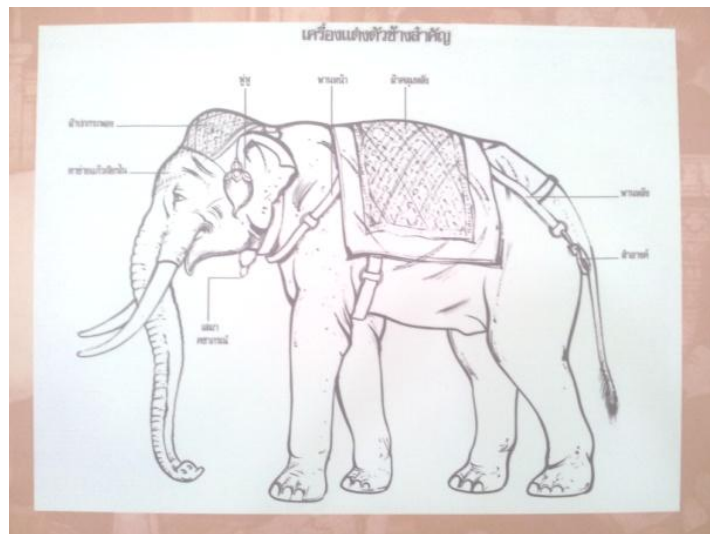


ภาพที่ 63 การสวมล้าองและพานหลัง

ที่มา: ภาพถ่ายจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น



ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์นั้น พบว่าพระมหากษัตริย์ทรงประทับบนคอช้างและควบคุมช้างด้วยพระองค์เอง เสด็จประพาสอุทยานพร้อมข้าราชการบริพาร และพราหมณ์ปุโรหิต มีจตุรบาททั้ง 4 ประจำอยู่บริเวณเท้าทั้ง 4 ของช้างต้น โดยช้างต้นทรงเครื่องคชาภรณ์ ผู้วิจัยจึงนำต้นแบบเครื่องคชาภรณ์จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น มาเทียบกับเครื่องคชาภรณ์ที่ใช้ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ดังจะแสดงต่อไปนี้



ภาพที่ 64 ต้นแบบเครื่องคชาภรณ์จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น

ที่มา: ภาพถ่ายจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น



ภาพที่ 65 เครื่องขชาภรณ์ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก

ที่มา: ([http:// www.bloggang.com,2554](http://www.bloggang.com,2554). ออนไลน์)

จากภาพดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าเครื่องขชาภรณ์ที่ใช้ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก มีลักษณะคล้ายคลึงกับต้นแบบเครื่องขชาภรณ์จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น แตกต่างกันตรงที่ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนกไม่มีพู่จามรีห้อยบริเวณหูช้าง แต่มีวลัยหรือเครื่องประดับงา ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ช้างต้นประจำองค์พระมหากษัตริย์บางพระองค์มีวลัย บางพระองค์ไม่มีวลัย จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องขชาภรณ์ที่ไม่ได้กำหนดตายตัวลงไป

ตามเนื้อเรื่องในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก องค์ที่ 5 มิถิลานคร กล่าวถึงพระมหาชนก ครองราชสมบัติ เหล่าข้าราชการบริพารกราบทูลถวายพระพร โดยการระบำพัดของเหล่านางใน ซึ่งตามขั้นตอนของพิธีบรมราชาภิเษกนั้น พระมหาชนกต้องทรงพระราชดำเนินเลียบพระนครด้วยกระบวนช้าง เพื่อให้ประชาชนชื่นชมพระบารมี ดังนั้นในองค์ที่ 6 มรรคา จึงตัดตอนมาถึงเนื้อเรื่องที่ว่า พระมหาชนกขึ้นประทับคอช้าง เสด็จประพาสอุทยานและทอดพระเนตรต้นมะม่วง 2 ต้น เพื่อผนวกรการเสด็จเลียบพระนครด้วยกระบวนช้าง กับการเสด็จประพาสอุทยานเข้าไว้ด้วยกัน

ผู้วิจัยพบว่า การเสด็จเลียบพระนคร หรือการเสด็จประพาสอุทยานของพระมหากษัตริย์ จะมีการจัดกระบวนช้างตามความเหมาะสม ซึ่งกระบวนช้างของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ มีรายละเอียดแตกต่างกันไป จึงสรุปพอสังเขปได้ดังนี้

- 1) ช้างต้นประจำองค์พระมหากษัตริย์ผู้ปกครองชาชาร (แต่งกายช้างต้นด้วยเครื่องคชาภรณ์ ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานหลังพิธีสมโภชขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้น)
- 2) กั้นพระเศวตฉัตร 7 ชั้น
- 3) ประดับอาวุธ 8 ชนิด ได้แก่
  - 3.1) พระแสงหอก
  - 3.2) พระแสงดาบ
  - 3.3) พระแสงตรี
  - 3.4) พระแสงจักร
  - 3.5) พระแสงดาบและเขน
  - 3.6) พระแสงธนู
  - 3.7) พระแสงของง้าว
  - 3.8) พระแสงปิ่น

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ไม่ปรากฏกระบวนช้างดังที่กล่าวมาข้างต้น มีเพียงจตุรบาททั้ง 4 เหล่าพราหมณ์ และข้าราชการบริวารบางส่วนตามเสด็จเท่านั้น โดยมีประชาชนรอรับเสด็จอยู่บริเวณพระราชอุทยาน เนื่องจากประเด็นสำคัญของการแสดงองค์ที่ 6 มรรคานี้ คือ เรื่องมะม่วง จึงได้ตัดการจัดกระบวนช้างออกไป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยสรุปได้ว่าเอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก มี 5 ประการ ดังนี้

1. บทละครภาษาไทย พระราชนิพนธ์โดยพระมหากษัตริย์ไทย เนื้อเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาประจำชาติไทย
2. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวมีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมไทย สื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์แบบนาฏศิลป์ไทย ท่ารำไทยใช้ลีลาแบบสากล
3. ผู้แสดงเป็นเยาวชนไทย มีความสามารถในการแสดงและการขับร้องเพลงไทยเดิม
4. เครื่องแต่งกายแบบไทย นุ่งห่มด้วยวิธีแบบไทยเดิม หรือใช้ผ้าไทยในการตัดเย็บ และใช้เครื่องประดับแบบไทยเดิม
5. ทำนองเพลงและบทร้องแบบไทยเดิม

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ มีบทบาทต่อสังคมไทย โดยให้ข้อคิดและความรู้แก่คนไทย 5 ประการ ดังนี้

1. ข้อคิดเรื่องความเพียร สติ และ ทศพิธราชธรรม เป็นส่วนหนึ่งของคำสอนในศาสนาพุทธ

2. ข้อคิดเรื่องการอยู่อย่างพอเพียง ด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. ข้อคิดเรื่องการก่อตั้งสถาบันการศึกษา ที่สอนให้เป็นคนเก่งและคนดีควบคู่กันไป

4. ความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี

5. ความรู้เรื่อง พระราชประเพณี ที่สืบทอดมาจากวัฒนธรรมอินเดีย

โบราณ เช่น

1) ขบวนพยุหยาตรา คือ การเสด็จราชรถโดยใช้ม้าเทียมราชรถ เพื่อแสวงหาบุคคลที่มีบุญญาธิการมาขึ้นครองราชสมบัติ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนไม่มีรัชทายาท หรือไม่มีผู้สืบทอดบัลลังก์

2) พิธีบรมราชาภิเษก เป็นพิธีที่จัดต้อนรับหรือรับรองฐานะความเป็นประมุขของสังคมอย่างเป็นทางการ

3) ช้างต้น คือ ช้างที่ได้รับการสมโภชขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้น เนื่องจากมีบุญคุณต่อแผ่นดินทั้งในยามสงบและยามศึกสงคราม

## บทที่ 5

### บทสรุปและข้อเสนอแนะ

#### 5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ซึ่งมุ่งศึกษาการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 แผนการดำเนินการวิจัยเริ่มจากเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม สรุปผลการวิจัย และนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ตามลำดับ

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระราชนิพนธ์ทางวรรณกรรมไว้ 3 เรื่อง คือ

- 1) นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2536 แปลจากหนังสือเรื่อง A Man Called Intrepid ของผู้แต่งชื่อ William Stevenson
- 2) ตีโต พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2537 แปลจากหนังสือเรื่อง Tito ของผู้แต่งชื่อ Phyllis Auty
- 3) พระมหากษัตริย์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2539 แปลจาก พระไตรปิฎก (พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก)

พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ เป็นพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 3 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ซึ่งทรงแปลจากมหากษัตริย์ชาดกในพระไตรปิฎก และดัดแปลงเนื้อเรื่องให้เหมาะสมกับสังคมไทย จัดพิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาลต่อมาได้จัดพิมพ์พระมหากษัตริย์ฉบับการ์ตูน โดยเพิ่มเติมบทพูดของตัวละครเป็นภาษาพูดทั่วไปให้เข้าใจง่ายขึ้น เหมาะกับเด็กและเยาวชน

หลังจากพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ออกตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2539 ได้มีการอัญเชิญบทพระราชนิพนธ์นี้มาจัดเป็นการแสดงในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

- 1) การแสดงละครชาดก เรื่องพระมหากษัตริย์ ณ วัดวชิรธรรมปทีป ลองไออร์แลนด์ รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2539 มีลักษณะเป็นละครพูดสลับบทบรรยาย และมีบทเสภาแทรก (จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา, 2541: 36 – 40)
- 2) การแสดงละคร เรื่องพระมหากษัตริย์ ของกรมศิลปากร แสดงครั้งแรกในวันข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2540 ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2540 มีลักษณะการแสดงแบบกึ่งละครรำ

3) การแสดงรุ่งอรุณทัย ณ ราชมังกลาภิพาสถาน เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2541 เป็นการแสดงเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ที่มีลักษณะการแสดงแบบนาฏกรรมโขนร่วมสมัย ซึ่งเป็นการแสดงชุดแรกในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13

4) มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม – 11 มิถุนายน พ.ศ. 2549 มีลักษณะการแสดงแบบมหานาฏกรรมร่วมสมัย ใช้ผู้แสดงประมาณ 700 คน มีพื้นที่ในการแสดงขนาดใหญ่ มีอุปกรณ์ประกอบฉากและใช้เทคนิคต่างๆ มากมาย

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย แสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 นับเป็นการแสดงลำดับที่ 5 ตั้งแต่พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนกออกตีพิมพ์ โดยได้อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนกมาจัดแสดง ซึ่งได้ปรับปรุงบทและนำเสนอเพียงประเด็นสำคัญๆ เช่น ความเพียร และการดำริเรื่องต้นมะม่วง ถ่ายทอดการแสดงในรูปแบบละครเพลงแบบวิจิตรนาฏกรรมร่วมสมัย แบ่งการแสดงเป็น 9 องก์ ได้รับแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานจากภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ซึ่งเป็นการแสดงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี แตกต่างกันที่การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ใช้ผู้แสดงจำนวนน้อยกว่า ใช้พื้นที่การแสดงบนเวที อุปกรณ์ประกอบฉากและใช้เทคนิคต่างๆ น้อยกว่า แต่มีรายละเอียดและความวิจิตรมากกว่า โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสร้างสรรค์งานมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนกมาก่อน

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ได้แก่

1) รองศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี (ตำแหน่งในขณะนั้น) ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์และนาฏลีลา

2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณศักดิ์ สุจี ผู้กำกับการแสดงและผู้ปรับปรุงบท

3) คุณบุรุษ แกสตัน ผู้ประพันธ์บทเพลงประกอบการแสดง

4) อาจารย์โกมล พานิชพันธุ์ ผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย

5) นายอภัยวุธ เหลืองสุนทร ผู้แสดงบทพระมหาชนก

6) นางสาวพิจิภา จิตตะปุตตะ ผู้แสดงบทนางมณีเมขลา

7) นักศึกษาภาควิชาศิลปะการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ผู้แสดงบทบาทอื่นๆ ทั้งหมด

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ปราภฏเอกลักษณ์ไทย 5  
ประการ คือ

1. บทละครภาษาไทย
2. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวมีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย
3. ผู้แสดงเป็นเยาวชนไทย
4. เครื่องแต่งกายแบบไทย
5. ทำนองเพลงไทยเดิมและการขับร้องแบบไทยเดิม

### 1. บทละครภาษาไทย

พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก เป็นบทละครภาษาไทย พระราชนิพนธ์โดยพระมหากษัตริย์ไทย เนื้อเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาประจำชาติไทย

ลักษณะเด่นของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก คือ การใช้ภาษาไทยซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ภาษาอื่นไม่มี จะเห็นได้จากจำนวนของพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ที่ภาษาไทยมีให้ใช้ได้ครบถ้วน รวมถึงมีคำอุปมาอุปไมย เปรียบเปรยมากมายให้เลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม

เนื้อเรื่องตอนที่สำคัญที่สุดของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก คือ บทเจรจาของพระมหาชนกกับนางมณีเมขลา ที่กล่าวถึงความเพียรซึ่งเป็นข้อคิดหลักของเรื่อง โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงคงไว้ซึ่งเนื้อความในตอนเจรจานี้ตามมหาชนกชาดกทุกประการ และทรงดัดแปลงสำนวนให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความเพียรอันเป็นคุณสมบัติที่มนุษย์ควรนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์พรรณศักดิ์ สุจิ ผู้กำกับการแสดงและผู้ปรับปรุงบท ได้นำบทเจรจาของพระมหาชนกกับนางมณีเมขลานี้มาใช้ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก โดยมีได้ตัดทอนหรือเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเลือกใช้ฉากแนว modified realism ที่เป็นความว่างหรือไม่มีอะไรเลย เพื่อให้บทเจรจาโดดเด่น และผู้ชมได้ตระหนักคิดเกี่ยวกับคำสอนที่อยู่ในบทเจรจา

### 2. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวมีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย

ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมไทย มีวิธีการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์แบบนาฏศิลป์ไทย และมีท่ารำไทยที่ใช้ลีลาสากล โดยจำแนกลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

ก. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์ และสัตว์ ท่ารำไทยมีที่มาจากการดัดแปลงท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์ ซึ่งเป็นที่มาเดียวกันกับท่าทางในการแสดงนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ดังนี้

- 1) ท่านั่งของพระมหากษัตริย์ เลียนแบบท่าทางของพระโพธิสัตว์
- 2) ท่าเดินของนางฟ้า เลียนแบบท่าทางการเดินของมนุษย์
- 3) ท่าเชื่อมในเพลงเกี้ยววิธี เกี้ยวหน้า เลียนแบบท่าทางของมนุษย์
- 4) ท่าทหารเดิน เลียนแบบท่าทางของทหาร
- 5) ท่าเต้นในเพลงน้ำลายสอ เลียนแบบท่าทางของสัตว์ 4 เท้า
- 6) ท่านั่งเข้าเฝ้าของชาวบ้าน เลียนแบบท่าทางการนั่งของแมว

ข. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบการสาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี การแสดงนาฏศิลป์ไทยเน้นการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งท่าทางในการแสดงนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ได้นำวิธีการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์แบบนาฏศิลป์ไทย มาสร้างสรรค์เป็นการสาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี โดยสื่อความหมายเชิงลึกให้ผู้ชมเกิดความสามัคคี รับรู้บทบาทหน้าที่ของตนในสังคม ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมือง เพื่อความเป็นเอกภาพของชาติไทย การสาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี มี 8 ท่าทาง ดังนี้

- 1) ท่าเพาะเมล็ด
- 2) ท่าถอนมราก
- 3) ท่าปักชำกิ่ง
- 4) ท่าเสียบยอด
- 5) ท่าต่อตา
- 6) ท่าทาบกิ่ง
- 7) ท่าตอนกิ่งให้ออกราก
- 8) ท่ารมควันต้นที่ไม่มีลูก

ส่วนวิธีที่ 9 ทำชีวาณูสงเคราะห์ ผู้สร้างสรรค์การแสดงกำหนดให้ผู้แสดงปฏิบัติ 8 ท่าที่ผ่านมา โดยมีให้ซ้ำกัน เพื่อแสดงถึงการถนุถนอม บำรุงเลี้ยงดูให้ต้นมะม่วงเจริญเติบโตในหลายรูปแบบ เช่นเดียวกับวิธีทำชีวาณูสงเคราะห์ ที่เป็นการเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชด้วยส่วนต่างๆ ของพืช

ค. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบคลื่นน้ำในมหาสมุทร ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมไทยที่มีลายเส้นและรูปทรงที่ชัดเจน มาสร้างสรรค์เป็นการแปรแถว



แปรขบวน ให้ผู้แสดงเคลื่อนที่เป็นลายเส้นและรูปทรงแบบศิลปะไทย โดยมีท่าทางเลียนแบบคลื่น  
น้ำในลักษณะต่างๆ ดังนี้

- 1) ท่าคลื่นสูง
- 2) ท่าคลื่นต่ำ
- 3) ท่าเกลียวคลื่น
- 4) ท่าคลื่นกระทบฝั่ง
- 5) ท่าคลื่นต่างระดับ

ง. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่มาจากท่ารำไทย ผู้สร้างสรรค์การแสดง  
จิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชุนก ใช้ท่ารำไทยเป็นหลักในการสื่อความหมายตามนาฏย  
ศัพท์ โดยสร้างสรรค์ลีลาแบบสากลมาผสมผสานกับท่ารำไทย ซึ่งความหมายของท่ามิได้ยึดเพี้ยน  
ทำให้เกิดลีลาท่าทางแบบใหม่ขึ้น ผู้วิจัยได้นำท่ารำไทยที่เป็นหลักในการสร้างสรรค์ท่าทางแบบใหม่  
มาเทียบเคียงกับท่าทางในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชุนก เพื่อให้เห็นถึงความ  
คล้ายคลึง ดังนี้

- 1) ท่าถวายนั่งคม กับ ท่าเทพนม
- 2) ท่าเข้าเฝ้าของทหาร กับ ท่านั่งพับเพียบตัวพระ
- 3) ท่าเข้าเฝ้าของนางใน กับ ท่านั่งพับเพียบตัวนาง
- 4) ท่าระบำพัดของนางใน กับ ท่าเงี้ยวต่อสู้อั้วพระ
- 5) ท่าทางของพระมหาชุนกและเหล่าวานิช กับ พระลอลงสวน  
และการจัดวางตำแหน่ง
- 6) ท่าเงินทอง กับ ท่าโกยมือ
- 7) ท่าระบำของนางฟ้า กับ ท่าระบำลพบุรี
- 8) ท่าระบำโคมชาย กับ ท่านั่งคุกเข่าตัวพระ
- 9) ท่าระบำโคมชาย (2) กับ ท่าสอดสร้อยมาลาตัวพระ
- 10) ท่าระบำโคมหญิง กับ ท่าระบำดอกบัว และการจัดวาง  
ตำแหน่ง
- 11) ท่าระบำนางใน กับ ท่ากระดกเท้าตัวนาง
- 12) ท่าระบำนางฟ้า กับ ท่าสอดสร้อยมาลา กระดกเสี้ยวตัวนาง
- 13) ท่าเดินของนางฟ้า กับ ท่าเดินตัวนาง

### 3. ผู้แสดงเป็นเยาวชนไทย

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก เป็นการแสดงที่จัดขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงจึงควรเป็นคนไทย เป็นเยาวชนไทย ผู้แสดงบทบาทสำคัญในการแสดงนี้ เช่น

ก. นายอภัยวาท เหลืองสุนทร ผู้แสดงเป็นพระมหาชนก เป็นนักแสดงในวงการบันเทิงไทยที่มีความสามารถทางการแสดงกว่า 10 ปี มีบุคลิกลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นพระมหาชนก และมีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนตลอดมา

ข. นางสาว พิจิกา จิตตะปุตตะ ผู้แสดงเป็นนางมณีเมขลา เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการแสดงแบบนาฏกรรมไทยร่วมสมัย มีความสามารถในการขับร้องเพลงแบบไทยและแบบสากล

ค. นักศึกษาภาควิชาศิลปการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ผู้แสดงบทบาทอื่นๆ ทั้งหมด เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านการแสดงโดยตรงจากการศึกษาเกี่ยวกับศิลปการแสดง ถือเป็นตัวแทนของเยาวชนไทยที่ได้ร่วมแสดงเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

### 4. เครื่องแต่งกายแบบไทย

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ยึดรูปแบบการแต่งกายจากภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนกเป็นหลัก ซึ่งคงความเป็นเอกลักษณ์ไทยด้วยการใช้วิธีนุ่งห่มแบบไทย เช่น นุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ หรือใช้ผ้าไทยในการตัดเย็บ และใช้เครื่องประดับแบบไทยเดิม เช่น กระบังหน้า รัดเกล้า กรองคอ ทับทรวง สังกวาล์ ดันแขนทองกร เป็นต้น ลักษณะเครื่องแต่งกายในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก แบ่งได้ดังนี้

ก. เครื่องแต่งกายละคร หมายถึง เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงละคร ไม่สามารถสวมใส่ได้จริงในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องแต่งกายกษัตริย์ของพระมหาชนก เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลา เครื่องแต่งกายของเหล่าวานิช และเครื่องแต่งกายของชาวบ้าน ใช้วิธีนุ่งห่มแบบไทย ถือเป็นจารีตการจับคู่สีผ้าที่เน้นสีตัดกันแบบไทย

ข. เครื่องแต่งกายผ้าไทย หมายถึง ชุดแต่งกายที่ตัดเย็บด้วยรูปแบบสมัยนิยม สามารถสวมใส่ได้ในโอกาสทั่วไป ตัดเย็บจากผ้าไทยชนิดต่างๆ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าทอมือ ใช้เป็นเครื่องแต่งกายของข้าราชการบริพารและภริยา

### 5. ทำนองเพลงไทยเดิมและการขับร้องแบบไทยเดิม

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ใช้เครื่องดนตรีสากลในการบรรเลงเพลงประกอบการแสดง ซึ่งยังคงให้อารมณ์ความรู้สึกแบบไทย เนื่องจากใช้ทำนองเพลงไทยเดิม และมีการขับร้องแบบไทยเดิม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ก. ทำนองเพลงไทยเดิม
- ข. การขับร้องแบบไทยเดิม

#### ก. ทำนองเพลงไทยเดิม

- 1) ทำนองเพลงเชิด เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบพิธีอาภรณ์เลื่อนไหวของตัวละครคือนางมณีเมขลา
- 2) ทำนองเพลงบุหลันลอยเลื่อน บรรเลงแบบทางตะวันตก หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เพลงสรรเสริญเสื่อป่า

#### ข. การขับร้องแบบไทยเดิม

- 1) ร้องเพลงแขกเจ้าเซ็น
- 2) ร้องรำ เป็นการร้องรำ ที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ สำหรับใช้ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ นี้เท่านั้น ซึ่งยังคงใช้การร้องรำเพื่อการบรรยายเรื่องราว ให้ดำเนินเรื่องอย่างกระชับรวดเร็วเช่นเดียวกับการร้องรำแบบทั่วไป
- 3) ร้องเพลงกล่อมนิทรา
- 4) ขับทำนองเสนาะ

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์มีบทบาทต่อสังคมไทย โดยให้ข้อคิดและความรู้แก่คนไทย ดังนี้

- 1. ข้อคิดเรื่องความเพียร สติ และทศพิธราชธรรม
- 2. ข้อคิดเรื่องการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง
- 3. ข้อคิดเรื่องการก่อตั้งสถาบันการศึกษา
- 4. ความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี
- 5. ความรู้เรื่องพระราชประเพณี

### 1. ข้อคิดเรื่องความเพียร สติ และทศพิธราชธรรม

ความเพียรเป็นหลักธรรมที่สำคัญอันจะนำไปสู่การปฏิบัติตามหลักธรรมข้ออื่นๆ ต่อไป โดยความเพียรนี้ต้องมีควบคู่กับสติ หากมีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งก็อาจไม่ประสบความสำเร็จได้ ดังที่พระมหากษัตริย์ทรงมีสติมั่นคงเสมอ แม้กำลังประสบกับอันตราย สติทำให้สามารถคิดหาทางแก้ไขปัญหา เจริญปัญหาด้วยความเตรียมพร้อม และในขณะที่กำลังฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ อยู่ นั่น ต้องใช้ความเพียรพยายามเพื่อให้สามารถกระทำสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ ซึ่งหลักธรรมเรื่องสติและความเพียรนี้ เป็นหลักธรรมสำหรับบุคคลทุกคนที่ควรน้อมนำมาปฏิบัติ ส่วนหลักธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ คือ ทศพิธราชธรรมนั้น ก็มีความเพียรเป็นองค์ประกอบหนึ่งด้วย ดังนั้น ความเพียรจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับบุคคลทุกประเภท ตั้งแต่ประชาชนทั่วไปจนถึงพระราชอาญาผู้ปกครองแผ่นดิน

### 2. ข้อคิดเรื่องการอยู่อย่างพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การใช้ชีวิตอย่างพอดี โดย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อให้ประชาชนน้อมนำมาปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่รู้จักพอดีและมีความสุข และทรงสอดแทรกแนวคิดนี้ไว้ในพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหากษัตริย์ ในตอนเมืองอวิชา ที่เล่าข้าราชการบริหารนอกราชการบังหลวง ประชาชนมีกิเลสใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย อยากได้ไม่รู้จักพอ จึงยึดแย้งต้นมะม่วงเพื่อให้ได้กินผลมะม่วง เป็นต้น เมื่อประชาชนได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป ทำให้มีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการใช้ชีวิตอยู่อย่างพอดี ประชาชนจะสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นหนี้สิน ข้าราชการบริหารจะทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่น้อ โกง

### 3. ข้อคิดเรื่องการก่อตั้งสถาบันการศึกษา

เป็นการส่งเสริม ให้ประชาชนมีการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับความดี – ความชั่ว แยกแยะวิชาออกจากอวิชา สามารถพัฒนาตนให้เป็นทั้งคนดีและคนเก่งควบคู่กันไป ซึ่งจะส่งผลให้เป็นคนที่มีความสุขในที่สุด

### 4. ความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี

การฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี เป็นความรู้ที่ทฤษฎีใหม่ที่สามารถนำมาใช้ได้ผลจริงกับต้นมะม่วงและต้นไม้อื่นๆ ที่ให้ผล ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงดำริ ดังนั้น ผู้ชมการเสด็จวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ จึงได้ทั้งความบันเทิงและความรู้ทางการเกษตรควบคู่กัน การฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี มีรายละเอียดดังนี้

- 1) เพาะเมล็ด คือ การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ ใส่องไปลงในหลุมดินที่เตรียมไว้ กลบดิน รดน้ำให้ชุ่มจนเมล็ดงอกเป็นยอดอ่อนขึ้นมา
- 2) ถนอมราก คือ การนำรากมากลบดินลึกประมาณ 1 นิ้ว กดให้แน่น รดน้ำให้ชุ่มอยู่เสมอ เมื่อรากแตกเป็นต้นแล้วจึงจะแยกไปปลูกได้
- 3) ปักชำกิ่ง คือ การนำกิ่งมะม่วงที่สมบูรณ์มาปักชำในวัสดุเพาะชำ รดน้ำอยู่เสมอ จนกิ่งเจริญเติบโต
- 4) เสียบยอด คือ การเชื่อมประสานเนื้อเยื่อของต้นมะม่วง 2 ต้นเข้าด้วยกัน เพื่อให้เจริญเติบโตเป็นต้นเดียวกัน
- 5) ต่อดา คือ การเถื่อนตาของต้นหนึ่งมาติดกับต้นต่อ รอดจนส่วนตาดจะติดและเจริญเติบโตเป็นกิ่ง จากนั้นตัดยอดของต้นตอออก ให้กิ่งใหม่เติบโตบนต้นต่อไป
- 6) ทาบกิ่ง คือ การนำต้นมะม่วง 2 ต้นที่มีรากและยอดอยู่แล้วมาเชื่อมเป็นต้นเดียวกัน โดยส่วนของต้นตอจะทำหน้าที่เป็นรากอาหาร ส่วนของกิ่งที่มาทาบจะเป็นยอดที่นำไปปลูก
- 7) ตอนกิ่งให้ออกราก คือ การทำให้กิ่งหรือต้น เกิดรากขณะติดอยู่กับต้นแม่ จะทำให้ได้พืชต้นใหม่ที่มีลักษณะทางสายพันธุ์เหมือนกับต้นแม่
- 8) รมควันต้นที่ไม่มีลูก คือ การสูบกongไฟอ่อนๆ ให้มีแต่ควันลอยขึ้นมา รมบริเวณต้นมะม่วงที่ไม่มีลูก เป็นการกระตุ้นให้ต้นมะม่วงออกลูก
- 9) ทำชีวภูมิต้องเคราะห์ แปลว่า การเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช คือ การนำบางส่วน of พืช เช่น เนื้อเยื่อ เซลล์ โพรโตพลาสต์ ฯลฯ มาเลี้ยงในอาหารสังเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วย เกลือแร่ธาตุ น้ำตาล วิตามิน และฮอร์โมนพืช ในสภาพปลอดจากเชื้อราและแบคทีเรีย มีการควบคุม อุณหภูมิ ความชื้น และแสงสว่าง

### 5. ความรู้เรื่องพระราชประเพณี

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นสื่อในการถ่ายทอดและอนุรักษ์พระราชประเพณี ที่ไทยรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากอินเดียโบราณ ซึ่งได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับการแสดง มี 3 พิธี คือ

ก. ขบวนมหรสพ คือ การเสด็จราชรถโดยใช้ม้าเทียมราชรถ เพื่อแสวงหาบุคคลที่มีบุญญาธิการมาขึ้นครองราชสมบัติ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนไม่มีรัชทายาท หรือไม่มีผู้สืบทอดบัลลังก์ ราชรถในขบวนมหรสพนี้เรียกว่า มุขยราชรถ ซึ่งหมายถึง ราชรถที่ประดับด้วยพวงดอกไม้ นานาชนิด ส่วนม้าที่นำมาเทียมใช้ม้าสีดอกโกมุต 4 ตัว เมื่อประกอบ

พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์เสร็จสิ้นแล้ว จะปล่อยให้ม้าวีงออกไปอย่างอิสระ โดยมีเหล่าข้าราชการบริพารติดตาม จนกระทั่งม้าหยุดอยู่ที่บุคคลผู้ใด บุคคลนั้นจะได้เป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป การเสด็จราชรถแบบศุภสรณีนี้นี้เป็นพิธีกรรมที่ไทยรับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย แต่ยังไม่ปรากฏว่าเคยประกอบพิธีกรรมนี้ในไทยมาก่อน โดยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ มีการใช้ราชรถแบบนั่งห้อยพระบาทเทียมม้าคัน จัดขบวนโดยใช้เครื่องสูงต่างๆ เช่น ฉัตร อภิรุยม ชุมสาย บังสุราย บังแทรก จามร กลด และพัดโบก มีนางในและเหล่าอำมาตย์ตามเสด็จในขบวน ใช้ฉัตรขาว 5 ชั้น ซึ่งเป็นฉัตรสำหรับพระบรมราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศศักดิ์เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า เนื่องจากพระมหากษัตริย์ยังไม่ได้เข้าพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ และหากพิจารณาถึงพระอิสริยยศศักดิ์ในขณะนั้น พระมหากษัตริย์ถือเป็นพระราชนัดดาของพระโปลชนก พระมหากษัตริย์พระองค์ก่อน ดังนั้นการใช้ฉัตร 5 ชั้นในขบวนศุภสรณีนี้นี้ จึงมีความเหมาะสม

ข. พิธีบรมราชาภิเษก เป็นพิธีที่จัดต้อนรับหรือรับรองฐานะความเป็นประมุขของสังคมอย่างเป็นทางการจะมีขั้นตอนสำคัญสรุปได้ดังนี้

- 1) ตักน้ำจากบึงจุมหานที (หมายถึงแม่น้ำ 5 สาย ในชมพูทวีป ได้แก่ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู และมही) นำมาตั้งพิธีเสกน้ำ และเรียกน้ำนี้ว่า มูรธาภิเษก ซึ่งเป็นน้ำที่จะนำมาถวายพระมหากษัตริย์เพื่อรดพระเศียร
- 2) พระมหากษัตริย์ทรงน้ำมูรธาภิเษก ประทับเหนือพระที่นั่ง ราชบัณฑิตและพราหมณ์นั่งประจำ 8 ทิศ
- 3) พระมหากษัตริย์ทรงกระทำสัตย์สาบาน ราชบัณฑิตและพราหมณ์กล่าวถวายดินแดนแต่ละทิศให้พระมหากษัตริย์ทรงคุ้มครอง
- 4) ข้าราชการบริพารเข้าเฝ้ากราบทูลถวายพระพรแก่พระมหากษัตริย์
- 5) พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพระนคร เพื่อให้ประชาชนชื่นชมบารมีของพระมหากษัตริย์องค์ใหม่

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์แสดงการทรงเครื่องกษัตริย์และประทับนั่งบนบัลลังก์ เพื่อสื่อถึงการเข้าพิธีบรมราชาภิเษกและครองราชสมบัติ แทนการแสดงขั้นตอนของพิธีบรมราชาภิเษกออกมามากมาย หลังจากนั้นจึงสอดแทรกการแสดงระบำพัดของเหล่านางใน แทนการเข้าเฝ้าของข้าราชการบริพารเพื่อกราบทูลถวายพระพร โดยใช้พัดขนนกสีน้ำเงินและสีฟ้าเป็นอุปกรณ์ประกอบการระบำพัด ซึ่งสีน้ำเงินเป็นสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ และสีฟ้าสื่อถึงความรู้สึกลบลามปลื้มของเหล่าข้าราชการ นอกจากนี้ท่าทางการเคลื่อนไหวของเหล่านางในเน้นความกระฉับกระเฉง สวยงาม มีสง่าราศี ถ่ายทอดความรู้สึกยินดีที่มีพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่

ค. ช้างต้น คือ ช้างที่ได้รับการสมโภชขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้น เนื่องจากมีบุญคุณต่อแผ่นดินทั้งในยามสงบและยามศึกสงคราม พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงมีช้างต้นเพื่อใช้เป็นพระราชพาหนะ เมื่อจะเสด็จไปประกอบพระราชพิธีสำคัญๆ เช่น เสด็จทอดพระกฐิน เสด็จนมัสการพระพุทธบาท เสด็จเลียบพระนคร เสด็จประพาสอุทยาน เป็นต้น นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ทรงใช้ช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมี ตามความเชื่อว่า พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ต้องมีสิ่งคู่พระบารมี ที่เรียกว่า สัปตรัตนะ หรือรัตนะ 7 ได้แก่

- 1) จักรรัตนะ คือ จักรแก้ว
- 2) หัตถ์รัตนะ คือ ช้างแก้ว
- 3) อัสวรัตนะ คือ ม้าแก้ว
- 4) มณีรัตนะ คือ มณีแก้ว
- 5) อตถ์รัตนะ คือ นางแก้ว
- 6) คหปตริรัตนะ คือ ขุนคลังแก้ว
- 7) ปริณายกรัตนะ คือ ขุนพลแก้ว

หนึ่งใน 7 สิ่งคู่พระบารมีของพระมหากษัตริย์ คือ ช้าง ซึ่งต้องเป็นช้างที่มีลักษณะถูกต้องสมบูรณ์ตามตำราชลลักษณ์ โดยมีลักษณะอันเป็นมงคล 7 ประการ คือ

- 1) ตาขาว
- 2) เพดานขาว
- 3) เล็บขาว
- 4) ผิวหนังสีขาวหรือสีหม้อใหม่
- 5) ขนขาว
- 6) ขนหางขาว
- 7) อัญทโกศขาวหรือสีหม้อใหม่

เมื่อพบช้างที่ตรงตามตำราชลลักษณ์แล้ว จะมีพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเป็นพระยาช้างต้นประจำองค์พระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์จะทรงพระราชทานเครื่องคชาภรณ์หรือเครื่องแต่งตัวช้างต้น ซึ่งประกอบด้วย

- 1) พนาศ หรือ ปกหลัง คือ ผ้าที่ใช้คลุมบนหลังช้างต้น
- 2) ปกกระพอง คือ ผ้าที่ใช้คลุมศีรษะช้างต้น
- 3) ตาข่ายแก้วเจียรไน

- 4) พู่หู่ คือ พู่จามรี มีลักษณะเป็นพวงสีขาว ใช้ห้อยประดับบริเวณ  
ด้านหน้าหูทั้ง 2 ข้างของช้างต้น
- 5) เสมาศาภรณ์ คือ จี๊รูปใบเสมาที่ร้อยกับสร้อยคอ
- 6) พานหน้า คือ เชือกที่ผูกด้านหน้า
- 7) พานหลัง คือ เชือกที่ผูกด้านหลัง
- 8) ลำออง คือ ห่วงที่ร้อยใต้โคนหางยึดติดกับพานหลัง

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ปรางค์ตอนที่  
พระมหากษัตริย์ประทับบนคอช้างและควบคุมช้างด้วยพระองค์เอง เสด็จประพาสอุทยานพร้อม  
ข้าราชการบริพาร และพราหมณ์ปุโรหิต มีจตุรบาททั้ง 4 ประจำอยู่บริเวณเท้าทั้ง 4 ของช้างต้น โดยช้าง  
ต้นทรงเครื่องคชาภรณ์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับต้นแบบเครื่องคชาภรณ์จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ  
ช้างต้น แตกต่างกันตรงที่ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไม่มีพู่จามรีห้อย  
บริเวณหูช้าง แต่มีวลัยหรือเครื่องประดับงา ซึ่งผู้วิจัยพบว่าช้างต้นประจำองค์พระมหากษัตริย์บาง  
พระองค์มีวลัย บางพระองค์ไม่มีวลัย จึงถือได้ว่า วลัย เป็นเครื่องคชาภรณ์ที่ไม่ได้กำหนดตายตัว

พระราชประเพณีที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหา  
ชนก สรุปลงในตอนที่พระมหากษัตริย์ ครองราชสมบัติ เหล่าข้าราชการกราบทูลถวายพระพรด้วย  
การระบำพัดของเหล่านางใน ซึ่งตามขั้นตอนของพิธีบรมราชาภิเษก พระมหากษัตริย์ต้องทรงพระราช  
ดำเนินเลียบพระนครด้วยกระบวยช้าง เพื่อให้ประชาชนชื่นชมพระบารมี ดังนั้นการแสดงจึงตัดตอน  
มาถึงเนื้อเรื่องที่ว่า พระมหากษัตริย์ขึ้นประทับคอช้าง เสด็จประพาสอุทยานและทอดพระเนตรต้น  
มะม่วง 2 ต้น เพื่อผนวกรการเสด็จเลียบพระนครด้วยกระบวยช้าง กับการเสด็จประพาสอุทยานเข้าไว้  
ด้วยกัน ซึ่งถือว่าขั้นตอนของพิธีบรมราชาภิเษกมีความครบถ้วนสมบูรณ์

จากการศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับเอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการ  
แสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ประโยชน์ที่ได้รับคือ ผู้วิจัยพบว่าแนวทางการ  
สร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย และให้แง่คิดที่ดีต่อสังคมไทย  
ควรประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. บทละครภาษาไทย
2. ลีลาท่าทางที่มีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย
3. เครื่องแต่งกายแบบไทย
4. ทำนองเพลงและบทร้องแบบไทยเดิม
5. ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากแบบศิลปะไทย



## 1. บทละครภาษาไทย

การสร้างสรรคการละครนาฏศิลป์ไทยแบบร่วมสมัยที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย ควรเริ่มจากการเลือกใช้บทละครภาษาไทย ประพันธ์โดยคนไทย อาจเป็นวรรณกรรม วรรณคดี หรือบทพระราชนิพนธ์ เนื้อเรื่องควรเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อต่างๆ ของคนไทยในอดีตถึงปัจจุบัน เช่น เรื่องพระมหาชนก เป็นชาดกหนึ่งในทศชาติ ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ มีความเกี่ยวเนื่องกับคนไทย เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย รวมทั้งเรื่องพระมหาชนกนี้เป็นบทพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ซึ่งถือว่าพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์แห่งกษัตริย์ (King of The Kings) ทรงมีบทบาทในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทย จากนักวัตถุนิยมสู่การอยู่อย่างพอเพียง และเนื้อเรื่องยังกล่าวถึงพระราชพิธีหลวงในสมัยโบราณอีกด้วย ดังนั้นพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก นี้ จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาสร้างสรรค์เป็นการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย

## 2. ลีลาท่าทางที่มีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย

การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย แม้จะมีการผสมผสานลีลาท่าทางแบบสากล แต่ควรมีพื้นฐานของท่าทางมาจากท่ารำไทย เมื่อมีการกำหนดท่าทางเบื้องต้นเป็นท่ารำไทยแล้ว แม้ผู้สร้างสรรค์จะเพิ่มเติมลีลาหรือปรับเปลี่ยนรายละเอียดของท่าทางบ้าง ก็ยังคงมีความเป็นไทยแฝงอยู่ หรือหากผู้สร้างสรรค์กำหนดให้ใช้ท่าทางแบบสากลล้วน ก็ควรมีการเคลื่อนไหว เคลื่อนที่ในลักษณะรูปทรงแบบภาพจิตรกรรมไทย เช่น ภาพคลื่นน้ำแบบจิตรกรรมไทย มักมีรูปทรงกลมที่สม่ำเสมอ มีเกลียวคลื่น มีการทับซ้อนระหว่างคลื่นลูกเก่ากับคลื่นลูกใหม่ ลักษณะเส้นบอกความเคลื่อนไหวอย่างสงบและน่ากลัวในความลุ่มลึกเกินหยั่งถึง เป็นต้น ผู้สร้างสรรค์ควรใช้การแสดงเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic) ที่เป็นลักษณะเด่นของการแสดงแบบนาฏศิลป์ไทย คือ ไม่ใช่ฉากหรืออุปกรณ์ประกอบฉากใดๆ ใช้เพียงผู้แสดงล้วนๆ ให้เคลื่อนที่เป็นรูปทรงต่างๆ ตามภาพจิตรกรรมไทยนั้น เพื่อสื่อความหมายเชิงตั้งต้นและความหมายเชิงลึก เช่น เคลื่อนไหวเป็นเกลียวคลื่น สื่อความหมายเชิงตั้งต้นว่า เป็นลักษณะคลื่นน้ำในมหาสมุทร และสื่อความหมายเชิงลึกว่า คนไทยควรมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ควรร่วมมือผนึกกำลังให้เป็นปึกแผ่น เช่นเดียวกับน้ำที่รวมตัวเป็นคลื่นประเทศไทยจึงจะรอดพ้นจากวิกฤตต่างๆ ได้ เป็นต้น การสร้างสรรค์ลีลาท่าทางที่มีท่ารำไทยเป็นพื้นฐาน หรือมีการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเชิงตั้งต้นตามท้องเรื่องที่แสดง และสื่อความหมายเชิงลึกถึงการให้ข้อคิด ชี้แนะทางออกของปัญหาที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ ย่อมเป็นการแสดงนาฏศิลป์ที่ดี มีเอกลักษณ์ไทย และให้ประโยชน์ต่อสังคม

### 3. เครื่องแต่งกายแบบไทย

แม้จะเป็นการแสดงนาฏศิลป์แบบร่วมสมัย หากต้องการเชิดชูเอกลักษณ์ไทย ผู้สร้างสรรค์ควรเลือกใช้ชุดแต่งกายผู้แสดงที่มีวิจิตรวิบุณย์แบบไทยเดิม เช่น นุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ เป็นต้น หรือใช้ชุดแต่งกายแบบสมัยนิยม แต่ ดัดเย็บด้วยผ้าไทย เช่น ชุดซาฟารีที่ใช้ผ้าไหมไทยในการตัดเย็บ ชุดไทยพระราชทาน เป็นต้น การแต่งกายทั้ง 2 แบบนี้ ควรใช้เครื่องประดับแบบไทยเดิม เช่น กระบังหน้า รัศเกล้า กรองคอ ทับทรวง สังกวาลย์ ต้นแขน ทองกร เป็นต้น แม้ผู้แสดงจะแสดงด้วยลีลาท่าทางแบบร่วมสมัยหรือแบบสากล ก็ย่อมมองเห็นถึงลักษณะความเป็นไทยได้จากเครื่องแต่งกายที่บ่งบอกว่าตัวละครตามท้องเรื่องนั้นเป็นคนไทย

### 4. ทำนองเพลงและบทร้องแบบไทยเดิม

ในการแสดงนาฏศิลป์แบบร่วมสมัยส่วนใหญ่ นิยมใช้เครื่องดนตรีสากลบรรเลงเพลงประกอบการแสดง อย่างไรก็ตาม หากผู้สร้างสรรค์ต้องการให้การแสดงนาฏศิลป์แบบร่วมสมัยเชิดชูเอกลักษณ์ไทย ควรใช้ทำนองเพลงไทยเดิม ซึ่งอาจใช้เครื่องดนตรีไทยหรือเครื่องดนตรีสากลบรรเลงได้ตามความเหมาะสม เพราะท่วงทำนองเพลงไทยเดิมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แม้จะใช้เครื่องดนตรีแบบโคบบรรเลง ก็รู้ได้ว่าเป็นทำนองเพลงไทยเดิม

บทร้อง ควรเป็นภาษาไทยที่ประพันธ์ตามรูปแบบฉันทลักษณ์ไทย เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ซึ่งทำให้ผู้ชมได้รับอรรถรสทางภาษาพร้อมกับอรรถรสในการฟังเพลง แม้จะใช้วิธีการขับร้องประสานเสียงตามแบบตะวันตกก็ตาม

### 5. ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากแบบศิลปะไทย

ผู้สร้างสรรค์ควรกำหนดรูปแบบของฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากที่ใช้ลักษณะลายเส้นแบบไทย คือ มีความอ่อนช้อยและคมชัด ลักษณะสีแบบไทย คือ สีที่มีลักษณะสว่างและชัดเจน มีรายละเอียดแบบศิลปะไทย และใช้แสงแบบสากล คือ แสงที่มีการผสมของแม่สีแล้ว เพื่อทำให้ความคมชัดของเส้นและความชัดเจนของสีแบบไทย มีความอ่อนโยนลง

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ แม้จะมีลักษณะเป็น ละครเพลงแบบวิจิตร นาฏกรรมร่วมสมัยที่ผสมผสานวัฒนธรรมต่างๆ ไว้อย่างหลากหลาย แต่สามารถถ่ายทอดเอกลักษณ์ไทยให้ปรากฏในการแสดงได้ มีองค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไว้อย่างครบถ้วน และยังมีบทบาทต่อสังคมไทย ในการให้ข้อคิดและความรู้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งให้เห็นว่า

การแสดง วิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชุนก นี้ เป็นการแสดงที่มีความสมบูรณ์ทางด้านนาฏศิลป์ วิชาเอกลักษณะไทย และให้ประโยชน์ต่อสังคม

## 5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อคิดที่ได้จากการชมการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชุนก ทั้งในเรื่องความเพียร สติ ทศพิธราชธรรม การอยู่อย่างพอเพียง การก่อตั้งสถาบันการศึกษา รวมถึงความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี จะเป็นประโยชน์ได้ด้วยการนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

5.2.2 วิธีการสร้างสรรค์การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชุนก เป็นสิ่งที่ควรศึกษาวิจัย เนื่องจากการแสดงที่มีความสมบูรณ์และเป็นต้นแบบของการแสดงในยุคต่อมา

5.2.3 การแสดงมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชุนก ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี เป็นการแสดงที่ควรนำมาศึกษาวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งสามารถสืบค้นข้อมูลได้ง่าย เนื่องจากมีผู้ที่เข้าชมการแสดงนี้เป็นจำนวนมาก และได้นำไปเผยแพร่ไว้ในสื่อต่างๆ ก่อนข้างครบถ้วนสมบูรณ์

## รายการอ้างอิง

### ภาษาไทย

กชกร ชุมทอง. อาศรมศึกษาทางนาฏศิลป์ไทย. สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

กฤษรา วัชรภากริษา. งานฉากละคร 1. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์ (1991), 2551.

กฤษรา วัชรภากริษา. งานฉากละคร 2. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพรส, 2552.

ข่าวประชาสัมพันธ์ทั่วไป วันพฤหัสบดีที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2550 [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา: <http://www.newswit.com> [2555, กุมภาพันธ์ 28]

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ. เอกลักษณ์ของชาติ. อ้างถึงใน สมพร เทพสัทธา. พระพุทธศาสนากับเอกลักษณ์ไทย และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือไม่?. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, 2546.

กีกฤทธิ ปราโมท, ม.ร.ว. นาฏศิลป์ไทย. ใน ลักษณะไทย เล่ม 3 ศิลปะการแสดง, 36. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2541.

เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ราชยาน ราชรถ และพระเมรุมาศ. ใน งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. หน้า 17 - 210. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2539. (รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จัดพิมพ์ทุกเล่มแล้ว ถวายสนองพระมหากรุณาธิคุณ)

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่อง พระมหาชนก แปรรูปจาก พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ. หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย อันดับที่ 14. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2541.

จານีน ยโสวันต์. มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก. Scene4 Magazine (July 2006).

จิรายุทธ พนมรักษ์. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2555.

จิรายุทธ พนมรักษ์. เอกลักษณ์ไทยในงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยของนราพงษ์ จรัสศรี, วิทยานิพนธ์  
ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

จุลชาติ อรัณยธนา. ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์. สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2555.

ชนิกานต์ พรหมจารีย์. สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2555.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และ ทวี ผลสมภพ . หลักพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 11 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์  
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.

ชินวรสิริวัฒน์, พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวง สมเด็จพระสังฆราชเจ้า . มหาชนกชาดก. กรุงเทพฯ, 2471  
อ้างอิงใน รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน . ความเป็นมา พระมหาชนก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้อย  
ทอง, 2539.

ชินวรสิริวัฒน์, พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวง สมเด็จพระสังฆราชเจ้า . เวสสันดรชาดก. กรุงเทพฯ, 2477  
อ้างอิงใน รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน . ความเป็นมา พระมหาชนก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้อย  
ทอง, 2539.

ทวี ผลสมภพ. ปรัชญาศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549.

ทศพิชราชธรรมและหลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2516 อ้างอิงใน ทรง  
วิทย์ แก้วศรี. เอกลักษณ์ไทย. ใน อนุสรณ์ในงานฉานกิจศพ พ่อสุ่น – แม่ปุย แก้วศรี. หน้า  
1 - 67. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534.

ธรากรณ์ เหลือรัก. สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2555.

ธรรมดา กรคำชัย. วรรณคดีไทยสำหรับเยาวชนเล่าเรื่องพระมหาชนก. กรุงเทพฯ: มีดีคิดส์, ม.ป.ป..

นราพงษ์ จรัสศรี. ศาสตราจารย์ ดร.. สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2554.

นราพงษ์ จรัสศรี. ศาสตราจารย์ ดร.. สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554.

นราพงษ์ จรัสศรี. การสร้างสรรค้งานและออกแบบลีลาของผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์ สำหรับการแสดงมหา  
นาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก และวิจิตรนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ,  
ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

นิทานชาดกจากพระไตรปิฎก พระเจ้า 500 ชาติ (ฉบับสมบูรณ์ จากพระไตรปิฎก 45 เล่ม ครบ 547  
ชาดก). กรุงเทพฯ: สถาบันบรรลือธรรม, ม.ป.ป..

ปัทมา สิริกุล. ความเพียร สติ ปัญญา [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา : <http://www.moomkafae.com>  
[2555, กุมภาพันธ์ 17]

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2542.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). อ้างถึงใน อุดมพร อมรรธรรม . ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระ  
เจ้าอยู่หัว : สูดยอดแนวคิดเชิงพุทธ จากองค์พระประมุขผู้ทรงเป็นปรัชญาเมธี ยุทธศาสตร์การ  
แก้ไขเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2537.

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, กอง. ศิลปากร, กรม. ถนิมพิมพ์าภรณ์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป  
จำกัด, 2535.

เพลินพิศ กำราญ. โรงช้างต้น. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2521.

ไพโรจน์ ทองคำสุก . ครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอดและ  
สร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย, 2548.

ไพโรจน์ ทองคำสุก. สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2555.

ภาพการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก \_\_\_\_\_ [ออนไลน์] . แหล่งที่มา : <http://www.bloggang.com> [2554, สิงหาคม 25]

ภาสพล กนิษฐสุด. สัมภรณ์, 17 มิถุนายน 2555.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พระบรมราชโองการ วันที่ 5 พฤษภาคม 2493. อ้างถึงใน สมพร เทพสัทธา. พระพุทธศาสนากับเอกลักษณ์ไทย และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือไม่?. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, 2546.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว . พระบรมราชโองการ วันที่ 5 ธันวาคม 2515. อ้างถึงใน สมพร เทพสัทธา. พระพุทธศาสนากับเอกลักษณ์ไทย และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือไม่?. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, 2546.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว . พระมหาชนก. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542 อ้างถึงใน อลงกรณ์ อิทธิพล . การศึกษาเรื่อง พระมหาชนก พระอัจฉริยภาพด้านวรรณกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ . ราชชมงคล 2542 (กุมภาพันธ์ 2542): 49 - 53.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว . พระมหาชนก. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2554.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พระมหาชนก ฉบับการ์ตูน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว . พระราชดำรัส วันที่ 18 ตุลาคม 2499. อ้างถึงใน สมพร เทพสัทธา. พระพุทธศาสนากับเอกลักษณ์ไทย และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือไม่?. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, 2546.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว . พระราชดำรัส วันที่ 10 พฤษภาคม 2527. อ้างถึงใน  
สมพร เทพสิทธิ์า. พระพุทธศาสนากับเอกลักษณ์ไทย และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำ  
ชาติหรือไม่?. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, 2546.

รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน. ความเป็นมา พระมหาชุนก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้อยทอง, 2539.

วัฒนธรรม. ศูนย์. ประวัติความเป็นมา [ออนไลน์]. ม.ป.ป.. แหล่งที่มา: <http://www.culture.go.th> [2555,  
กุมภาพันธ์ 1]

วัฒนธรรม. ศูนย์. หอประชุมใหญ่ [ออนไลน์]. ม.ป.ป.. แหล่งที่มา: <http://www.culture.go.th> [2555,  
กุมภาพันธ์ 1]

ศรีนครินทร์วิโรฒ, มหาวิทยาลัย. คณะศิลปกรรมศาสตร์. พระมหาชุนก. ม.ป.ท., ม.ป.ป..

ศิลปากร, กรม. ตำราช่าง ฉบับรัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977), 2545.

ศิลปากร, กรม. วรรณวิจิตร จาก นิบาตชาดก เล่ม 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2545.

สถาพร สนทอง. ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย (ละครนาง). สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2555.

สมปอง พรหมเปี่ยม. ทำนองเสนาะ : ทางสู่สุนทรีภาพ. ม.ป.ท.: MILD PUBLISHING, 2536.

สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ – ดุริยางค์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ  
ราชวิทยาลัย, 2540.

สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติเพลงเกร็ดและเพลงละครร้อง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน  
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550.

สีปวงศ์ ธรรมชาติ. วรรณคดีชาดก. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2542.

สุชาติ วรรณทัย. สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2555.



สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : สมาคมนักศึกษาเก่า พานิชศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. การอภิปรายความบทรราชานิพนธ์ พระมหาชนก [ออนไลน์]. ม.ป.ป.. แหล่งที่มา: <http://www.surapongse.com> [2555, กุมภาพันธ์ 8].

อภิโชค แซ่ไคว้. การแต่งกายไทย. กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย จำกัด, 2542.

อลงกรณ์ อธิพิพล . การศึกษาเรื่อง พระมหาชนก พระอัจฉริยภาพด้านวรรณกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ. ราชมณฑล 2542 (กุมภาพันธ์ 2542): 49 - 53.

อารีย์วรรณ อ่วมตานี . การวิจัยเชิงคุณภาพ Qualitative research [ออนไลน์]. ม.ป.ป.. แหล่งที่มา : [http://www.krupai.net/qualitative\\_areewan.doc](http://www.krupai.net/qualitative_areewan.doc) [2554, ตุลาคม 29]

**ภาษาอังกฤษ**

Four Authors, A Simple History of India. Delhi: Nai Sarak, India, 1971.

## ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ/นามสกุล ว่าที่ร้อยตรีหญิง อักษราวดี เสียงดัง

วัน/เดือน/ปีเกิด 22 เมษายน พ.ศ.2526

ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งคล้า อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี 94190

สถานที่ทำงาน โรงเรียนไทยคริสเตียน (คริสต์ ธรรมศึกษา) 1023/1 ซอยปรีดีพนมยงค์ 41

ถนนสุขุมวิท 71 เขตวัฒนา แขวงคลองตัน กรุงเทพฯ 10110

ตำแหน่งงาน ครุฑนาฏศิลป์

วุฒิการศึกษา 1.ศึกษาศาสตรบัณฑิต วิชาเอกนาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา

คณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ.2547

2. ศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกปรัชญา วิชาโทประวัติศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ.2554

ประสบการณ์การทำงาน 1.ข้าราชการครู โรงเรียนนิคมสร้างตนเองแวง อำเภอแวง จังหวัด

นราธิวาส

2. Actress – cast โรงละครไทยอลังการ พัทยา จังหวัดชลบุรี

3. นักแสดง โรงละครสยามนิรมิต กรุงเทพฯ